

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Płk dr hab. Witold LIDWA
Ppłk dr Jan POSOBIEC
Płk rez. dr Jan KALINOWSKI

IMPLIKACJE I KIERUNKI ZMIAN W DZIAŁANIACH TAKTYCZNYCH

pk. „KIERUNKI”

~~Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5686~~

05-005686-002-0

WARSZAWA

68643

Colour Chart #13

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

IMPLIKACJE I KIERUNKI ZMIAN W DZIAŁANIACH TAKTYCZNYCH

pk. „KIERUNKI”

ZESPÓŁ AUTORSKI**Płk dr hab. Witold LIDWA**(kierownik zespołu), wstęp, rozdz. 1, 5;
podrozdz. 2.1, 2.2, zakończenie**Ppłk dr Jan POSOBIEC**

rozdz. 4; podrozdz. 2.3

Dr Jan KALINOWSKI

rozdz. 3; podrozdz. 2.4

Recenzja pracy – prof. dr hab. Michał HUZARSKI

SPIS TREŚCI

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE.....	6
1.1. Przedmiot i cel badań.....	6
1.2. Problemy badawcze.....	8
1.3. Hipoteza i metody badawcze.....	9
2. CHARAKTERYSTYKA ZADAŃ WOJSK LĄDOWYCH W KONTEKŚCIE ZMIAN DOKTRYNALNYCH.....	12
2.1. Zakres i treść zadań wojsk lądowych wynikających ze strategii bezpieczeństwa narodowego.....	12
2.2. Zadania wojsk lądowych w operacjach na obszarze kraju.....	18
2.3. Zadania wojsk lądowych w ramach reagowania kryzysowego.....	37
2.4. Wymagania wobec struktur organizacyjnych, uzbrojenia, wyposażenia i wyszkolenia wojsk lądowych.....	45
3. ZMIANY W TAKTYCE WOJSK LĄDOWYCH WYWOŁANE POSTĘPEM TECHNICZNYM.....	76
3.1. Wpływ informacji na zmiany w działaniach taktycznych.....	77
3.2. Kierunki zmian w działaniach taktycznych wynikające z wprowadzania na uzbrojenie nowoczesnych środków walki.....	89
4. ZMIANY W TAKTYCE WOJSK LĄDOWYCH WYNIKAJĄCE Z RÓŻNORODNOŚCI ŚRODOWISKA DZIAŁAŃ TAKTYCZNYCH.....	92
4.1. Działania w warunkach szczególnych.....	94
4.2. Urbanizacja środowiska.....	97
4.3. Gospodarcza działalność człowieka.....	115
5. KIERUNKI ZMIAN W DZIAŁANIACH TAKTYCZNYCH.....	126
5.1. Struktura działań taktycznych.....	126
5.2. Działania zaczepne.....	134
5.3. Działania obronne.....	138
5.4. Przemieszczanie i rozmieszczanie wojsk.....	143
ZAKOŃCZENIE.....	147
BIBLIOGRAFIA.....	149
ZAŁĄCZNIKI.....	152

WSTĘP

Jednym z zadań nauki jest poznawanie praw rządzących różnymi zjawiskami w tym zjawiskami społecznymi, do których należy między innymi walka zbrojna.

Poznanie praw nią rządzących stanowiło od wieków pragnienie dowódców (wojskowych).

Nie pozostawało także obojętne wybitnym myślicielom i naukowcom, którzy badając to zjawisko przyczyniali się niejednokrotnie do lepszego przygotowania swych państw do wojny oraz ustalenia pewnych prawideł rządzących walką zbrojną w ogóle. W historii wojen dają się zauważyć pewne okresy zaznaczone istotnymi zmianami w przygotowaniu i prowadzeniu kampanii operacji i bitew. Zmiany te następowały w zasadzie bądź to po wprowadzeniu na uzbrojenie i wyposażenie nowych skuteczniejszych środków walki bądź zastosowania innej taktyki czyli innego efektywniejszego wykorzystania posiadanego potencjału. Przyjąć jednak można, że stymulatorem nowych rozwiązań w dziedzinie walki zbrojnej był postęp naukowo-techniczny. Mimo systematycznych badań wspomnianego zjawiska, analizy przebiegu minionych konfliktów zbrojnych i wojen, ani dowódcom ani też naukowcom, nie udało się przewidzieć jaki będzie obraz następnej wojny. Mimo to różnego typu ośrodki badawcze nie ustają w wysiłkach, aby prognozę taką przygotować a co istotniejsze, aby była ona trafna. Podstawowa trudność jaką należałoby w tym wypadku pokonać sprowadza się do precyzyjnego określenia kilku parametrów niezbędnych do przewidywania przyszłych zdarzeń. Parametry te to między innymi:

- przeciwnik – jego siły zbrojne ich uzbrojenie i wyposażenie, zasoby jakimi dysponuje oraz morale wojsk;
- teren – gdzie prowadzone będą działania, czy warunki terenowe sprzyjać czy utrudniać będą efektywne wykorzystanie własnego potencjału. Jak wpływać będą na działania ewentualnego przeciwnika?
- klimat – jego wpływ na możliwości działań ludzi i sprzętu;
- technika – w jaki sposób będzie wykorzystywana przez przeciwnika i wojska własne;

- ludność cywilna – będzie sprzyjać czy będzie wrogo nastawiona do naszych wojsk.

Oto tylko niektóre z nich. Wiele z tych czynników można ocenić dość precyzyjnie jeszcze przed wybuchem konfliktu. Inne zaś ujawnić się mogą dopiero w trakcie działań. Tak więc badania tej problematyki choć niezbędne, nie mogą dać pewności co do przebiegu przyszłych walk czy operacji.

Podjęta w pracy problematyka jest kolejną, ostatnią częścią zadania naukowego pt.: „Działania taktyczne na obszarze kraju w świetle wymagań doktrynalnych” i stanowi zbiór wniosków, konstatacji i przewidywań co do przyszłych działań taktycznych prowadzonych na obszarze kraju.

Praca składa się z pięciu rozdziałów.

Rozdział pierwszy zawiera podstawy metodologiczne badań. Przedstawiono tu cel badań, główny problem badawczy i podproblemy oraz hipotezę roboczą. Ujęto takie ograniczenia oraz odwołania do wcześniej prowadzonych badań.

W rozdziale drugim wskazano zadania jakie mają do wykonania wojsk lądowe po analizie i ocenie Strategii Bezpieczeństwa Narodowego. Określono także wymagania jakim odpowiadać powinny struktury organizacyjne wojsk lądowych, aby określone wcześniej zadania móc w pełni wykonać.

Przyjmując postęp techniczny jako podstawowy determinant stymulujący przeobrażenia w działaniach taktycznych w rozdziale trzecim przedstawiono wyniki badań dotyczące roli informacji w przyszłych działaniach oraz jej wpływu na przebieg walki zbrojnej. Wykazano także kierunki zmian w taktyce spowodowane wprowadzaniem na wyposażenie nowoczesnych środków walki.

Rozdział czwarty zawiera wyniki badań nad środowiskiem działań taktycznych. Poczynione w nim ustalenia i sugestie wskazują na potrzeby przystosowania niektórych form i rodzajów działań do systematycznie zmieniającego się środowiska.

W rozdziale piątym zawarte zostały propozycje dotyczące zarówno samej struktury działań taktycznych, jak i przewidywania co do charakteru poszczególnych ich rodzajów. Szczególną uwagę poświęcono podstawowym rodzajom walki oraz przemieszczaniu wojsk.

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Przedłożona praca jest syntezą wieloletnich badań nad przyczynami zmian zachodzących w taktyce wojsk lądowych. Jest jednocześnie drugą częścią opracowania wyników badań, ukazującą przewidywane efekty wpływu jaki wywierać będą na taktykę wojsk lądowych czynniki zaprezentowane w części pierwszej. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie w jakim kierunku ewoluować będą działania taktyczne wojsk lądowych u progu XXI wieku stanowi problem, którego rozwiązanie pozwoliłoby wskazać kierunki przygotowań do ewentualnych działań.

Badania wykazały, że czynnikami o istotnym znaczeniu powodującymi rzeczony zmiany w taktyce wojsk lądowych są: postęp naukowo-techniczny, przyjmowane nowe założenia doktrynalne a co się z tym wiąże – rosnąca ilość zadań dla sił zbrojnych w tym wojsk lądowych oraz zmieniające się środowisko walki. Czynniki te stanowiły przedmiot badań ostatniego etapu.

1.1. Przedmiot i cel badań

Przyjęta we Wrześniu 2003r nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego nakłada na Siły Zbrojne szereg zadań wynikających z nowych wyzwań będących pochodną sytuacji geopolitycznej. Obok zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa Polski, Siły Zbrojne niosą pomoc sojuszniczą zgodnie z art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, ich celem jest budowa pozycji Polski w NATO i Unii Europejskiej. Ich udział w obronie narodowej polega na odpowiednim przygotowaniu i wykorzystaniu środków będących w ich dyspozycji w celu przeciwdziałania wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla bezpieczeństwa państwa oraz ochrony interesów Polski. Jednocześnie Siły Zbrojne RP uczestniczą w realizacji zobowiązań sojuszniczych oraz w zapewnianiu bezpieczeństwa zbiorowego w Europie zgodnie z umowami międzynarodowymi i w ramach organizacji, których Polska jest członkiem. Współdziałają w zapewnieniu bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia atakami terrorystycznymi na terytorium Polski oraz biorą udział w działaniach koalicji antyterrorystycznej na obszarze NATO i poza nim. Uczestniczą w utrwalaniu porządku międzynarodowego poprzez udział w militarnych działaniach stabilizacyjnych, głównie w ramach operacji prowadzonych przez ONZ, OBWE,

NATO i UE. Aby zagwarantować skuteczność wykonywania swych zadań, muszą zwiększyć zdolności operacyjne w zakresie: ochrony przed bronią masowego rażenia; podwyższenia sprawności systemów dowodzenia, w tym bezpieczeństwa systemów dowodzenia i kierowania, a także przewagi informacyjnej; zapewnienia efektywności działań bojowych oraz osiągnięcia wymaganych standardów przez siły zdolne do przerzutu; zapewnienia możliwości szybkiego przerzutu jednostek bojowych i ciągłości wsparcia. Są także zobowiązane do przygotowania i utrzymywania potencjału sił ekspedycyjnych, umożliwiającego udział w operacjach reagowania kryzysowego i operacjach pokojowych prowadzonych na i poza terytorium Polski w ramach operacji NATO, UE, także ONZ.

Ta znaczna ilość zadań o tak różnym zakresie sprawia, że wojska lądowe stoją przed koniecznością rewizji przyjmowanych dotychczas form i sposobów prowadzenia działań taktycznych. Ich wzbogacania i jakościowego przewartościowania. Tak więc przedmiotem badań niniejszej pracy są działania taktyczne prowadzone na jak i poza obszarem kraju z uwzględnieniem tych obszarów wiedzy taktycznej, w których przewidujemy możliwość i potrzebę wprowadzenia istotnych zmian. Wynikają one z wielu uwarunkowań, w tym przede wszystkim z naszych doświadczeń zebranych podczas funkcjonowania w Sojuszu. W obszarze naszego zainteresowania są ponadto zmiany wynikające z głębokiej restrukturyzacji wojsk lądowych, poszerzających się obszarów (pasów) odpowiedzialności, wprowadzania do wojsk nowoczesnych systemów uzbrojenia i kierowania walką oraz ze zwiększającego się zakresu działań taktycznych w operacjach pokojowych.

Tak zarysowany przedmiot badań ukazuje zakres problemowy naszych zainteresowań naukowych. Uwzględniliśmy przy tym dostępność badawczą, dorobek naukowy i doświadczenia osób tworzących zespół autorski.

Celem pracy jest wskazanie kierunków przeobrażeń jakim ulegać będą działania taktyczne wojsk lądowych w obliczu nowych wyzwań i wynikających z nich determinantów zmian.

Cel powyższy wymaga wielu rozstrzygnięć cząstkowych, szczegółowych, bez których osiągnięcie go może być problematyczne. Do celów cząstkowych, etapowych należy zaliczyć:

- Określenie zmian w działaniach taktycznych jakie pociąga za sobą wyposażanie wojsk lądowych w nowoczesny sprzęt techniczny;
- Zdefiniowanie zmian w taktyce wojsk lądowych, jakie wywołują przeobrażenia doktrynalne;
- Ustalenie zmiany w taktyce wywieranych przez zmieniające się środowisko walki
- Wskazanie perspektywicznej struktury działań taktycznych oraz form i sposobów ich prowadzenia.

1.2. Problemy badawcze

Osiągnięcie zakładanego celu pracy możliwe będzie wówczas, gdy rozwiązany zostanie problem główny, który sprowadza się do znalezienia odpowiedzi na następujące pytanie

Jakie zmiany w taktyce wojsk lądowych spowoduje przyjęcie nowych założeń doktrynalnych, wyposażenie wojsk w nowoczesne uzbrojenie i sprzęt techniczny oraz zmieniające się środowisko walki?

Rozwiązanie powyższego problemu sprowadza się do odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaki wpływ na zmiany w działaniach taktycznych wywiera przewidywany charakter zadań wojsk lądowych?
2. Jakie zmiany w taktyce wojsk lądowych spowoduje wprowadzenie nowych technologii i środków walki?
3. co należy wzbogacić a co pominąć w teorii i praktyce działań taktycznych w związku z przyjęciem nowych założeń doktrynalnych?
4. Jakie wymagania wobec działań taktycznych implikuje zmieniające się środowisko walki?
5. Jaka struktura taktyki najlepiej odpowiada zmianom zachodzącym w taktyce wojsk lądowych?

Uzyskanie naukowo uzasadnionych odpowiedzi na powyższe pytania pozwoli na rozwiązanie problemu głównego, a tym samym na osiągnięcie celu, jaki założono na wstępie.

1.3. Hipoteza i metody badawcze

Na podstawie obecnego stanu wiedzy obejmującej problematykę taktyki wojsk lądowych, a także zmieniających się uwarunkowań na nią oddziałujących stwierdzamy, iż istnieje wiele przyczyn i przesłanek, aby dokonać wieloaspektowej analizy i oceny, z zamiarem identyfikacji jej obecnego stanu i określenia prognozy zmian.

Hipotetyczne przewidywania wskazują na potrzebę zmian w teorii taktyki ogólnej, zwłaszcza w obszarach interpretacji podstawowych kategorii taktycznych jak i terminów związanych z efektywnym funkcjonowaniem w strukturach sojusznicych. Przewidujemy także potrzebę zmian w pozostałych częściach składowych taktyki wojsk lądowych, w tym przede wszystkim w koordynacji działań z elementami rodzajów wojsk.

Wiele zmian następuje w dynamicznie rozwijającym się obszarze działań prowadzonych w wymiarze powietrzno-lądowym. Obserwujemy tworzenie różnych zgrupowań taktycznych, stosownie do zamiarów ich wykorzystania i możliwych zadań do wykonania zarówno na jak i poza obszarem kraju.

Opracowania wymagają działania taktyczne prowadzone w ramach operacji pokojowych. Każdorazowa odmiennosc uwarunkowań i stawianych celów stwarza stosowne trudności w wypracowaniu uogólnionych zasad ich organizowania i prowadzenia.

Zmiana struktur i koncepcji wykorzystania potencjałów wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, generują potrzebę zmian w zakresie współdziałania (łączenie wysiłków) między tymi komponentami wojsk lądowych na poziomie taktycznym. Przedstawione wyżej hipotetyczne przewidywania sformułowane zostały w oparciu o rezultaty wstępnych badań zespołu autorskiego. Wykorzystano też dotychczasowy dorobek zawarty w cz. 1 niniejszej pracy oraz wiedzę i doświadczenia osób tworzących zespół.

Stosownie do przedstawionych wcześniej problemów, celów i hipotez dobrane zostały metody badawcze. Dążyliśmy przy tym do uzyskania, możliwie najwyższej wartości materiału badawczego, łącząc wysiłki z realnymi możliwościami.

Przy takim podejściu, w grupie metod empirycznych zastosowanie miała obserwacja oraz badanie opinii i sądów, w tym głównie ustna ocena ekspertów uzyskana w wyniku prowadzenia odpowiednio przygotowanych rozmów kierowanych. Prowadzone wywiady miały charakter indywidualny i zbiorowy. Celem tych wywiadów było zebranie opinii na temat zasadniczych kwestii związanych z prognostycznymi zmianami w taktyce ogólnej.

Ze względu na charakter pracy, w szerokim zakresie wykorzystywane były metody teoretyczne. Wymagane tu było prowadzenie analiz porównawczych między zidentyfikowanym obecnym stanem wiedzy taktycznej, a możliwymi kierunkami jej rozwoju. Porównań wymagały też osiągnięcia innych armii w interesujących nas zakresach wiedzy taktycznej. Zastosowano też elementy interpolacji, modelowania i symulacji rozwoju działań taktycznych.

Terenem badań była Akademia Obrony Narodowej, Wojenna Akademia Czeskiej Armii, a także wybrane szefostwa Dowództwa Wojsk Lądowych, pion szkolenia bojowego Pomorskiego Okręgu Wojskowego oraz dowództwa 1 DZ.

Proces badawczy rozpoczął się od analizy i krytycznej oceny literatury obejmującej problematykę tematu badań. Jako pozycje źródłowe potraktowano opracowania naukowe B. Balcerowicza, R. Wróblewskiego, Z. Ścibiorka, M. Huzarskiego, W. Lidwy, K. Pindela, J. Pawłowskiego¹. Umożliwiły one określenie celu badań i głównego problemu badawczego oraz zadań szczegółowych.

W badaniach nad problematyką zmian zachodzących w taktyce walki zastosowano metodę analizy. Pozwoliła ona określić zmiany, jakie w taktyce walki wywołują określone wcześniej czynniki. Metoda ta okazała się także wielce przydatna w określaniu treści (wyznaczników) taktyki ogólnej, co w efekcie zaowocowało przedstawieniem propozycji struktury działań taktycznych.

¹ B. Balcerowicz, *Obronność państwa średniego*, Warszawa 1997; R. Wróblewski, *Taktyka ogólna jako dyscyplina naukowa*, Rozprawa habilitacyjna, Warszawa 1987 oraz *Wprowadzenie do strategii wojskowej*, Warszawa 1998; Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, Warszawa 1994; M. Huzarski, *Zmiany w teorii walki*, Warszawa 1997, cz. I oraz *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999; W. Lidwy *Główne wyznaczniki determinujące zmiany w taktyce wojsk lądowych*, Warszawa 2003; K. Pindel, *Obrona terytorialna II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1995; R. Jakubczak, *Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej*, Warszawa 1996; J. Marczak, J. Pawłowski, *O obronie militarnej Polski przelomu XX i XXI wieku*, Warszawa 1996.

Obok niej, a często równolegle stosowano syntezę. Metoda ta umożliwiła uogólnienie dostrzeżonych wniosków, wskazując jednocześnie kierunki (tendencje) zachodzących zmian.

Spośród metod empirycznych posługiwano się głównie obserwacją oraz metodą badania sądów (i opinii). Metodę obserwacji stosowano podczas ćwiczeń prowadzonych ze studentami AON. Dostarczyła ona wielu istotnych spostrzeżeń dotyczących związków i zależności zachodzących między przyjmowanymi strukturami jednostek a zadaniami i sposobami ich osiągnięcia.

Metoda badania opinii, którą objęto dowódców wybranych jednostek wojsk operacyjnych oraz pracowników Zakładu Taktyki Wojsk Lądowych, pozwoliła na porównanie poglądów na badaną problematykę (zał 4). Zarówno opinie te, jak i efekty wcześniej przedstawionych teoretycznych metod badawczych, pozwoliły na przyjęcie hipotezy roboczej oraz opracowanie wstępnych wyników badań

2. CHARAKTERYSTYKA ZADAŃ WOJSK LĄDOWYCH W KONTEKŚCIE ZMIAN DOKTRYNALNYCH

2.1. Zakres i treść zadań wojsk lądowych wynikających ze strategii bezpieczeństwa narodowego

Nowa strategia bezpieczeństwa narodowego stawia przed wojskami lądowymi specjalne wymagania. Wymagania te związane z działalnością militarną wojsk lądowych prowadzoną na obszarze kraju poszerzone zostaną o inne, wynikające z przynależności do struktur NATO oraz członkostwa w strukturach ONZ. Ta grupa zadań obwarowana porozumieniami międzynarodowymi może obejmować zarówno zadania militarne realizowane poza granicami kraju, jak i zadania o charakterze pokojowym wykonywane w ramach misji pokojowych lub operacji mających na celu przywrócenie (wymuszanie) pokoju. Stąd wynika wniosek, że wojska lądowe muszą być zdolne do realizacji zadań militarnych i niemilitarnych zarówno na obszarze kraju, jak i poza jego granicami. Udział wojsk lądowych w zadaniach realizowanych poza granicami kraju, w strukturach sojuszniczych lub międzynarodowych, będzie dotyczył tylko wybranych sił, zgodnie z przyjętymi zobowiązaniami rządu RP. Zadania te muszą być brane pod uwagę, jednak nie mogą determinować modelu wojsk lądowych, który musi odpowiadać zadaniom militarnym na obszarze kraju i poza jego granicami. Tak więc członkostwo w sojuszu zwiększy bezpieczeństwo naszego kraju, lecz nie zmniejszy zadań wojsk lądowych, a wręcz przeciwnie – zwiększy ich zakres.

Mimo zmiany charakteru zagrożeń, małego prawdopodobieństwa wybuchu konfliktu globalnego, obecności w strukturach NATO i wpływających stąd korzyści i zobowiązań, Siły Zbrojne RP powinny być przygotowane do udziału w konflikcie zbrojnym na poziomie wojny, lokalnych konfliktów zbrojnych na obszarze Europy oraz innych zagrożeń militarnych w tym także w działaniach stabilizacyjnych i przeciw terroryzmowi. Wymaga tego uznawana przez NATO zasada samowystarczalności obronnej oraz przyjęta prakseologiczna reguła przygotowania się

do działań przy najbardziej niekorzystnym wariancie rozwoju sytuacji². Porozumienia sojusznicze nie przewidują dyslokowania na terenie naszego kraju sił lądowych państw członkowskich NATO, co przy lansowaniu koncepcji obrony rozśrodkowanej będzie oznaczać, że w pierwszym okresie konfliktu Sojusz, prowadząc strategiczną operację obronną, będzie wzmacniał obronę narodowych wojsk lądowych działaniem lotnictwa i uderzeniami raketowymi na odwody przeciwnika, pod warunkiem, że przeciwnik nie będzie posiadał zdecydowanej przewagi w powietrzu.

W militarnej obronie kraju wojska lądowe, jako jeden z rodzajów sił zbrojnych, przeznaczone są do prowadzenia działań na lądowym teatrze działań wojennych i zdolne do utrzymania i zajęcia terenu³. Stanowią one trzon sił biorących udział w połączonej operacji obronnej, bez których udziału nie można osiągnąć założonych celów operacji.

Aktualny układ sił na naszym kontynencie oraz ograniczona wielkość sił zbrojnych, obwarowana porozumieniami międzynarodowymi, powoduje, że uderzenie wzdłuż całej granicy staje się nierealne. Nim siły zbrojne ewentualnego agresora osiągną stan po mobilizacyjnym rozwinięciu, uderzenie wojskami lądowymi może być wykonane na 1-2 kierunkach, zatem narodowe wojska lądowe muszą być zdolne do podjęcia z nimi skutecznej walki obronnej przynajmniej do czasu, kiedy do działań włączą się siły Sojuszu.

Zadania te, w zależności od skali konfliktu, wymagać będą zaangażowania całego potencjału obronnego kraju. Zakładając dwa możliwe sposoby rozpoczęcia konfliktu przyjąć można, że w scenariuszu, w którym następować będzie powolne „wpełzanie w wojnę,” część zadań wojsk lądowych wykonywana będzie w okresie kryzysu⁴. Powstanie sytuacja na tyle korzystna, że będzie pozwalała w miarę spokojnie, wykonać szereg przedsięwzięć zmierzających do osiągnięcia wyższego poziomu gotowości, aby odeprzeć ewentualną agresję. Zadania przewidziane do wykonania w tym okresie przez wojska lądowe umownie można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej z nich zaliczyć należy zadania, których treścią będzie

² „Każdą swoją strategię oceniał wedle najgorszej ewentualności jaka się może zdarzyć gdy ją zastosujesz” - T. Kotarbiński, *Abecadło praktyczności*, Warszawa 1972, s. 23.

³ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 1996, s. 102.

⁴ Przyjęto, że rozpoczęcie agresji może nastąpić nagle lub poprzez powolne „wpełzanie” w wojnę.

przeciwdziałanie agresji i bezpośredni udział w likwidacji dywersji oraz przeciwdziałanie incydentom przygranicznym. Druga grupa zadań obejmować powinna przedsięwzięcia zmierzające do podniesienia zdolności obronnej tego rodzaju sił zbrojnych i przygotowaniu ich do ewentualnego udziału w konflikcie zbrojnym (wojnie).

Geopolityczne usytuowanie Rzeczypospolitej na tzw. „ścianie wschodniej” oraz wielkość potencjałów militarnych państw ościennych wskazuje, że przewaga na kierunkach głównych uderzeń wojsk lądowych ewentualnego agresora może być wyjątkowo duża. Trudność przeciwstawienia się tej przewadze potęgował będzie fakt braku możliwości uczestnictwa w tej fazie zmagania wojennych sojusznicznych wojsk lądowych. Należy zatem przewidywać, że pierwsza faza strategicznej operacji obronnej będzie połączoną operacją opóźniającą, prowadzoną siłami narodowymi, z możliwością wsparcia tych działań przez siły powietrzne państw sojusznicznych pod warunkiem jednak, że agresor nie będzie dysponował zdecydowaną przewagą w powietrzu⁵.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, można stwierdzić, że przeciwstawienie się hipotetycznej agresji zbrojnej przedstawionej w rozdziale pierwszym, pociągnie za sobą konieczność prowadzenia działań opóźniających, których głębokość zależeć będzie między innymi, od skuteczności polskiego systemu obronnego. Skuteczność ta w dużej mierze zależeć będzie od zdolności własnych i sojusznicznych sił powietrznych do izolacji obszaru działań obronnych przed odwodami agresora oraz czasu niezbędnego do wprowadzenia sił głównych Sojuszu do działań zbrojnych na zagrożonych kierunkach.

Prowadząc działania opóźniające, wojska lądowe muszą zadać przeciwnikowi straty obniżające jego potencjał bojowy, stwarzając w ten sposób warunki do załamania natarcia na dogodnych rubieżach w głębi kraju. Efektywność działań opóźniających będzie tym większa, im dokładniejsze i wiarygodne będą dane z rozpoznania, im bardziej rozbudowane pod względem fortyfikacyjnym będą poszczególne pozycje opóźniania, a dopływ sił przeciwnika w obszar starcia będzie

⁵ Por. A. Tomaszewski i in., *Wojska lądowe w systemie obronnym kraju p.k. „Armia”*, Warszawa 1998, s. 53.

utrudniany przez prowadzenie na dużą skalę działań nieregularnych na terenach przez niego zajętych.

W działaniach tych wojska lądowe będą organizować rubieże opóźniania, których zadaniem będzie związanie walką jak najliczniejszych sił agresora i wyhamowania jego tempa natarcia z zachowaniem jak największej siły zdolnej do podjęcia walki na rubieży ostatecznego oporu. Skuteczność tych działań w dużej mierze będzie zależęć od efektywności działań nieregularnych prowadzonych przez siły obrony terytorialnej. Dzięki nim działania opóźniające powinny przyjąć charakter przestrzenny obejmujący zarówno własne zaplecze, jak i teren czasowo opanowany przez przeciwnika.

Powietrzno-lądowy charakter agresji będzie wymagał zastosowania obrony o charakterze przestrzennym. Taki charakter nosi w sobie strategia obrony powszechnej. Skuteczną obroną trzeba będzie objąć wszystkie ważniejsze obiekty na obszarze całego kraju oraz kierunki potencjalnych uderzeń agresora. Niezwykle ważnym zadaniem w tej obronie będzie zapewnienie warunków manewru wojsk operacyjnych (własnych i sojuszniczych) na kierunki zagrożenia. Różnorodność i mnogość zadań wskazuje na potrzebę posiadania w składzie wojsk lądowych silnych, nowoczesnych, manewrowych wojsk operacyjnych, zdolnych do podjęcia skutecznej walki z przeważającymi siłami agresora na kierunkach jego głównych uderzeń oraz do działań rozstrzygających. Wymusza także potrzebę posiadania masowej formacji obrony terytorialnej zdolnej przede wszystkim do zabezpieczenia swobody działania narodowym i sojuszniczym wojskom operacyjnym, ale także do prowadzenia działań nieregularnych na obszarze zajętych przez agresora, utrzymanie ważnych obiektów posiadających wpływ na skuteczność obrony w danym rejonie, udziału w walce z desantami i grupami dywersyjnymi, inżynieryjnej rozbudowy terenu przewidzianego do obrony.

Wojska lądowe o takim składzie powinny być zdolne nie tylko do prowadzenia wspomnianych działań opóźniających w pierwszym okresie agresji, ale także do prowadzenia operacji obronnych i zaczepnych samodzielnie lub w układzie sojuszniczym. Można więc przyjąć, że obok działań opóźniających wojska lądowe przeznaczone będą do utrzymania (obrony) możliwie największego obszaru stanowiącego cel agresji. W tym zakresie będą wykonywać szereg zadań związanych z

przegrupowaniem i zajęciem wyznaczonych rubieży obronnych, inżynieryjną (w tym fortyfikacyjną) rozbudową obszaru przewidywanych działań, skutecznym odpieraniem ataków przeciwnika naziemnego i powietrznego oraz dezorganizacją jego natarcia poprzez prowadzenie działań nieregularnych w głębi jego ugrupowania.

Dzisiejsza obrona, mimo jej przestrzennego charakteru, nie może opierać się tylko na biernym wyczekiwaniu uderzenia przeciwnika lub wiązaniu go walką w powstających w całym obszarze starcia ogniskach walki. Taka filozofia walki nie jest do zaakceptowania poza początkowym okresem konfliktu, w którym ewentualne aktywne działania uprzedzające świadczyłyby nie o obronnym lecz zaczepnym charakterze doktryny. Poza tym okresem szczególnego znaczenia nabiorą działania w głębi ugrupowania przeciwnika. Ich istota będzie polegać na wykonywaniu, za pomocą raketowo-artyleryjskich środków rażenia, dokładnych uderzeń na obiekty przeciwnika, których zniszczenie może zdeorganizować system dowodzenia oraz kierowania uderzeniami środków walki. Dużą rolę spełnić mogą także uderzenia na obiekty drogowe oraz podchodzące z głębi w rejon starcia siły odwodowe. Prowadzona w ten sposób izolacja rejonu starcia ułatwi naszym broniącym się wojskom przenoszenie wysiłku i skuteczne przeciwdziałanie⁶. Doświadczenia płynące z konfliktów między państwami arabskimi (Irak – Iran), Syrią a Izraelem (1973) oraz konfliktem w rejonie Zatoki Perskiej (1990-1991) oraz wojny z Irakiem upoważniają do wnioskowania, że zwycięża ten, kto posiada inicjatywę, bez względu na to, czy ustępuje przeciwnikowi liczebnością i wyposażeniem, czy go przewyższa lub też czy naciera albo się broni.

Powietrzno-lądowy sposób prowadzenia agresji oznacza, że wojska lądowe będą zagrożone nie tylko uderzeniami lotnictwa wspierającego nacierające zgrupowania pancerno-zmechanizowane. Szeroko stosowane będą również desanty. Walka z nimi to kolejne istotne zadanie wojsk lądowych prowadzących działania obronne.

Model przeciwdziałania agresji zakłada przejście do działań rozstrzygających (zaczepnych) po ostatecznym załamaniu natarcia przeciwnika. Wynika stąd, że w tym okresie wojska lądowe przeznaczone będą do odzyskania utraconego obszaru,

⁶ A. i H. Toffler, *Wojna i antywojna*, Warszawa 1997, s. 72.

przechodząc samodzielnie lub w strukturach sojuszu do działań zaczepnych, realizowanych w formie przeciwuderzeń lub przeciwnatarcia. W tym okresie zadania wojsk lądowych będą polegać na izolowaniu dopływu odwodów w obszar przewidywanego uderzenia, manewrze sił na wybrany kierunek, obezwładnieniu jego sił w rejonie planowanego natarcia, rozbiciu sił agresora na kierunku wykonywanego uderzenia, utrzymaniu odzyskanych obszarów.

Słuszny wydaje się być pogląd, że współczesne wojska lądowe nie są w stanie prowadzić obrony o charakterze na tyle aktywnym, aby skutecznie odizolować głębsze odwody – co jest jednym z warunków sukcesu w działaniach obronnych. Obecnie działania aktywne to nie tylko walka z odwodami, systemem zaopatrzenia i dowodzenia, ale także działania zaczepne realizowane w formie zwrotów zaczepnych (kontrataków, przeciwuderzeń czy przeciwnatarcia). Są to kolejne zadania wojsk lądowych.

Wbrew pojawiającym się czasem opiniom⁷ o nieskuteczności stosowania zwrotów zaczepnych w obronie na niskich szczeblach dowodzenia, działania takie są ze wszech miar pożądane, jednak pod warunkiem, że celem ich nie będzie pobicie głównego zgrupowania przeciwnika, który włamał się w głąb obrony, lecz właśnie wytrącenie inicjatywy przeciwnikowi, „wybicie go z uderzenia”, zahamowanie tempa działań, itp. Warunkiem skuteczności działań zaczepnych będzie odpowiednio wybrane miejsce, czas i siła uderzenia. Sukces operacji powietrzno-lądowej w trakcie „Pustynnej Burzy” był, między innymi, wynikiem trafnie dobranego miejsca uderzenia. Będzie to także dotyczyć kontrataków i przeciwuderzeń, których czołowe wykonanie przynieść może fatalny efekt. Uderzenie w miejsca najsłabsze, w otwarte skrzydła lub luki, będzie o wiele skuteczniejsze przy czym nie będzie wymagać koncentracji znacznej ilości sił i środków, czego trudno uniknąć przy wykonywaniu uderzenia czołowego, a więc w miejsce najsilniejsze. Pogląd taki, oparty na doświadczeniach z konfliktów zbrojnych ostatnich lat prezentują autorzy książki *Wojna i antywojna*⁸.

Potrzeba działań aktywnych (zaczepnych), bez których trudno mówić o pobiciu agresora, rodzi określone wymagania wobec wojsk lądowych. Wymagania te

⁷ *Działania taktyczne wojsk lądowych*, Warszawa 1995, s. 58.

dotyczą zarówno jakości sprzętu i uzbrojenia, które powinno umożliwiać wykonywanie zadań w ruchu przy znacznej celności ognia, jak i śmiałości w podejmowaniu takich rozwiązań.

Aby wojska lądowe mogły sprostać zadaniom, powinny w swoim składzie posiadać siły i środki zapewniające:

- Możliwość prowadzenia skutecznej walki ze środkami napadu powietrznego, warunkującej (warunek zachowania zdolności bojowej wojsk);
- Odparcie lądowych działań zaczepnych przeciwnika;
- Wykorzystanie właściwości terenu do prowadzenia efektywnych działań zmierzających do opóźnienia natarcia i obniżenia potencjału zaczepnego agresora;
- Prowadzenie działań w głębi ugrupowania przeciwnika.

Analiza możliwych zadań militarnych wojsk lądowych realizowanych na obszarze kraju pozwala wnioskować, że sprostać im mogą tylko wojska lądowe składające się z mobilnych, nowoczesnych wojsk operacyjnych oraz masowej formacji obrony terytorialnej. Wojska operacyjne powinny być zdolne do wykonywania zadań samodzielnie albo w składzie koalicyjnym, na obszarze kraju lub poza jego granicami. Wojska obrony terytorialnej powinny działać w wyznaczonych rejonach odpowiedzialności na korzyść wojsk operacyjnych własnych i koalicyjnych oraz prowadzić działania ochronno-obronne i nieregularne na obszarze całego kraju. W okresie pokoju powinny brać udział w działaniach ratowniczych oraz likwidacji skutków klęsk żywiołowych, katastrof i awarii.

2.2. Zadania wojsk lądowych w operacjach na obszarze kraju

Wojska operacyjne od lat stanowią tę część sił zbrojnych, która dzięki uzbrojeniu i wyszkoleniu była przewidziana do udziału w starciach rozstrzygających.

Obecność w NATO pociąga za sobą konieczność uzyskania samowystarczalności obronnej. Oznacza to, że przed siłami zbrojnymi staną nowe, dodatkowe zadania związane z gotowością ponoszenia odpowiedzialności za

⁸ A. i H. Toffler, *Wojna i antywojna*, s. 70.

utrzymanie pokoju, co jest jednym z zadań Sojuszu. Do nowych zadań będzie należał również współdziałanie w zapewnieniu bezpieczeństwa członkom NATO.

Uwarunkowania te sprawiły, że konieczne jest posiadanie wojsk operacyjnych, które uzbrojeniem, wyposażeniem i wyszkoleniem umożliwią będą pełną interoperacyjność z armiami Sojuszu, a jednocześnie stanowić będą siłę zdolną do zapewnienia, wspólnie z siłami OT, samowystarczalności obronnej państwa.

Lądowe wojska operacyjne to ta część wojsk lądowych, która dzięki nowoczesnemu uzbrojeniu, wyposażeniu oraz wszechstronnemu wyszkoleniu jest predysponowana, we współdziałaniu z siłami powietrznymi i marynarką wojenną, do prowadzenia współczesnych, wysoce manewrowych działań bojowych w dowolnej części kraju oraz poza jego granicami w operacjach pokojowych lub innych prowadzonych pod auspicjami ONZ, samodzielnie lub w ramach Sojuszu.

Znacząca część rozlicznych zadań, wynikających ze strategicznej koncepcji obrony, wykonywana będzie przez wojska operacyjne, których podstawowy trzon stanowią jednostki ogólnowojskowe. Uznając za uzasadniony podział jednostek wojsk operacyjnych przyjmowany w niektórych państwach NATO według kryterium ich przeznaczenia⁹, przyjąć można, że w skład tych wojsk wchodzi:

- jednostki walczące,
- jednostki wspierające,
- jednostki wsparcia dowodzenia,
- jednostki logistyczne.

Umowność takiego podziału jest nader oczywista, gdyż do skutecznego prowadzenia walki niezbędne jest uczestnictwo wszystkich rodzajów jednostek, bowiem tylko wspólnie działając w pełni mogą wykonać skomplikowane zadania.

Do wykonania większości zadań niezbędne jest uczestnictwo różnych rodzajów wojsk, dlatego w skład pododdziałów (od szczebla batalionu), oddziałów i związków taktycznych wchodzi jednostki rodzajów wojsk, czyniąc walkę ogólnowojskową – walką broni połączonych.

Należy przypuszczać, że ze względu na ograniczoną liczebność lądowe wojska operacyjne będą wykonywać tylko zadania o znaczeniu priorytetowym. To

⁹ *Regulamin działań wojsk lądowych (tymczasowy)*, Warszawa 1998, s. 25.

jednak nie oznacza, że stworzone zostaną osobne zadania dla wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej. Doświadczenia innych krajów¹⁰, w których funkcjonują obydwie komponenty wojsk lądowych wskazują na potrzebę łączenia wysiłku obydwu składowych tych wojsk. Toteż zadania o priorytetowym znaczeniu wykonywane powinny być wspólnym wysiłkiem wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej. Różny będzie jednak ich udział w wykonywaniu poszczególnych zadań.

Wojska operacyjne wyposażone w nowoczesny sprzęt i uzbrojenie powinny być zdolne do przeciwstawienia się zaprezentowanemu w I rozdziale obrazowi działań wojennych. Jak już stwierdzono, ich liczebność regulowana postanowieniami międzynarodowymi, nie pozwala na wystarczające nasycenie nimi całego obszaru Rzeczypospolitej. Chcąc jednak sprostać oczekiwaniom, wojska operacyjne muszą nosić cechy umożliwiające podjęcie walki w rozstrzygających okresach przeciwdziałania agresji.

Dlatego zorganizowane w związki operacyjne, taktyczne, oddziały i pododdziały posiadają w swym składzie (z wyjątkiem szczebli najniższych) rodzaje wojsk umożliwiające autonomiczną realizację wielu zadań. Analiza przebiegu hipotetycznego konfliktu zbrojnego prowadzi do wniosku, że pierwszym zadaniem, któremu sprostać powinny lądowe wojska operacyjne jest przeciwstawienie się raketowo-lotniczemu uderzeniu przeciwnika na obiekty i urządzenia służące szeroko rozumianej informacji oraz na wojska w czasie ich mobilizacyjnego i operacyjnego rozwijania. Dlatego w składzie operacyjnych wojsk lądowych wojska obrony przeciwlotniczej odgrywają bardzo istotną rolę. Rola tych wojsk w omawianym okresie okazać się może pierwszoplanowa, bowiem od ich skuteczności będą zależeć dalsze losy operacji obronnej. Terminowe rozpoznanie, śledzenie i wskazywanie środków napadu powietrznego oraz ich ogniowe niszczenie może spowodować znaczne opóźnienie w wykonywaniu uderzenia wojskami lądowymi przeciwnika, a nawet doprowadzić do rezygnacji z dalszego rozwijania agresji. Zadania te, jakkolwiek bardzo istotne, nie będą jednak w pełni możliwe do wykonania przez operacyjne wojska lądowe. Podstawowe urządzenia służące rozpoznaniu i zwalczaniu środków napadu powietrznego przeciwnika znajdują się w dyspozycji WLiOP.

¹⁰ *Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100*, s. 23-25.

Dlatego operacyjne wojska lądowe, dysponujące środkami obrony przeciwlotniczej, w zasadzie będą tylko osłaniać elementy ugrupowania poszczególnych jednostek organizacyjnych. Istnieje więc potrzeba łączenia wysiłków wszystkich sił przewidzianych do walki ze środkami napadu powietrznego.

Dlatego można wysnuć wniosek, że operacyjne wojska lądowe powinny być przeznaczone do prowadzenia rozstrzygających manewrowych działań obronno-zaczeplnych na obszarze kraju. Aby sprostać powyższym wymaganiom, musi je cechować:

- znaczna siła rażenia,
- mobilność,
- żywotność,
- wszechstronność,
- samowystarczalność,
- interoperacyjność.

Jednym z elementarnych czynników walki zbrojnej jest rażenie, będące głównym składnikiem destrukcyjnego oddziaływania na przeciwnika. Niezbędną siłę rażenia lądowe wojska operacyjne uzyskują dzięki rażeniu ogniowemu, elektronicznemu i rażeniu innymi środkami. Podstawowym środkiem rażenia nadal pozostaje rażenie ogniowe, na które składa się ogień wojsk zmechanizowanych i pancernych, śmigłowców wchodzących w skład ZT, ogień wsparcia wykonywany przez wojska raketowe i artylerię w ramach wsparcia ogólnego i bezpośredniego, a także śmigłowce uzbrojone, środki przeciwpancerne, miotacze ognia oraz inżynierskie środki rażenia. W skład rażenia ogniowego wchodzi także ogień do celów powietrznych, prowadzony przez etatowe środki przeciwlotnicze związków taktycznych oddziałów i pododdziałów.

Mimo rozwoju środków o dużym zasięgu rażenia nadal decydującą rolę w walce odgrywał będzie ogień bezpośredni czołgów, BWP, broni strzeleckiej, granatników. Celem prowadzenia tego rodzaju ognia pozostanie zniszczenie środków opancerzonych i innych środków walki przeciwnika, a także jego siły żywej.

Środki walki będące w wyposażeniu wojsk pancernych i zmechanizowanych, uzbrojone w nowoczesne środki ogniowe o znacznym zasięgu i dużej precyzji rażenia,

są niezwykle skuteczne zarówno w działaniach zaczepnych, jak i obronnych. Posiadają duże możliwości niszczenia zarówno opancerzonych, jak i nieopancerzonych środków walki przeciwnika, a także jego siły żywej przy jednoczesnej znacznej odporności na ogień.

Kierunek rozwoju środków rażenia ogniowego pozwala sądzić, że zwiększanie ich możliwości ogniowych zależy będzie od wczesnego wykrywania celów, zwiększania zasięgu i precyzji ognia. Obserwacja efektywności użycia czołgów i BWP w konfliktach zbrojnych w Afganistanie, Groznych czy w rejonie Zatoki Perskiej wskazuje, że w dużej mierze zależy ona od skuteczności osłony przeciwlotniczej środków wsparcia oraz umiejętności wykorzystania ich walorów w konkretnych warunkach środowiska.

Zasadniczym zadaniem ognia prowadzonego do celów powietrznych jest niedopuszczenie do wykonania uderzeń przez środki napadu powietrznego przeciwnika na osłaniane zgrupowania wojsk lądowych. Zadania o takim charakterze wykonywane są przez wojska lotnicze i obrony powietrznej, niewchodzące w skład wojsk lądowych, ale także rdzenne wojska obrony przeciwlotniczej. Z uwagi na to, że ogień lotnictwa i obrony powietrznej oraz przeciwlotniczej służy bezpośrednio lub pośrednio wspólnemu celowi, ich działanie musi być ściśle korygowane w celu zwiększenia efektywności ognia, także z uwagi na warunki bezpieczeństwa. Skuteczność ognia umożliwia swobodę manewru wojskom, wpływa na ograniczenie strat od środków napadu powietrznego oraz ułatwia wykonywanie zadań innym środkom rażenia.

Środki wsparcia ogniowego zajmują poczesne miejsce w strukturze rażenia ogniowego. Pomijając z oczywistych względów środki powietrzne, do środków wsparcia zaliczyć należy rakiety, artylerię, środki przeciwpancerne występujące poza strukturami oddziałów i związków taktycznych oraz inżynieryjne środki rażenia. Ogień tych środków pozwala nie tylko zmniejszyć potencjał bojowy przeciwnika, ale jest skutecznym środkiem dezorganizacji jego walki¹¹.

Pociski raketowe jako nosiciele pocisków o cechach inteligentnych mogą sprawić, że rażone będą pojedyncze cele na znacznym obszarze. Znaczenie tego

¹¹ A. Tomaszewski, *Wojska lądowe w strategicznej ...*, s. 68.

rodzaju uderzeń będzie wzrastać wraz z doskonaleniem środków rozpoznania, zasięgiem i precyzją wykonywanych zadań. Istotną rolę będzie tu miało wprowadzenie do uzbrojenia amunicji kierowanej i samonaprowadzającej na cele przeciwnika w głębi jego ugrupowania.

Obok rażenia ogniowego istotne zadanie w destrukcyjnym oddziaływaniu na przeciwnika spełnia rażenie elektroniczne. Zarówno obecnie, jak i w przyszłości uzależnienie wojsk od środków elektronicznego oddziaływania będzie tak wielkie, że wpływać będzie na możliwości bojowe wojsk. Obok zadań związanych z rozpoznaniem na użytek procesu decyzyjnego czy rażenia ogniowego, rażenie elektroniczne stosowane jest do szeroko rozumianego zakłócania pracy urządzeń radioelektronicznych, a także do osłony własnych obiektów i urządzeń emitujących energię elektromagnetyczną przed rozpoznaniem, zakłóceniem czy ogniowym zniszczeniem przez środki elektroniczne i ogniowe przeciwnika. Rosnące znaczenie środków elektronicznego oddziaływania pozwala sądzić, że stanie się ona zjawiskiem powszechnym, a jej rola w destrukcyjnym oddziaływaniu na przeciwnika może być porównywalna w skutkach do rażenia ogniem. Efekt synergiczności rażenia uzyskać można jednak tylko wówczas, gdy rażenie ogniowe i elektroniczne stanowią wzajemnie zależny system. Doświadczenia płynące z konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie (1973; 1976 r.), w Libanie (1982 r.), w konflikcie o Falklandy czy w okolicach Zatoki Perskiej (1991 r.) czy w wojnie z Irakiem (2003) wskazują, że zmasowane oddziaływanie elektroniczne na wyselekcjonowane urządzenia i systemy dowodzenia oraz kierowania środkami walki spowodować może ich całkowity paraliż bez możliwości jakiegokolwiek przeciwdziałania¹².

Rażenie innymi środkami obejmuje oddziaływanie bronią laserową, środkami chemicznymi, itp. Istnieją również środki mało rozpowszechnione, jednak nie można wykluczyć ich użycia, zwłaszcza w sytuacjach złożonych.

Możliwości oddziaływania na przeciwnika stanowią o sile rażenia operacyjnych wojsk lądowych. Wzrost tej siły będzie prawdopodobnie związany ze wzrostem precyzji wykonywanych zadań i rozwojem tzw. „broni inteligentnej”. Dla

¹² W. Kaczmarek, *Natarcie związku taktycznego*, Rozprawa habilitacyjna, Warszawa 1997, s. 153.

wspomnianych wojsk siła rażenia będzie jedną z wyróżniających, podstawowych cech, bez których zmniejszyłoby się ich znaczenia w walce i operacji.

Lądowe wojska operacyjne wyróżniać powinna znaczna mobilność¹³. Oznacza to, że powinny być zdolne do prowadzenia działań w różnych rejonach i stosownie do potrzeb szybko przenosić swój potencjał bojowy tam, gdzie w danym okresie może on decydować o losach bitwy lub operacji. O mobilności decyduje także możliwość prowadzenia działań manewrowych. Aby takie działania mogły być prowadzone, wojska muszą być wyposażone w sprzęt zapewniający wykonywanie długotrwałych przemieszczeń (czołgi, bojowe wozy piechoty, transportery opancerzone, samochody), pozwalający bez uzupełniania środków materiałowych pokonać 500-700 km po drogach. Manewrowość to także zdolność do pokonywania terenu po bezdrożach oraz w specyficznych warunkach środowiska, pory roku i doby. Powietrzno-lądowy charakter współczesnych działań lądowych wojsk operacyjnych wymaga przynajmniej od części z nich zdolności do przemieszczania i walki w wymiarze powietrznym. Wymaga to wyposażenia w śmigłowce bojowe części sił ogólnowojskowych oraz posiadania specjalnych wojsk powietrznodesantowych i desantowoszturmowych, zapewniających ruchliwość powietrzną i możliwość oddziaływania na przeciwnika także w głębi jego ugrupowania. Desanty operacyjne i taktyczne oraz grupy desantowoszturmowe, działając w głębi ugrupowania przeciwnika dezorganizować będą jego system dowodzenia, utrudniać manewr odwodami, wiązać walką siły w głębi ugrupowania.

Szybkość i zdolność do działań bezpośrednio po zakończonym przemieszczaniu to cechy umożliwiające wykonanie skutecznego, niespodziewanego uderzenia na przeciwnika. Aktywność wymagana jest także w obronie. Przenoszenie wysiłku poprzez manewr wojskami, użycie odwodów, czy walka z desantami przeciwnika wymaga dużej manewrowości różnych rodzajów wojsk.

Odporność¹⁴ na oddziaływanie przeciwnika to kolejna właściwość, która charakteryzować powinna lądowe wojska operacyjne. Cecha ta określa zdolność do

¹³ „Mobilność – zdolność wojsk do sprawnego przemieszczania się oraz do prowadzenia działań manewrowych w określonych warunkach terenowych i atmosferycznych, pory roku i doby, zapewnienie uzyskania dużej efektywności działań bojowych” - *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979, s. 228.

¹⁴ „Odporność – zdolność przeciwstawienia się czemuś, niepoddawania się działaniu” - *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1993, t. 2, s. 468.

przeciwstawienia się zagrożeniom, na jakie narażone są wojska operacyjne na dzisiejszym polu walki. Zagrożenia te pochodzą zarówno od powietrznych, jak i naziemnych środków rażenia, płyną również z eteru. Dlatego odporność postrzegać należy jako zdolność do przeciwstawienia się tym zagrożeniom poprzez skuteczną obronę przeciwlotniczą, niewrażliwość na oddziaływanie środkami radioelektronicznymi, których działalność mogłaby sparaliżować system dowodzenia oraz np. wskazać cele środkom rażenia ogniowego. Umożliwić to będzie dokonanie manewru zapobiegającego trafieniu pociskiem.

Ze struktury wojsk operacyjnych wynika wszechstronność rozumiana jako zdolność do podejmowania różnorodnych zadań. W ich składzie znajdują się różne rodzaje wojsk o właściwym dla siebie specyficznym uzbrojeniu i wyposażeniu, zdolne do wykonywania specyficznych zadań. Wszechstronność to także możliwość prowadzenia działań w każdych warunkach środowiska, pieszo, na środkach walki, w głębi ugrupowania bojowego przeciwnika, w lesie, w górach, w zimie, itp. Cechę tę dostrzec można również w możliwościach prowadzenia różnego rodzaju działań (natarcia, obrony, działań opóźniających, wycofania, działań desantowych, desantowo-szturmowych). Tak rozumiana wszechstronność niezbędna wojskom operacyjnym nie jest cechą konieczną wojsk obrony terytorialnej.

Wykonywanie zadań w różnych warunkach terenowych wymaga, aby lądowe wojska operacyjne cechowała samowystarczalność. Wiąże się ona ściśle z innymi omówionymi już cechami, niemniej jednak rozumieć ją należy jako samowystarczalność w podejmowaniu różnorodnych zadań, wynikającą z posiadania w swym składzie różnych rodzajów wojsk. Powoduje to możliwość zarówno prowadzenia rozpoznania, walki elektronicznej, ogniowego oddziaływania na przeciwnika naziemnego, jak i przeciwdziałania środkom napadu powietrznego przeciwnika, a także bojowego zabezpieczenia prowadzonych działań. Problemem o zasadniczym znaczeniu pozostaje samowystarczalność pod względem logistycznym.

Analiza jednego z podstawowych zadań, jakim jest przygotowanie i prowadzenie operacji obronnych na kierunkach głównych zagrożeń wskazuje, że zawiera ono w sobie „podzadania”, bez których wykonania nie można mówić o wykonaniu zadania głównego. Wnioski płynące z konfliktów lokalnych końca XX

wieku oraz analiza opracowań naukowych¹⁵ wskazują na następujące zadania szczegółowe, których wykonanie wymaga specjalnych predyspozycji, czy to pod względem możliwości ogniowych, manewrowych, wszechstronności czy samowystarczalności:

- operacyjne rozwinięcie wojsk i przegrupowanie ich w obszary odpowiedzialności;
- udział w odpieraniu uderzeń powietrznych przeciwnika na ugrupowania wojsk lądowych;
- prowadzenie działań opóźniających;
- dezorganizacja podejścia i rozwinięcia się zgrupowań przeciwnika oraz zadanie im strat w czasie przekraczania granicy państwa, a także przechodzącym do natarcia zgrupowaniom uderzeniowym;
- załamania lądowej operacji zaczepnej przeciwnika oraz stworzenie warunków do ześrodkowania sił własnych do działań na wybranych kierunkach;
- utrzymanie istotnych, z punktu widzenia prowadzonych działań, ważnych rubieży, rejonów, a nawet obiektów;
- walka z desantami i grupami desantowoszturmowymi przeciwnika.

Analiza wymienionych zadań realizowanych przez wojska lądowe pozwala wnioskować, że poszczególne cechy lądowych wojsk operacyjnych, należy przeanalizować w aspekcie tych właśnie zadań.

Powyższa analiza pozwoliła wskazać, że zadaniami, do których szczególnie predysponowane są wojska operacyjne, są: przemieszczanie wojsk w ramach operacyjnego rozwinięcia, prowadzenie działań opóźniających, udział w odpieraniu uderzeń powietrznych przeciwnika, załamanie lądowej operacji zaczepnej oraz rozbicie przeciwnika i odzyskanie utraconego obszaru. Nie oznacza to wcale, że w wykonywaniu tych zadań nie będą uczestniczyć wojska obrony terytorialnej. Udział ten jednak nie będzie rozstrzygający. Błędny byłby sąd, że pozostałe z wymienionych zadań to zadania przypisane wojskom obrony terytorialnej. Niewątpliwie udział w

¹⁵ R. Wróblewski, *Przygotowanie i prowadzenie strategicznej operacji obronnej*, Warszawa 1995; A. Tomaszewski, *Wojska lądowe w strategicznej operacji obronnej*, Warszawa 1996; W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, *Przyszła wojna - jaka?*, Warszawa 1994.

nich tych wojsk wniesie znaczący wkład w ich wykonanie, zmniejszając potrzebę angażowania znacznych sił wojsk operacyjnych.

Udział wojsk lądowych w operacji obronnej powinien rozpocząć się przed faktycznym wybuchem konfliktu, w okresie narastania kryzysu poprzedzającego rozpoczęcie działań wojennych. Nie zawsze będzie to jednak możliwe. W ramach pogotowia operacyjnego powinno nastąpić mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie wojsk, rozpoznanie i osłona określonych obszarów, w tym granicy państwa i obiektów o istotnym znaczeniu dla jego obronności, a także rozwinięcie systemu kierowania ruchem wojsk. Oznacza to, iż operacyjne rozwinięcie oraz utworzenie operacyjnego ugrupowania obronnego na kierunkach spodziewanych głównych uderzeń przeciwnika powinno decydować o utrzymaniu całości obszaru poprzez trwałą obronę kierunków najbardziej zagrożonych. Wojska operacyjne będą także aktywnie wspierać działania sił obrony terytorialnej. Ważną rolę odegrają siły pierwszej kolejności użycia, które powinny być zdolne do przemieszczeń transportem powietrznym.

Możliwe zakłócenia procesu rozwijania wojsk lądowych nie powinny spowodować zaangażowania ich do zadań niezgodnych z planami ich operacyjnego wykorzystania. Oznacza to, iż zadania związane z osłoną przegrupowań, w tym przeciwdywersyjną, oraz zabezpieczeniem ruchu na drogach, powinny zrealizować siły obrony terytorialnej. One też powinny brać udział w walce z desantami przeciwnika. Podczas prowadzonych działań wojennych głównym celem wojsk lądowych będzie nie tylko odparcie agresji, ale także odzyskanie utraconych obszarów. Podejmowanie działania zaczepne mogą być prowadzone w formie przeciwuuderzeń lub przeciwnatarcia. Podczas ich wykonywania niebagatelną rolę odegra manewrowość, dzięki której wojska mogą szybko przemieścić się na znaczne odległości, zachowując przy tym gotowość do działań. Mogą także stworzyć ogniska walki w głębi ugrupowania przeciwnika, dezorganizować manewr jego odwodów oraz niszczyć znajdujące się tam obiekty. Autonomiczność zaś stworzonych zgrupowań pozwoli na wprowadzenie ich do działań bez potrzeby zatrzymywania ich i

uzupełniania środków¹⁶. Z kolei siła rażenia umożliwi wytworzenie przewagi na kierunku wykonywanego zadania, co warunkuje odpowiednie tempo działania.

W realizacji zadań ukierunkowanych na odzyskanie czasowo utraconego obszaru niezbędna jest także odporność na oddziaływanie przeciwnika. Wszystkie te cechy wskazują, że przeciwuderzenie i przeciwnatarcie to zadania typowe dla operacyjnych wojsk lądowych. Choć efekty działań w największym stopniu zależą od działania wojsk operacyjnych, to zwiększyć ich efektywność mogą działania wojsk obrony terytorialnej, na przykład przez obronę wybranych miejscowości, czy też prowadzenie działań nieregularnych w głębi ugrupowania przeciwnika.

Swobodę działań wojskom prowadzącym działania zaczepne mogą zapewnić desanty operacyjne, taktyczne, grupy desantowoszturmowe, oddziały wydzielone i rajdowe. Dzięki odpowiedniemu wyposażeniu i wyszkoleniu wojska te mogą bez specjalnego przygotowania pokonywać przeszkody wodne o różnym charakterze.

Możliwości prowadzenia działań o charakterze powietrzno-lądowym sprawiają, że lądowe wojska operacyjne przejawiają szczególne predyspozycje także do pościgu za wycofującym się przeciwnikiem. Szczególne znaczenia w tym wypadku nabiera nie tylko możliwość użycia desantów powietrznych i grup desantowoszturmowych, pozwalająca na uprzedzenie przeciwnika w opanowaniu dogodnych rubieży w głębi jego ugrupowania, ale także sprawność przemieszczeń drogą lądową. Nie bez znaczenia pozostają również możliwości ogniowe, pozwalające skutecznie razić wycofujące się wojska przeciwnika i opóźnić ich odwrót, niszcząc obiekty na drogach ich wycofania.

Zadania, o których dotychczas była mowa, są jakoby zadaniami „tradycyjnymi” w tym znaczeniu, że nie stawiają wojskom operacyjnym nowych wyzwań, poza oczywistymi wynikającymi z rozwoju środków walki.

Polska strategia wojenna o wyraźnie obronnym charakterze zakłada między innymi, angażowanie w działania o utrzymanie suwerenności kraju obronnie przygotowanego całego społeczeństwa. Wyrazem tego dążenia jest powołanie obrony terytorialnej stanowiącej militarną formę obrony powszechnej. U podstaw jej

¹⁶ Samowystarczalność to także zdolność do wsparcia i zabezpieczenia działań wojsk pancernych i zmechanizowanych przez inne rodzaje wojsk wchodzące organicznie w skład związków operacyjnych, taktycznych i oddziałów.

utworzenia legło przekonanie, iż powszechnie zorganizowana obrona terytorialna w sposób oczywisty ograniczy możliwość opanowania i okupacji terytorium. Jednocześnie, poprzez obronę dogodnych rubieży oraz paraliżowanie ruchu i manewru ugrupowań lądowych przeciwnika, obrona terytorialna stworzy niezbędne i sprzyjające warunki operacyjnym wojskom lądowym do ich operacyjnego rozwinięcia, manewru i uderzenia, bądź obrony wojsk własnych operacyjnych i sojuszniczych na kierunkach wtargnięcia agresora. System ten ma także przekonać ewentualnych agresorów o nieopłacalności agresji.

Spośród wielu określeń dotyczących obrony terytorialnej¹⁷ oddających w zasadzie istotę problemu, na szczególną uwagę zasługuje ta zawarta w *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*¹⁸. W tym wydawnictwie encyklopedycznym obronę terytorialną definiuje się jako – „część systemu militarnego przygotowanego do prowadzenia wspólnie z wojskami operacyjnymi, pozamilitarnymi ogniwami obronnymi i społeczeństwem, obrony powszechnej państwa”. Jej celem jest przygotowanie i prowadzenie obrony rejonów oraz obiektów na obszarze całego kraju, stwarzanie warunków do rozwinięcia i działania wojsk operacyjnych oraz podjęcia działań obronnych. Obejmuje ona terytorialne organy dowodzenia, wojska obrony terytorialnej i wojskowe elementy przygotowania obszaru kraju do obrony, a w okresie zagrożenia i wojny także wszystkie stacjonarne jednostki i instytucje wojskowe włączone w skład sił zbrojnych¹⁹. *Podstawą tego systemu są wojska obrony terytorialnej. Z zaprezentowanej definicji wynika, że celem obrony terytorialnej, w tym także wojsk obrony terytorialnej, jest wykonywanie zadań na rzecz wojsk operacyjnych własnych i NATO oraz prowadzenie na obszarze całego kraju działań ochronno-obronnych i nieregularnych, a także udział w działaniach ratowniczych oraz likwidacji skutków klęsk żywiołowych, katastrof i awarii.*

Strategicznym celem obrony Rzeczypospolitej wynikającym z Konstytucji RP, a zawartym w *Strategii obrony narodowej Rzeczypospolitej Polskiej* jest zachowanie

¹⁷ Por.: *Regulamin działań taktycznych cz. 1*, Warszawa 1994, s. 65; *System obrony terytorialnej III Rzeczypospolitej Polskiej*, Zeszyty Naukowe AON 1/30/A, s. 38.

¹⁸ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 1996, s. 56.

¹⁹ Por.: hasło „terytorial army” w *International Military and Defence Encyclopedia*, s. 2717.

bezpieczeństwa obywateli oraz niepodległości i nienaruszalności terytorium RP poprzez:

- zapobieganie zagrożeniom polityczno-militarnym,
- przeciwstawianie się kryzysom,
- odparcie bezpośredniej agresji na Polskę²⁰.

Cel powyższy osiągnąć jest w warunkach realnego uczestnictwa w strukturach polityczno-wojskowych NATO i zgodnie z *Koncepcją strategiczną*, z której jednoznacznie wynika obowiązek i prawo do suwerennej odpowiedzialności w dziedzinie obrony²¹. Zatem wiarygodność obronna wpływająca z przyjętej strategii obronnej jest jednym warunków członkostwa w Sojuszu.

Wiarygodna strategia obronna oraz fakt członkostwa w Sojuszu implikuje pytanie o kształt organizacyjny, charakter i przeznaczenie wojsk obrony terytorialnej. Argumentów mogących częściowo rozwiązać wątpliwości dostarcza gen. dyw. dr hab. B. Balcerowicz wskazując, że wzorem budowanego narodowego systemu obrony terytorialnej są państwa bądź neutralne (Szwajcaria, Austria), bądź o specyficznym położeniu geopolitycznym (Szwecja)²². Choć systemy tam funkcjonujące są w danych warunkach niewątpliwie sprawne, to przenoszenie rozwiązań na warunki naszego kraju nie wydaje się być racjonalne. Położenie geopolityczne – w centrum Europy i na zachodnim krańcu NATO – różnorodne uwarunkowania polityczno-społeczne, wojskowe, ekonomiczne oraz zagrożenia pozamilitarne (klęski żywiołowe) sugerują utworzenie wojsk obrony terytorialnej zdolnych do spełniania funkcji obronnej, rozumianej jako bezpośredni udział w walce (odpieranie uderzeń, zwalczanie desantów, prowadzenie działań nieregularnych itp.); zabezpieczającej – której istotą pozostanie zapewnienie swobody działania narodowych i sojuszniczych wojsk operacyjnych; **humanitarnej** – związanej z udziałem w likwidacji skutków klęsk żywiołowych oraz wspieranie działań obrony cywilnej²³. Funkcje te obejmują działalność wojsk obrony terytorialnej w okresie pokoju, kryzysu oraz wojny.

²⁰ *Koncepcja rozwoju obrony terytorialnej*, Warszawa 1998, s. 5.

²¹ Patrz: *Koncepcja strategiczna Sojuszu* cz. II, pkt 18.

²² B. Balcerowicz, *Obronność państwa ...*, s. 139.

²³ Por.: R. Jakubczak, *Rola, funkcje, zadania i struktura systemu obrony terytorialnej*, Zeszyt Naukowy AON, 1998, Nr 1/30/A, s. 42.

Realizacja narodowych i sojuszniczych celów oraz zadań obronnych w realiach naszego kraju wymaga, aby obrona terytorialna nosiła charakter powszechny, wyrażający się w maksymalnym przygotowaniu rezerw osobowych i ich efektywnym wykorzystaniu stosownie do zaistniałych zagrożeń militarnych i pozamilitarnych oraz świadczeniach społeczeństwa na rzecz obrony. Wynika stąd potrzeba utworzenia jednostek obrony terytorialnej na obszarze całego kraju. Powszechny charakter obrony zakłada ścisły związek wojsk obrony terytorialnej ze społeczeństwem regionu, z którego się wywodzą. Opiera się także na współpracy wojsk z organami władzy, organizacjami i stowarzyszeniami zarówno w przygotowaniu do obrony militarnej, działań ratowniczych, jak i patriotyczno-obronnego wychowania młodzieży.

Realizacja strategii obrony powszechnej wymaga od wojsk obrony terytorialnej zabezpieczenia i wsparcia działań wojsk operacyjnych własnych i sojuszniczych. Z badań wynika²⁴, że wsparcie to dotyczyć powinno zadań związanych z osłoną mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk, odciążenia wojsk operacyjnych od wykonywania drugorzędnych zadań, zapewniając w ten sposób swobodę operacyjną, oraz zapewnienia współpracy z niemilitarnymi ogniwami systemu obronnego zarówno w strefie działań bezpośrednich, jak i w głębi operacyjnej.

Przekonanie ewentualnego agresora o nieopłacalności inwazji, wynikającej z prawdopodobieństwa uwikłania się w długotrwałą, nie dającą widoków na szybkie zakończenie wojny, wiązać się będzie z gotowością prowadzenia na skalę masową działań nieregularnych. Struktury organizacyjne oraz uzbrojenie i wyszkolenie wojsk obrony terytorialnej zapewniać powinny, między innymi, niezwłoczne przejście do działań nieregularnych zarówno w sytuacji wtargnięcia wojsk przeciwnika, jak i w warunkach okupacji²⁵.

Obok działań o charakterze militarnym wojska obrony terytorialnej powinny być przygotowane do wsparcia działań ratowniczych organizowanych przez władze lokalne oraz uczestniczyć w zapobieganiu skutkom klęsk żywiołowych i ich usuwaniu.

²⁴ Sprawozdanie z badań prowadzonych podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego pk. „Lato-96”, Warszawa 1996.

²⁵ Por.: Z. Brzeziński w koncepcji obrony Polski zakłada, że „armia terytorialna” nie tylko będzie bronić swojego rejonu czy miasta przed zajęciem go przez agresora, ale będzie mu zadawać ciosy, nękać go i wyrządzać straty w wypadku okupacji. Wprost z 19.07.1998 r.

Istotnym, nowym kompleksem przedsięwzięć, charakteryzujących wojska obrony terytorialnej, są zadania wynikające ze statusu „państwa gospodarza” w wypadku prowadzenia działań koalicyjnych na obszarze kraju. Spośród wielu, za najistotniejsze uznać należy:

- prowadzenie rozbudowy fortyfikacyjnej rubieży i rejonów w głębi operacyjnej z wykorzystaniem sił układu niemilitarnego;
- utrzymanie płynności ruchu oraz zapewnienie warunków bezpieczeństwa na drogach przemieszczania tych wojsk;
- zabezpieczenie infrastruktury wojskom NATO poprzez ochronę i obronę rejonów bazowania, lotnisk, składów itp.;
- utrzymanie współdziałania pomiędzy dowództwami wojskowymi a niemilitarnymi ogniwami systemu obronnego w zakresie udzielania pomocy obronie cywilnej oraz korzystanie przez wojska koalicyjne z urządzeń logistycznych pozostających w dyspozycji terenowych organów administracji.

Sens powołania obrony terytorialnej, a w jej składzie wojsk obrony terytorialnej, tkwi w ilości zadań, jakie stoją przed siłami zbrojnymi w okresie pokoju, zagrożenia i wojny, a których nie mogą z różnych względów wykonać wojska operacyjne (brak predyspozycji, ograniczona liczebność, inne przeznaczenia, sposób szkolenia itp.).

Przyjmując jako kryterium stan zagrożenia państwa, zadania obrony terytorialnej rozpatrywać można w trzech okresach: pokoju, kryzysu, czyli bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, oraz wojny.

Przeprowadzone badania²⁶ wskazują, że zadania wojsk obrony terytorialnej w okresie pokoju powinny obejmować:

- planowanie przygotowania obronnego swoich rejonów odpowiedzialności;
- przygotowanie i utrzymanie systemów ochrony i obrony obiektów;
- szkolenie żołnierzy zasadniczej służby wojskowej i rezerw osobowych na potrzeby sił zbrojnych;

²⁶ Analiza dokumentów normatywnych (Konstytucja RP, Ustawa o powszechnym obowiązku obronnym Zarządzenie szefa Sztabu Generalnego WP nr 045 z 1995, Regulamin działań taktycznych cz. I, itp.) oraz wydawnictw naukowych i publikacji szkoleniowych, a także ćwiczeń szczebla strategicznego i operacyjnego („Lato-96”).

- przygotowanie do działań ratowniczo-ochronnych i niemilitarnych na rzecz miejscowej ludności i środowiska oraz udział w likwidacji skutków klęsk żywiołowych.

Wykonanie powyższych zadań będzie zależało od posiadania funkcjonujących dowództw (WSzW), bazy koszarowej i kadry instruktorskiej do szkolenia żołnierzy i rezerw osobowych, sprzętu oraz przygotowanych wojsk do udziału w likwidacji skutków klęsk żywiołowych.

W okresie bezpośredniego zagrożenia państwa przed wojskami obrony terytorialnej staną następujące zadania:

- prowadzenie rozpoznania terytorialnego,
- ochrona i obrona ważnych obiektów w rejonie zagrożenia,
- ewentualne zabezpieczenie przyjęcia i pobytu wojsk NATO,
- uczestniczenie w zabezpieczeniu mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk operacyjnych,
- przeciwdziałanie dywersji,
- prowadzenie rozbudowy inżynieryjnej terenu w ramach operacyjnego przygotowania obszaru kraju²⁷.

Ta grupa zadań wymagać będzie od wojsk obrony terytorialnej zorganizowania i utrzymania w terenie systemu obserwacyjno-meldunkowego, którego rozwinięcie nastąpić musi bezpośrednio po zaistnieniu sytuacji kryzysowej. Stąd wynika potrzeba posiadania takiego systemu mobilizacyjnego, który umożliwi wybiórcze rozwijanie poszczególnych elementów (pododdziałów, grup). W strukturach wojsk przewidzianych do inżynieryjnej rozbudowy terenu powinny znaleźć się maszyny i urządzenia ułatwiające wykonanie tych prac. Mogą to być środki pobierane z gospodarki narodowej w ramach świadczeń rzeczowych, a ich dostępność powinna zapewniać terminowe wykonanie zadań.

W czasie wojny do wojsk obrony terytorialnej należeć będzie:

- prowadzenie obrony na drugorzędnych kierunkach uderzeń przeciwnika;

²⁷ Por.: A. Tomaszewski, *Wojska lądowe w systemie obronnym kraju*, Warszawa 1997, s. 26; R. Jakubczak, *Rola, funkcje, zadania ...*, *Zeszyty Naukowe AON*, 1998, Nr 1(30)A, s. 43; R. Jakubczak, *Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej*, Warszawa 1996, s. 48.

- rozbudowa inżynieryjna rubieży i rejonów na rzecz wojsk operacyjnych oraz ochrona i obrona urządzeń logistycznych oraz transportów;
- prowadzenie działań przeciwdywersyjnych i przeciwdesantowych;
- prowadzenie działań nieregularnych na tyłach i w ugrupowaniu wojsk agresora;
- kierowanie ruchem wojsk;
- ochrona i obrona rejonów bazowania lotnisk składów należących do NATO.

Z analizy powyższych zadań wynika wniosek, że większość z nich wykonywana będzie wspólnie, z wojskami operacyjnymi własnymi i sojuszniczymi, bądź na ich korzyść. Dla skuteczności tych działań wskazane jest organizowanie ścisłego współdziałania między obydwoma komponentami sił zbrojnych. Możliwość samodzielnego wykonywania zadań w terenie trudno dostępnym sugeruje ograniczone możliwości wykorzystania tych wojsk poza takim terenem. Stąd, rozmieszczenie tych wojsk powinno spowodować możliwość szybkiej realizacji zadań bojowych, uwzględniając specyfikę terenu, w którym będą wykonywane. Potrzebę ich równomiernego rozmieszczenia potwierdza wykonywanie zadań ochronno-obronnych, przeciwdesantowych i przeciwdywersyjnych. Nie ma takich wymagań w stosunku do działań nieregularnych. Potrzeba zapewnienia sprawności przemieszczeń wojsk operacyjnych wymaga dysponowania wojskami regulacji ruchu, które powinny być częścią sił podległych dowództwom terytorialnym, co zapewniłoby sprawne kierowanie ruchem wojsk na całym obszarze RP. Różnorodność przewidywanych zadań sugeruje także potrzebę posiadania wojsk obrony terytorialnej o różnych specjalnościach (bojowe, regulacji ruchu, inżynieryjne, przeciwchemiczne itp.). Ich rozmieszczenie powinno odpowiadać potrzebom danego rejonu lub zadaniom przewidzianym w planach użycia wojsk operacyjnych.

Z powyższych rozważań wynika zarys struktury organizacyjnej tych wojsk. Zarówno prowadzone badania podczas ćwiczeń, jak i opracowania teoretyczne²⁸ sugerują, by struktury wojsk obrony terytorialnej maksymalnie upodobnić do funkcjonujących w lądowych wojskach operacyjnych. Zabieg taki ułatwić powinien

²⁸ Ćwiczenie „Lato-95”; Z. Ścibiorek, *Struktury organizacyjne...*, s. 27; R. Jakubczak, *Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej*, Warszawa 1996, s. 26.

dowodzenie, a głównie jedną z jego funkcji – współdziałanie. Oznacza to, że najniższym szczeblem organizacyjnym powinna być drużyna (sekcja), najwyższym zaś brygada obrony terytorialnej.

Z przeprowadzonych kalkulacji²⁹ wynika, że w dłuższej perspektywie czasowej (do 2012 r.) przy stabilnych nakładach budżetowych na obronność sformować będzie można 16 BOT, 16 kdow, 16 krr, 8 brati, 48 bOT. Struktury te utrzymywane w różnych stanach gotowości bojowej dałyby po zmobilizowaniu około 120 tys. żołnierzy przy stanie 10 tys. w okresie pokoju³⁰. Usamodzielnioną jednostką taktyczną powinien być, podobnie jak proponuje się w wojskach operacyjnych, batalion. W swoim składzie powinien posiadać obok broni strzeleckiej, skuteczne środki przeciwpancerne (przenośne) oraz przeciwlotnicze i wsparcie. Dysponować powinien także pododdziałami zabezpieczenia i logistycznymi. Batalion o takiej strukturze organizacyjnej powinien być zdolny do samodzielnego wykonywania zadań zarówno w bezpośredniej walce z agresorem, jak i zadań zabezpieczających działania wojsk operacyjnych.(zał 1)

Pod tym względem powinien być kompatybilny z batalionem zmechanizowanym. Perspektywa prowadzenia działań nieregularnych w wyznaczonych obszarach odpowiedzialności podpowiada potrzebę rozdrobnienia sił celem łatwiejszego ukrycia w terenie. Doświadczenia z prowadzonych tego typu działań (w Wietnamie, Afganistanie, Czeczenii) wskazują, że większość zadań wykonywać mogą zespoły w składzie od drużyny do plutonu. Zatem podstawową jednostką „modułem”, powinien być pluton składający się z kilku drużyn (sekcji). Samodzielny batalion powinien stanowić istotny element najwyższej struktury wojsk obrony terytorialnej – brygady lub być jednostką samodzielną.

Uznając, że wojska obrony terytorialnej dyslokowane powinny być na całym obszarze RP, rozważenia wymaga usytuowanie związku taktycznego (brygady) na szczeblu okręgu (WSzW). Wymagałoby to zróżnicowania struktury tych związków taktycznych z uwagi na specyfikę, jaka występuje w poszczególnych okręgach. Zatem, obok samodzielnych batalionów, w skład brygad wchodzić powinny pododdziały

²⁹ Por.: *Koncepcja rozwoju obrony terytorialnej*, Warszawa 1998, zał. 11.

³⁰ Tamże, s. 18.

wsparcia lub zabezpieczenia niezbędne w danym okręgu, np. drogowo-mostowe, pontonowe itp. Taka struktura wojsk obrony terytorialnej daje podstawy sądzić, że zadania przewidziane do wykonania zarówno w okresie pokoju, zagrożenia, jak i wojny zostałyby wykonane.

Charakter przewidywanych zadań, a także zaproponowana struktura wskazują, że wojska te charakteryzować się będą następującymi cechami:

- małą manewrowością, wynikającą z terytorialnego przeznaczenia oraz wyposażenia w środki transportu ograniczające możliwości manewrowe. Właściwość powyższa w poważnym stopniu ogranicza, a czasem nawet eliminuje, możliwość wykorzystania tych wojsk w terenie odkrytym, do prowadzenia działań opóźniających i zaczepnych. Tezy powyższe stanowią wynik oceny przebiegu ćwiczeń³¹ z udziałem struktur dowodzenia, a także z udziałem wojsk;
- małą, w porównaniu z wojskami operacyjnymi, siłą rażenia opartą głównie na ogniu broni strzeleckiej, przenośnych środkach przeciwpancernych o ograniczonej sile i zasięgu rażenia oraz środkach wsparcia w postaci przenośnych moździerzy;
- niskimi kosztami utrzymania i szkolenia;
- terytorialnością działań, wynikającą z wcześniejszego przygotowania rejonów do ewentualnych działań;
- przygotowaniem do prowadzenia działań nieregularnych;
- doskonałą znajomością terenu działań oraz znaczną motywacją wynikającą z obrony ojczyzny³².

Cechy te zasadniczo odróżniają wojska obrony terytorialnej od wojsk operacyjnych.

Analiza doświadczeń współczesnych konfliktów zbrojnych wskazuje, że dzisiejsze formacje terytorialne, prowadząc działania w terenie zakrytym (zabudowania, zalesienie, góry), są w stanie nie tylko powstrzymać uderzenia wojsk operacyjnych, ale także paraliżować ich ruch, zadawać znaczne straty, a nawet

³¹ Ćwiczenia WOW pk. „Świerk I i II” – 1997 oraz ćwiczenie „Lato-96”.

³² K. Gąsiorek, *Niektóre ekonomiczne aspekty obrony regionalnej*, Warszawa, AON 1992, s. 130.

zmuszać do odwrotu. Wynika stąd wniosek, iż mimo bezspornie mniejszych możliwości bojowych niż wojska operacyjne, w sprzyjających warunkach ta część wojsk lądowych może wykazać nie mniejszą skuteczność niż lepiej wyszkolone i uzbrojone wojska operacyjne.

Zadania wojsk obrony terytorialnej nie kończą się jednak na samodzielnym prowadzeniu walki. Ich rozpiętość (osłona, obrona, wsparcie) spowoduje, że efektywne wykorzystanie w dużej mierze zależeć będzie od skuteczności działania wojsk obrony terytorialnej³³. Zależność ta sugeruje potrzebę współdziałania obydwu komponentów wojsk lądowych w okresie pokoju, zagrożenia i wojny. Zawsze jednak funkcjonowanie obydwu komponentów wojsk lądowych tylko wówczas będzie efektywne, jeżeli ich zadania będą przybliżać osiągnięcie celu głównego. Jeśli siły te osiągać będą wspólny cel, to wskazane jest, aby kierowanie nimi na którymś poziomie dowodzenia powierzone było jednemu organowi dowodzenia.

2.3. Zadania wojsk lądowych w ramach reagowania kryzysowego

Analiza współczesnych wyzwań i zagrożeń dotyczących bezpieczeństwa międzynarodowego powoduje konieczność dostosowania przedsięwzięć reagowania kryzysowego do skali tychże. Znaczące zadania do spełnienia w tym względzie są przewidywane dla wojsk lądowych.

Reagowanie kryzysowe podejmowane jest w razie pojawienia się zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa lub naszych sojuszników, czy też dla pokoju międzynarodowego. Pod tym pojęciem rozumie się zarówno przedsięwzięcia realizowane wewnątrz kraju, jak i udział w wysiłkach międzynarodowych, prowadzonych w celu opanowywania kryzysu oraz zapewnienia osłony przed ich skutkami. Powszechnie akceptowanym jest cel reagowania kryzysowego polegający na jak najszybszym opanowaniu sytuacji kryzysowej i zminimalizowanie jej skutków.³⁴

Szeroki wachlarz działań podejmowanych w celu zapewnienia bezpieczeństwa państwa wyraża się między innymi zadaniami dla wojsk lądowych w ramach zadań

³³ B. Szulc, *Walka zbrojna w kontekście ogólnej teorii walki i teorii konfliktów*, Warszawa 1998, s. 10.

³⁴ M. Huzarski, M. Kubiński, *Operacyjno-taktyczne*s. 16.

realizowanych przez siły zbrojne RP. W ramach reagowania kryzysowego wojska lądowe zobowiązane są do utrzymania określonej zdolności i gotowości do reakcji adekwatnej do zagrożenia. Sytuacje kryzysowe i wynikające z nich zagrożenia stwarzają wyzwania, które podjąć należy z odpowiednim wyprzedzeniem i zaangażowaniem adekwatnym do sytuacji oraz sił i środków. Utrzymanie gotowości i zdolności do działania wymaga prowadzenia systematycznego monitoringu pojawiających się zagrożeń i eliminacji przyczyn powodujących eskalację kryzysu.

W strategii obronności Rzeczypospolitej Polskiej z 2000 roku, bezpieczeństwo państwa ograniczono wyłącznie do wymiaru militarnego. Wydarzenia z 11 września 2001 roku oraz pojawiające się źródła braku stabilności na świecie uświadomiły, że zagrożenia i wyzwania mają charakter ponad narodowy, a swym zasięgiem mogą objąć strefę bezpieczeństwa naszego kraju. Ich rozprzestrzenianie i oddziaływanie na pozornie odległe obszary w dobie globalizacji i zwiększającego się tempa przemian staje się również niebezpieczne dla krajów pozostających pozornie z daleka od bezpośrednich miejsc zdarzeń.

Analiza dokumentów doktrynalnych Sojuszu wskazuje, że reagowanie kryzysowe obejmuje wszystkie rodzaje kryzysów (zarówno militarne, jak i pozamilitarne). W praktyce oznacza to, iż reagowaniem kryzysowe musi być częścią strategii bezpieczeństwa państwa. Stosownie do tego zadania realizowane przez wojska lądowe powinny zapewniać: możliwość zażegnania kryzysu bądź płynnego przejście ze stanu zagrożenia do stanu wojny, w sytuacji gdyby nie udało się opanować kryzysu i zaczął się on przeradzać w konflikt zbrojny.

Analiza zagrożeń powodujących powstawanie sytuacji kryzysowych wskazuje, że w zależności od przyjętego kryterium można wyróżnić sześć grup zagrożeń: **militarne**, polityczne, wymiaru ludzkiego, ekologiczne, ekonomiczne i socjalne.

Do zagrożeń o charakterze militarnym, zgodnie tym podziałem, zaliczamy:

- rozprzestrzenianie broni masowego rażenia;
- nadmierną rozbudowę sił zbrojnych;
- nieprzestrzeganie zobowiązań w dziedzinie kontroli zbrojeń i rozmieszczania sił zbrojnych;
- niewystarczającą demokratyczną kontrolę nad siłami zbrojnymi;

- tolerancję wobec sił nie podporządkowujących się władzom konstytucyjnym;
- niewspółmierne do sytuacji stosowanie siły w kryzysach wewnętrznych³⁵.

Liczne analizy i oceny sytuacji wskazują, że postępujące procesy normalizacyjne i transformacji na obszarze euroatlantyckim przyczyniają się do korzystnego, z punktu widzenia interesów państwa polskiego, rozwoju europejskiego środowiska bezpieczeństwa.³⁶ Pojawiają się jednak nowe zagrożenia związane z napięciami i niestabilnością wywołane terroryzmem międzynarodowym. Powoduje to przemieszczanie się środka ciężkości z zagrożeń klasycznych i związanych z tym zadań wojsk lądowych na zagrożenia nietypowe, które zmuszają do odpowiedniego przygotowania się do realizacji zadań nowych, znacznie trudniejszych z uwagi na specyfikę, charakter i profesjonalne przygotowanie wojsk lądowych do zadań w ramach reagowania kryzysowego.

Oceny ekspertów wskazują, że głównym niebezpieczeństwem dla stabilności międzynarodowej, w tym także dla zewnętrznego bezpieczeństwa Polski, stały się **zagrożenia kryzysowe**. Z punktu widzenia stopnia oddziaływania na bezpieczeństwo można je podzielić na: *bezpośrednie i pośrednie*.³⁷

Bezpośrednie zagrożenia kryzysowe mogą wynikać z sytuacji spowodowanych ukrytą lub jawną groźbą zastosowania przemocy przeciwko Polsce lub jej sojusznikom.

Z kolei **pośrednie zagrożenia kryzysowe** mogą stanowić konsekwencje zaangażowania Polski w międzynarodowe wysiłki na rzecz rozwiązywania sytuacji kryzysowych. Wiąże się to ze wzrostem ryzyka zagrożenia terytorium Polski akcjami odwetowymi. W tej grupie mieszczą się także zagrożenia **terroryzmem**. Przykładem może być udział wydzielonych jednostek wojsk lądowych w militarną operację antyterrorystyczną w Afganistanie oraz operację stabilizacji pokoju w Iraku. Mogą one być przyczyną wzrostu zagrożenia odwetem terrorystycznym.

Liczne zobowiązania, które przyjęła na siebie Polska jako aktywny członek NATO, wymaga zaangażowanej obecności w wydarzeniach związanych ze

³⁵ B. Balcerowicz, *Pokój...*, wyd. cyt. s. 185-186.

³⁶ *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa, wrzesień 2003, s. 2.

³⁷ *Strategia obronności...*, wyd. cyt. s. 11-12.

stabilizacją pokoju w różnych zakątkach świata. Stanowi to przyczynę zwiększenia zadań realizowanych przez wojska lądowe. Nastąpiło jednocześnie ich znaczne zróżnicowanie pod względem charakteru i specyfiki. Poszerzający się współdziałanie w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych z dala od granic kraju nakreśla nowe, często diametralnie różne od dotychczasowych wymagania wobec sił wydzielanych do tych zadań. Nasze zaangażowanie w likwidacji kryzysów podwyższa stopień zagrożenia Polski akcjami odwetowymi. Stąd, analitycy pozostają zgodni w opinii, że zagrożenia pośrednie mogą przekształcać się w zagrożenia bezpośrednie.

Według standardów sojuszu północnoatlantyckiego wyróżnia się dziesięć sytuacji kryzysowych, których rozwiązanie wymaga użycia sił zbrojnych, w szczególności wojsk lądowych. Analizy i oceny wskazują, że przy uwzględnieniu polskich realiów mogą to być następujące sytuacje:

- operacja antyterrorystyczna likwidująca zagrożenie zewnętrzne;
- międzynarodowa interwencja zbrojna;
- destabilizacja w pobliżu granic Polski;
- kryzys społeczno – polityczny w Polsce.³⁸

Powyższe scenariusze nie wykluczają oczywiście możliwości pojawiania się innych, trudnych do prognozowania zagrożeń kryzysowych wymagających interwencji zbrojnej w różnej skali.

Do grupy zagrożeń militarnych, które mogą doprowadzić do sytuacji kryzysowych zaliczamy nadal zagrożenia wojenne, mogące przerodzić się w lokalny konflikt zbrojny (o ograniczonej skali) lub wojnę na dużą skalę.³⁹ Ekspertsi zajmujący się problematyką obronności w swoich ocenach wskazują, iż pierwszy z wymienionych wariantów należy uznać za najbardziej prawdopodobny, pomimo zachodzących pozytywnych zmian związanych z procesem rozszerzania się i przeobrażania NATO i Unii Europejskiej, co korzystnie wpływa na stabilizację regionalną naszej części Europy. Jednocześnie nie można wykluczyć groźby wojny na dużą skalę. Jej ewentualne wystąpienie może być poprzedzone narastaniem napięcia między stronami i tworzeniem się sytuacji kryzysowych.

³⁸ B. Balcerowicz, *Pokój...*, wyd. cyt. s. 187-188.

³⁹ Tamże, s. 13.

W ogłoszonej we wrześniu 2003 roku nowej *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* szczególnie mocno zaakcentowane zostały zagrożenia wymagające użycia potencjału militarnego, w tym zwłaszcza wojsk lądowych do reakcji na pozamilitarne zagrożenia kryzysowe o różnym zasięgu oddziaływania. Wystąpić one mogą przede wszystkim w państwach przechodzących przekształcenia ustrojowe. Dynamika i skala zmian sprzyjać może brakowi stabilności, pojawianiu się patologii społecznych i rozwojowi przestępczości zorganizowanej. Groźne stają się wówczas kryzysy ekonomiczne, fundamentalizm religijny, zorganizowany przemyt, korupcja struktur władzy, czy też handel narkotykami. Dostrzegalna jest przy tym tendencja do poszerzania zakresu zagrożeń politycznych i ekonomicznych. Stosowna do zagrożeń reakcja angażować może być cały potencjał obronny, lub określone jego segmenty. Z racji swego przeznaczenia, przewiduje się wówczas użycie w pierwszej kolejności sił policyjnych i innych formacji porządkowych. Jeżeli one nie zażegnają tego typu zagrożeń, wówczas mogą być włączane do działań określone elementy sił zbrojnych, w szczególności wojsk lądowych.⁴⁰

Analiza zagrożeń militarnych i pozamilitarnych wskazuje, że ich zróżnicowany i ewoluujący charakter powinien być oceniany w sposób kompleksowy w połączeniu z sytuacją polityczną i ekonomiczną oraz wszelkimi innymi uwarunkowaniami. Istotne są tu występujące zmiany w skali zagrożeń i możliwość pojawiania się nowych i zaskakujących sytuacji wymagających realizacji zadań w warunkach braku doświadczeń w tej dziedzinie przez wojska lądowe. Dlatego też za nowe i najpoważniejsze zagrożenie dla systemu bezpieczeństwa międzynarodowego i poszczególnych państw, w tym Polski uznaje się zorganizowany międzynarodowy terroryzm.⁴¹

Nakreślony w syntetyczny sposób obraz zagrożeń oraz zobowiązania sojusznicze, interesy polityczne i rola, jaką Polska chce odgrywać na arenie międzynarodowej stanowią podstawę do określania zadań dla sił zbrojnych i wynikających z nich zadań wojsk lądowych jako ich integralnej części. Wskazane jest

⁴⁰ *Strategia Bezpieczeństwa ...*, s. 4.

⁴¹ *Strategia ...*, s. 2.

w tym miejscu podkreślić znaczące przewartościowania, jakie nastąpiły w tym zakresie. Najważniejsze z nich to rozszerzenie zadań sił zbrojnych, które obecnie oprócz zadań militarnych wykonywanych w walce zbrojnej, zobligowane są do wykonywania zadań innych niż walka.⁴²

Uwzględniając skalę zagrożeń, obronne interesy narodowe i sojusznicze oraz funkcje sił zbrojnych można określić dla nich następujące ogólne zadania:⁴³

- zapobieganie wojnie oraz zapewnienie pokoju przez zachowanie zdolności do obrony;
- zabezpieczenie przestrzeni powietrznej w ramach cywilno-wojskowej kontroli ruchu powietrznego i przestrzeni powietrznej;
- udział w misjach pokojowych ONZ i operacjach kryzysowych w ramach sojuszu;
- prowadzenie działań antyterrorystycznych lub udział w sojuszniczych operacjach antyterrorystycznych;
- wnoszenie wkładu w utrzymanie ładu międzynarodowego oraz swobody wykorzystywania mórz i oceanów;
- udział w kontroli obcych sił zbrojnych i przedsięwzięć rozbrojeniowych oraz obserwacja ćwiczeń;
- udział w likwidacji klęsk żywiołowych i awarii ekologicznych oraz w operacjach humanitarnych;
- udział w akcjach ratowniczych w wypadku katastrof na lądzie i w akcjach poszukiwawczo- ratowniczych na morzu;
- samodzielna obrona terytorium państwa do czasu wprowadzenia do działań sił sojuszniczych;
- udział w sojuszniczej obronie obszaru terytorialnego sojuszu, w tym ochrona ważnych szlaków komunikacji morskiej.

Uogólniając, powyższe zadania w ramach reagowania kryzysowego można ująć w dwóch następujących grupach:

- zadania o charakterze militarnym;

⁴² Por. B. Balcerowicz, *Pokój...*, wyd. cyt. s.219.

⁴³ Por. R. Wróblewski, *Wprowadzenie...*, wyd. cyt. s.128.

- zadania o charakterze niemilitarnym.

Należy jednak podkreślić, że grupa zadań niemilitarnych w różnym stopniu i zakresie wiąże się z zadaniami militarnymi lub stwarza warunki do ich wykonywania. W innym ujęciu, zgodnie z przyjętą *Koncepcją obronności*, siły zbrojne powinny być gotowe do wykonywania następujących rodzajów zadań:

- kryzysowego w sytuacjach bezpośredniego lub pośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Polski lub jej sojuszników;
- prewencyjno – stabilizacyjnych w czasie pokoju, samodzielnie lub w ramach NATO;
- reagowania obronnych, w razie lokalnego konfliktu zbrojnego lub wojny na dużą skalę.⁴⁴

Pomimo postępujących procesów stabilizacji bezpieczeństwa europejskiego i uwarunkowań obronnych wynikających z naszej aktywnej obecności w rozszerzającym się o następnych sąsiadów Polski, sojuszu obronnym jakim jest NATO nadal głównym zadaniem sił zbrojnych RP jest obrona suwerenności i niepodległości własnego kraju.

Przewidywane zadania dla sił zbrojnych o charakterze ogólnym przetwarzane są na zadania o większym stopniu szczegółowości i dowiązaniu do rodzajów sił zbrojnych. Najszerszą grupę zadań przewiduje się dla wojsk lądowych, które dysponują największym potencjałem bojowym i stanowią trzon sił zbrojnych RP.

W ramach działań prewencyjno- stabilizacyjnych czasu pokojowego, tak na obszarze kraju jak i poza jego granicami Wojska lądowe mogą brać udział w zwalczaniu terroryzmu, zorganizowanych grup przestępczych o charakterze zbrojnym i innych działaniach przywracających bezpieczeństwo wewnętrzne i porządek prawny.

W ramach reagowania kryzysowego wojska lądowe biorą udział w działaniach antykryzysowych na obszarze kraju lub poza jego granicami. Zadania te polegają m.in. na osiaganiu gotowości bojowej, osłonie zagrożonych obszarów, stwarzaniu odpowiednich warunków do działań sojuszniczych. Szczególnie ważnym zadaniem w tej grupie jest udział w sojuszniczych lub międzynarodowych operacjach przywracania lub wymuszania pokoju.

⁴⁴ *Strategia Obronności ...*, wyd. cyt. s. 18-24.

Zadania wykonywane w ramach reagowania kryzysowego stają się obecnie priorytetowe, a ich zakres rozszerza się. Wynika to z wzrastającej ilości sytuacji kryzysowych i relatywnych potrzeb ich neutralizacji.

W ramach reagowania kryzysowego wojska lądowe mogą wykonywać następujące zadania:

Na obszarze kraju:

- organizowanie i prowadzenie działań osłonowych,
- działania opóźniające,
- działania blokujące,
- wsparcie działań antyterrorystycznych,
- pomoc władzom cywilnym w wypadku klęsk żywiołowych i katastrof.

Poza granicami kraju:

- udział w połączonych, sojuszniczych operacjach obronnych;
- udział w połączonych, sojuszniczych operacjach zaczepnych.
- współdziałanie w działaniach koalicji antyterrorystycznej na obszarze NATO i poza nim.

Dostrzegamy zatem, iż spektrum zadań przewidywanych dla Sił Zbrojnych RP, w tym zwłaszcza dla podstawowego ich rodzaju – wojsk lądowych, jest szeroki i znacznie zróżnicowany. Zadania te wynikają z różnych przesłanek i uwarunkowań. Jednak najważniejsze jest tu potencjalne zagrożenie ze strony przeciwnika i właściwa ocena jego skali oraz rzeczywistego prawdopodobieństwa. Stanowi to bowiem podstawę do podejmowania działań osłony, obrony lub uprzedzających możliwe akcje agresywne strony przeciwnej.

Nowym zadaniem dla sił zbrojnych nakreślonym w Strategii bezpieczeństwa staje się „*przygotowanie i utrzymanie potencjału sił ekspedycyjnych, umożliwiającego udział w operacjach reagowania kryzysowego i operacjach pokojowych prowadzonych na i poza terytorium Polski w ramach operacji NATO, UZ, a także ONZ*”.⁴⁵ Dodatkowo przewiduje się również działania w ramach OBWE, a także tworzonych doraźnie „*koalicji ad hoc*”⁴⁶.

⁴⁵ Strategia ..., s. 8.

⁴⁶ Tamże s. 7.

Podejmowane działania, np. w ramach rozdziału VII Karty NZ, mają charakter wymuszania postanowień pokojowych i często są prowadzone bez zgody stron konfliktu, a to powoduje niekiedy konieczność użycia siły, co jak wskazują dotychczasowe doświadczenia realizowane jest przede wszystkim przez wojska lądowe.

Reakcją w powyższych sytuacjach, może być aktywne lecz z zasady nie gwałtowne zaangażowanie militarne występujące jako dopełnienie środków dyplomatycznych. Doktryna operacyjna wielonarodowych połączonych sił Sojuszu określa tego typu działanie jako operacje militarne inne niż wojna – MOOTW (MILITARY OPERATION OTHER THAN WAR). Działania tego typu nabierają coraz większego znaczenia.

Z kolei w Doktrynie Narodowej Operacji Połączonych zostało zapisane, iż: „Wojska lądowe, w określonych uwarunkowaniach operacyjnych, mogą być zaangażowane do prowadzenie działań spoza Art. 5 – działania w ramach reagowania kryzysowego. W przypadku prowadzenia tego typu działań, wojska lądowe używają tych samych jednostek i na tych samych zasadach, co podczas prowadzenia działań w ramach konfliktu i wojny.”⁴⁷

Reasumując należy stwierdzić, że zadania wykonywane w ramach reagowania kryzysowego stają się obecnie priorytetowe, a ich zakres wskazuje na duży dynamizm i znaczne rozszerzanie się. Wynika to z wzrastającej ilości sytuacji kryzysowych postępujących zmian w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego, istniejących obszarów niepewności i konfliktów we współczesnym świecie. Potrzeby ich neutralizacji stawiają szereg nowych i trudnych zadań przed wojskami lądowymi.

2.4. Wymagania wobec struktur organizacyjnych, uzbrojenia, wyposażenia i wyszkolenia wojsk lądowych

Złożoności zadań jakie stawiane są przed wojskami lądowymi w operacjach na obszarze kraju i w ramach reagowania kryzysowego powinny odpowiadać struktury organizacyjne, uzbrojenie, wyposażenie i wyszkolenie (przygotowanie) stanu osobowego. Dokonując pewnego rodzaju uogólnienia *przedmiotem badań* są

⁴⁷ Doktryna ..., wyd. cyt., rozdział 6, pkt 6006.

wymagania wobec wykonawców (realizatorów) zadań operacyjnych, czyli uogólniając wojska lądowe.

Celem cząstkowym badań, który autorzy zamierzają w tym podrozdziale osiągnąć jest wyselekcjonowanie wymagań jakie powinny spełnić wojska lądowe, aby były w stanie sprostać wyzwaniom współczesności. Założono osiągnięcie tego celu poprzez rozwiązanie następujących problemów cząstkowych badań:

- *jakie jest miejsce przedmiotu badań na tle procesu dowodzenia (kierowania)?*
- *jak treści zadań (miejsce realizacji i cel) wpływają na potrzebę konstruowania odpowiednich dla ich realizacji struktur organizacyjnych wykonawców oraz ich uzbrojenia, wyposażenia oraz wyszkolenia?*

Realizację celu badań oparto o następującą cząstkową **hipotezę roboczą**: *decydent podejmując decyzję powinien - po określeniu zadań cząstkowych, które pozwolą z dużym prawdopodobieństwem zrealizować cele wynikające z zadań wyższych decydentów (politycznych czy też wojskowych) – dokładnie ocenić czynniki wpływające na wykonanie zadania, w tym ocenić przewidywanych wykonawców i porównać ich możliwości z potencjalnym przeciwnikiem oraz warunkami, w których przyjdzie im działać.*

W przypadku niekorzystnego wyniku porównania tych możliwości i zdefiniowaniu skutków przekraczających granicę ryzyka wykonania zadania, powinny nastąpić przedsięwzięcia natury organizacyjnej, szkoleniowej oraz w zakresie zmiany uzbrojenia i wyposażenie wykonawców, stosownie do potrzeb związanych z odpornością wojsk na oddziaływanie różnych rodzajów broni przeciwnika (w wymiarze powietrznym i lądowym), posiadaniem dużej siły ognia, mobilności, zdolności do szybkich przemieszczeń i przewozów różnymi środkami transportu, działania w różnych, w tym ekstremalnych warunkach klimatycznych zarówno na obszarze kraju jak i poza jego granicami oraz gdy ograniczona jest widoczność oraz zachodzi potrzeba prowadzenia działań o charakterze autonomicznym, w tym w wypadku braku regularnych dostaw zaopatrzenia w zakresie żywności, paliwa i amunicji.

Weryfikowanie przedstawionej powyżej hipotezy prowadzono stosując analizę: literatury dotyczącej procesu dowodzenia oraz zarządzania i kierowania, dokumentów związanych z rozwojem i modernizacją sił zbrojnych, opracowań

naukowych, doświadczeń z ćwiczeń a także poglądów funkcjonujących w innych armiach oraz doświadczeń wynikających z udziału wojsk w misjach i operacjach pokojowych (stabilizacyjnych). Pomocne w wyciąganiu wniosków były takie metody jak: synteza, analogia, uogólnianie i abstrahowanie.

Klasyczny model kierowania opracowany został w końcu dziewiętnastego wieku i jest w praktyce stosowany również obecnie. Zakłada on to, że głównymi działaniami (funkcjami) kierowania są: planowanie, organizowanie, przewodzenie i kontrolowanie.⁴⁸

W wyniku planowania powstają plany. Wyznaczają one cele organizacji i określają one najlepszy sposób ich osiągnięcia. Ponadto umożliwiają one:

- uzyskanie przez organizację i przeznaczenie przez nią środków potrzebnych do realizacji jej celów;
- działanie członków organizacji zgodnie z przyjętymi celami i procedurami;
- śledzenie i pomiar stopnia realizacji celów, co umożliwia podjęcie działań korygujących, jeżeli postępy są niezadowalające.

Po ustaleniu celów i opracowaniu planów czy programów ich realizacji kierownicy (decydenci) muszą zaprojektować i wdrożyć organizację, która zapewni skuteczne wykonanie tych programów. Polega to na organizowaniu. Zakłada ono, że do różnych celów potrzeba będzie skonstruować różne rodzaje organizacji. W tych różnych rodzajach organizacji działać będą zespoły ludzi, którzy reprezentować będą różne specjalności. Ludzie ci powinni skutecznie współdziałać. Nie może to jednak odbywać się na zasadzie zorganizowania linii produkcyjnej. Wynika z tego, że kierownicy (decydenci) muszą umieć dla osiągnięcia danego zbioru celów, ustalić potrzebny typ organizacji oraz umieć wdrożyć taką organizację a następnie nią kierować. Należy w tym miejscu zaakcentować to, że funkcja organizowania związana jest działaniem w którym zachodzi ścisły związek projektowania instytucji oraz doboru, rozmieszczenia i wyszkolenia wykwalifikowanego personelu do wykonania określonej pracy (działań).

Gdy opracowane są plany, ustalone struktury organizacji oraz gdy zostanie dobrana i wyszkolona jej obsada, kolejny etap procesu kierowania polega na

⁴⁸ J. A.F. Stoner, Ch. Wankel, Kierowanie, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1992, s.33.

zmierzaniu do realizacji określonych celów organizacji. Funkcja ta może być nazywana różnie. Najczęściej stosowanymi w stosunku do niej określeniami są: prowadzenie, przewodzenie, kierowanie, motywowanie, inicjowanie działania itp.

Jeżeli planowanie i organizowanie – zdaniem cytowanych Stonera i Wankela – dotyczy raczej abstrakcyjnych aspektów procesu kierowania to funkcja przewodzenia jest bardzo konkretna, gdyż odnosi się do bezpośredniej pracy z ludźmi.⁴⁹

Ostatnia funkcja kierowania, czyli kontrolowanie, ma spowodować, że kierownik zapewnia przez nią to, że działania członków organizacji doprowadzają w najlepszy sposób do osiągnięcia ustalonych przez nią celów. Kontrolowanie obejmuje takie elementy składowe jak:

- określenie mierników efektywności;
- pomiar bieżącej efektywności i porównania jej z wyznaczonymi miernikami;
- podjęcie działań korygujących, jeśli efektywność nie odpowiada miernikom.⁵⁰

Przedstawiony układ procesu kierowania nie musi – co podkreślają słusznie Stoner i Wankel – występować w kolejności wcześniej przedstawionej (może z wyjątkiem tworzenia nowej organizacji). W istocie, w każdej organizacji jednocześnie zachodzą rozmaite kombinacje tych działań.⁵¹

Należy zauważyć, że podobne relacje zachodzą w procesie dowodzenia organizacjami wojskowymi, w tym wojsk lądowych.

Przystępując do rozważań nad problematyką wymagań wobec struktury organizacyjnej wojsk lądowych celowym jest rozpatrzenie jej przez pryzmat ogólnej teorii funkcjonującej w odniesieniu do organizacji gospodarczych.

W najszerszym znaczeniu, organizowanie pojmuje się jako proces dostosowania struktury organizacji do jej celów, zasobów i otoczenia. Strukturę organizacyjną można zdefiniować – za Stonerem i Wanklem – jako układ i wzajemne zależności między częściami składowymi oraz stanowiskami przedsiębiorstwa. Struktura organizacji określa stosowany przez nią podział pracy i pokazuje powiązania między różnymi funkcjami i czynnościami, w pewnym sensie wskazuje też na stopień specjalizacji pracy. Opisuje ona także strukturę hierarchii i władzy w organizacji oraz

⁴⁹ Tamże, s. 34.

⁵⁰ Tamże, s. 34.

⁵¹ Tamże, s. 34 - 35.

przedstawia układ odpowiedzialności. Struktura organizacji zapewnia jej trwałość i ciągłość, umożliwiającą organizacji przetrwanie, mimo przychodzenia i odchodzenia poszczególnych osób oraz skoordynowanie jej stosunków z otoczeniem.⁵²

Jakość każdej struktury powinna być rozpatrywana przez pryzmat analizy następujących pięciu elementów:

- specjalizacji czynności;
- normalizacji czynności;
- koordynacji czynności;
- centralizacji i decentralizacji podejmowania decyzji
- wielkości jednostki roboczej.

Szczegółowych wyjaśnień przedstawionych powyżej kategorii można doszukać się w rozważaniach Stonera i Wankela⁵³. Zdaniem tych teoretyków – specjalizacja czynności dotyczy specyfikacji indywidualnych i grupowych zadań w całej organizacji (podział pracy) i łączenia tych zadań w jednostki robocze (departamentalizacja). Zastosowane przez organizację procedury, mające zwiększyć możliwość przewidywania jej funkcjonowania to nic innego jak normalizacja czynności. Wiele z tych procedur (jak schemat organizacyjny) ustala się przez sformalizowane czynności i zależności w organizacji. Doprowadzanie do jednorodności i zwartości pracy podwładnych przez kierowników, czyli normalizowanie osiąga się przez stosowanie zakresu działań, instrukcje robocze, reguły i regulaminy. Normalizowaniu umiejętności siły roboczej służą sformalizowane metody doboru, wstępne instruktaże i programy szkolenia. Natomiast normalizowaniu wyników działalności organizacji służą wdrażane przez kierowników sformalizowane systemy planowania i kontroli. Stosowanie procedur integrujących funkcje działów w organizacji odnosi się do pojęcia koordynacji czynności. Ta koordynacja jest skuteczna szczególnie gdy mamy do czynienia z prostymi układami pracy. Jednak w miarę wzrostu złożoności pracy i jej specjalizacji należy dążyć do opracowywania nowych mechanizmów integrujących prace współzależnych jednostek. Pojęcie

⁵² Tamże, s.208.

⁵³ Tamże, s.209.

centralizacja i decentralizacja podejmowania decyzji odnosi się do umiejscowienia uprawnień decyzyjnych.

Kierownicy powinni organizować całą jednostkę i jej działy w zgodności z celami, zasobami oraz środowiskiem zewnętrznym i wewnętrznym.

Zdaniem Stonera i Wankela⁵⁴ – do głównych wyznaczników struktury organizacyjnej zaliczane są: strategia – rozumiana jako plany osiągnięcia celów przedsiębiorstwa, technologia stosowana do realizacji strategii, ludzie zatrudnieni na wszystkich szczeblach i ich funkcje oraz wielkość całej organizacji. Wspomniani badacze dostrzegają potrzebę dokonywania zmian w strukturze. Determinować te zmiany mogą takie zmienne jak : ludzie w tym m.in. ich poziom i potrzeby, technologia, struktura nieformalna i praktyka kierownicza organizacji.

Ocena stosowalności oraz tego czy dana struktura została skonstruowana właściwie powinna uwzględniać takie kryteria⁵⁵ jak: jasność odróżnianej od prostoty (np. współczesny budynek biurowy jest konstrukcją prosta, ale można się w nim zgubić – nie jest więc jego konstrukcja jasna); oszczędność wysiłków potrzebnych do utrzymania kontroli i minimalizowania tarć; ukierunkowanie spojrzenia na wyrób i na wynik a nie na proces oraz wysiłek; zrozumienie przez każdą osobę zadania i zadania organizacji jako całości; podejmowanie decyzji nakierowane na właściwe problemy; trwałość – odróżniana od sztywności, która pozwala przetrwać w okresie zamieszania i pozwalająca dostosować się do zmian; utrwalanie i samoobrona – spełniające warunek do przygotowania przez organizację przywódców, którzy będą skutecznie rozwiązywać problemy „jutra”, pozwalając im jednocześnie na rozwój w sposób ciągły, a także spełnienie tego ostatniego kryterium powinno pozwalać oceniać strukturę jako otwartą na nowe pomysły.

Pierwsi teoretycy z dziedziny zarządzania próbowali znaleźć „jedyny najlepszy” czy „uniwersalny” sposób projektowania organizacji.⁵⁶ Próby określenia zbioru zasad, pozwalających skonstruować strukturę organizacji sprawna i skuteczna w każdej sytuacji są obecnie poddawane krytyce. Błąd tej koncepcji polegał na tym, że oparta ona była na milczącym założeniu, że na strukturę organizacyjną nie wywiera

⁵⁴ Tamże, s.210.

⁵⁵ Tamże, s.222.

⁵⁶ Tamże, s.236.

wpływu ani otoczenie organizacji, ani jej strategia – że poprawna struktura przyniesie powodzenie niezależnie od warunków zewnętrznych i celów wewnętrznych.

Dziś autorzy preferują przy tworzeniu struktur organizacyjnych podejście sytuacyjne. Wskazują - z czym należy się zgodzić, że istnieje silna współzależność między organizacją a jej otoczeniem i że odmienne sytuacje wymagają odmiennych struktur. Kierownicy muszą, w celu odpowiedniego zaprojektowania struktury, dokładnie rozpoznawać czynniki wpływające na ich organizację.

Klasyczny pogląd na projektowanie organizacji opierał się na założeniu, że w najskuteczniejszych i najsprawniejszych organizacjach istnieje struktura hierarchiczna (określana negatywnie kojarzącym się obecnie terminem biurokratyczną), oparta na zalegalizowanej władzy formalnej. Chwalona była jej racjonalność, ustalone reguły podejmowania decyzji, jasne linie podporządkowania, awansowania ludzi na podstawie zdolności i doświadczenia, a nie protekcji i zachcianek. Jednak jak się okazało z czasem niektóre zalety organizacji oparte na modelu biurokratycznym przekształcały się w ich wady. Przytoczony przykład jest bardzo wymowny.⁵⁷ Otóż zabezpieczenie przed protekcją i uprzedzeniami mogło być wprowadzone zbyt sztywno, przez nadmierne przestrzeganie reguł i procedur, doprowadzając w konsekwencji do dehumanizacji kierowników i podwładnych.

Współczesne poglądy sytuacyjne zakładają, że nie istnieje idealny model projektowania organizacji. Natomiast najwłaściwsza struktura dla danej organizacji zależy od szczególnych jej warunków w określonym czasie. Z punktu widzenia podejścia sytuacyjnego zadaniem kierownika jest uwzględnienie przy opracowaniu struktury takich zmiennych jak: strategia organizacji; otoczenie, w którym funkcjonuje; stosowana przez nią technologia oraz cechy jej członków.⁵⁸ Okazuje się, że strategia wyznacza zadania organizacji, stanowiące ostateczną podstawę jej projektu, ona także wpływa na wybór technologii i ludzi odpowiednich do wykonania tych zadań, co z kolei oddziałuje na strukturę. Ponadto strategia określa konkretne otoczenie, w którym organizacja będzie funkcjonowała – co także wpływa na

⁵⁷ Tamże, s.237.

⁵⁸ Tamże, s. 240.

strukturę.⁵⁹ Czynniki ludzkie ma także niepodważalny wpływ na strukturę.⁶⁰ Przede wszystkim kierownicy, zwłaszcza szefowie naczelni, bezpośrednio wpływają na wybór strategii przez swoje preferencje dla pewnych celów i sposobów ich realizacji. Z kolei wybrana strategia wpływa na rodzaj struktury powstającej w organizacji. Nie bez znaczenia mają tu osobiste upodobania kierowników do określonych typów organizacji, ich stosunek do podwładnych, klientów i innych kierowników oraz sposoby podchodzenia do problemów. Badania prowadzone przez naukowców specjalizujących się w dziedzinie zarządzania wykazują, że na strukturę może wywierać wpływ osobisty stosunek kierownika do autorytetów, jego skłonność lub niechęć do oficjalności, jego poprzednie doświadczenia z różnymi rodzajami organizacji. Może się także zdarzyć sposób wyboru struktury, jako wynik narastającego niezadowolenia z odhumanizowanej, mechanistycznej koncepcji władzy w organizacji, do wyboru struktury, w której mniejszy nacisk kładzie się na współzawodnictwo o awanse i osobiste wynagrodzenie, a większy – na współdziałanie i rozwój osobowości. Istotnymi wyznacznikami struktury organizacyjnej są także takie czynniki jak poziom wykształcenia pracowników, stopień zainteresowania pracą i możliwość znalezienia zatrudnienia poza organizacją. Okazuje się, że skuteczniej można kierować osobami o niskim poziomie wykształcenia, wykonujące nudne, powtarzalne zadania, w strukturze mechanistycznej.⁶¹ Stąd za celowe należy uznać dokonywanie zmian w strukturze organizacji, które pozwolą na rozwój osobowości pracowników ich kompetencji oraz dające pracownikom zadowolenie z pracy oraz poczucie bezpieczeństwa.

Podobne zależności jakie występują w organizacjach typu gospodarczo-przemysłowego w zakresie ich funkcjonowania i struktury występują także w siłach zbrojnych, w tym w podstawowym ich rodzaju – wojskach lądowych. Należy opisać wcześniej relacje traktować jako obiektywne. Jak się okazuje konieczność szukania nowych rozwiązań w organizacji wojsk powodowana była rozwojem nowych rodzajów broni (np.: w okresie po drugiej wojnie światowej – broni masowego rażenia, w tym jądrowej), ciągle wzrastającymi możliwościami manewrowymi i

⁵⁹ Tamże, s.241.

⁶⁰ Tamże, s.247.

⁶¹ Tamże, s.248.

ogniowymi związanymi z postępującą mechanizacją wojsk, jak również zmieniającymi się wraz z nimi zasadami prowadzenia walki i operacji. Jednocześnie należy zauważyć, to że w trakcie realizacji zasadniczej funkcji kierowania (dowodzenia) jaką jest planowanie - obok etapu ustalenia położenia, które uzmysławia planiście czym dysponuje do użycia i w jakich to może nastąpić okolicznościach, pojawia się faza oceny sytuacji. Rozpoczyna się ona analizą zadania, następnie zanim zostanie podjęta decyzja co do najlepszego sposobu wykonania zadania, oceniane są czynniki wpływające na sposób działania. Wśród takich czynników jak: przeciwnik i jego możliwości, teren, sąsiedzi, czas oraz pora dnia i roku, klimat, stan skażenia i zakażenia środowiska naturalnego, ludzi i zwierząt, szczególnie istotne jest ocenienie wojsk własnych. One przecież będą bezpośrednio realizować cele wynikające z zadania.

Niewątpliwie postawione zadania powinny odpowiadać możliwościom bojowym wykonawców. Jeżeli w wyniku oceny okaże się, że zadania przerastają te możliwości, dokonywać się powinno korekt w treściach zadań lub doprowadzać możliwości bojowe wykonawców do treści przewidzianych dla nich zadań.

Już F. Skibiński, opisując w 1959 roku zasady i metodykę pracy nad organizacją wojsk⁶², zakładał aksjomat o brzmieniu: *formy organizacyjne oddziałów i związków taktycznych (niewątpliwie również operacyjnych) wyrażone graficznie i tabelarycznie w etatach wojennych, muszą stanowić konsekwentne odbicie założeń doktrynalnych*. Należy podkreślić, że ten aksjomat jest aktualny również dzisiaj. W myśl powyżej przedstawionego aksjomatu formy organizacyjne wojsk powinny zapewnić możliwość najbardziej konsekwentnego wprowadzenia w czyn na polu walki wypracowanych teoretycznie i sprawdzonych praktycznie zasad obowiązującej doktryny, zarówno w skali operacyjnej, jak i taktycznej, do szczebla najniższego pododdziału włącznie. Powinny ponadto zapewnić tę możliwość w sposób jak najbardziej giętki, dopuszczający stosowanie licznych wariantów manewru, zarówno zaczepnego, obronnego, jak i odwrotowego. Formy organizacyjne wojska są więc – jak zauważa F. Skibiński (a przynajmniej powinny być) funkcją sztuki operacyjnej i taktyki. Jednocześnie – wymieniony autor – powołując się na prawa logiki, stwierdza,

⁶² F. Skibiński, O zasadach i metodyce pracy nad organizacją wojsk, „Myśl Wojskowa” nr 7/1959, s. 3.

że wszelkie zmiany w formach organizacyjnych wojska podlegają tym samym czynnikom, od których zależą zmiany w sposobie prowadzenia wojny, operacji i walki, tj. przede wszystkim czynnikiem ekonomicznym, politycznym i społecznym.⁶³

Spośród czynników ekonomicznych najważniejszym czynnikiem w kontekście organizacji wojska jest rozwój produkcji, w rozumieniu rozwoju uzbrojenia, techniki i wyposażenia. Z politycznymi czynnikami ściśle wiążą się skutki bycia członkiem sojuszu wojskowo – politycznego (np. NATO) i konieczność realizacji celów dotyczących interoperacyjności i kompatybilności. Ważnym uwarunkowaniem politycznym jest dostosowywanie sił zbrojnych do ogólnych zjawisk rozbrojeniowych i ograniczania stanów wojsk oraz utrzymywania gotowości do działań na obszarze kraju oraz poza jego granicami (zarówno w ramach art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego dotyczącego kolektywnej obrony jak i poza jego postanowieniami oraz w ramach działań pokojowych i stabilizacyjnych realizowanych czy to w ramach NATO, Unii Europejskiej czy też pod auspicjami ONZ). Mówiąc krótko z pojęciem czynników politycznych wiążą się przede wszystkim działania władz państwa, które wyznaczane są interesem kraju (racia stanu). W tworzeniu nowej jakości wojsk lądowych mają także czynniki społeczne, w tym ogólny poziom życia społeczeństwa, jego nastroje na tle stosunku do sytuacji wewnętrznej kraju i polityki zewnętrznej rządu, w tym stopień przyzwolenia na uzasadniony bezpieczeństwem kraju, wysiłek finansowy oraz aktywne uczestniczenie w działaniach na rzecz ogólnie mówiąc pokoju na świecie. To wszystko w sensie wykonawczym uwzględniane jest w zadaniach szczegółowych jakie otrzymują siły zbrojne od władz politycznych kraju i uwidaczniają się w konkretnych przedsięwzięciach dostosowawczych sił zbrojnych, w tym wojsk lądowych (komponentów zadaniowych) przez kompetentne władze wojskowe. Władze wojskowe stosownie do zadań i możliwości określają priorytety w unowocześnianiu sił zbrojnych (struktury organizacyjne, wyposażenie indywidualne żołnierzy, technika wojskowa oraz zakres szkolenia).

Jedno jest pewne - jak stwierdza Julian Babula⁶⁴ - armie Europy zmierzają w kierunku maksymalnego skadrowania oraz oparcia się na odpowiednio zbudowanych systemach mobilizacyjnych.

⁶³ Tamże, s.4.

Za modelowe rozwiązanie reform sił zbrojnych uważana jest reforma Bundeswehry⁶⁵. Opiera się on na założeniu, że Niemcy, tak jak każde suwerenne państwo, muszą w przyszłości dysponować określoną gotowością obronną, aby uchronić się przed ewentualnością niekorzystnego rozwoju wydarzeń. Dlatego niemieccy planiści zakładają, że podstawowym zadaniem armii będzie obrona bazująca na powszechnym obowiązku służby wojskowej, cementującym siły zbrojne i obywateli.

Drugie założenie opiera się na tym, że siły zbrojne Niemiec mają odgrywać ważną rolę podczas tworzenia systemu bezpieczeństwa europejskiego. W przeszłości staną się polem dla współpracy i integracji w zjednoczonej Europie.

W wyżej przedstawionym świetle roli jaka ma odgrywać Bundeswehra określona w 1992 roku jej koncepcja zakładała⁶⁶:

- ochronę Niemiec przed próbami szantażu politycznego i niebezpieczeństwami płynącymi z zewnątrz;
- dążenie do stabilizacji militarnej i integracji w Europie;
- służenie światowemu pokojowi i międzynarodowemu bezpieczeństwu zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych;
- pomoc w razie katastrof oraz klęsk żywiołowych i wspieranie akcji o charakterze humanitarnym.

Jednocześnie koncepcja Bundeswehry zakłada podstawową powinność jaką jest obrona w ramach NATO, obejmująca przede wszystkim Niemcy ochraniające parasolem układów sojuszniczych. Zakłada się także możliwość użycia własnych sił na terenie państwa sojuszniczego, jeżeli zajdzie taka potrzeba i poprosi ono o taką pomoc. Wyróżniono przy tym w ramach podziału sił zbrojnych trzy kategorie jednostek wojskowych:

- **główne siły obrony**, stanowiące podstawowy element obrony, mocno uzależniony w możliwościach bojowych jednostek od uzupełnienia żołnierzami rezerwy;

⁶⁴ J. Babula, Systemy mobilizacyjne sił zbrojnych, Warszawa 1995, s. 13.

⁶⁵ Tamże, s. 16 – 19.

⁶⁶ Tamże, s. 18.

- **siły reagowania kryzysowego**, stanowiące wydzielone jednostki wojskowe do natychmiastowego użycia w ramach sojuszu atlantyckiego, przeznaczone zarówno do obrony Niemiec jak i ich sojuszników. Są to siły, które mogą być militarnym instrumentem ośrodka kierowania działaniami antykryzysowymi. Są jednocześnie pierwszym rzutem mobilizacji ogólnej sił zbrojnych, gdyby doszło do agresji na Niemcy. W ich ramach wydzielone są oddziały, stanowiące wkład do akcji humanitarnych (pokojowych) ONZ;
- **baza organizacyjna sił zbrojnych**, mająca za zadanie zapewnienie szkolenia żołnierzy oraz stworzenie warunków personalnych i materiałowych do przeprowadzenia mobilizacji sił zbrojnych.

Wojska lądowe były i pozostaną najważniejszą częścią sił zbrojnych. Do 1990 roku podstawę sił lądowych stanowiły trzy korpusy w składzie dwunastu dywizji i trzydziestu ośmiu brygad oraz składająca się z dziesięciu brygad obrona terytorialna.

Prowadzona reforma Bundeswehry ma doprowadzić do zatarcia różnicy między obroną terytorialną i wojskami operacyjnymi. Liczba brygad ulega zredukowaniu do dwudziestu ośmiu. Powiązane to ma być ze zmianami podnoszącymi jakość. Podstawowa część wojsk lądowych opierać się będzie na mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych. Będą one wypełniać zadania związane z obroną kraju dopiero po wykonaniu czynności związanych z uzupełnieniem do etatów czasu wojny i osiągnięciem pełnej gotowości bojowej. Można ten zakres zadań mobilizacyjnych rozpoznać, jeżeli dokona się analizy struktury brygad. Występują w nich dwa bataliony pancerne i dwa bataliony grenadierów pancernych. Z tego dwa bataliony mają niepełne stany osobowe i uzupełniane są żołnierzami rezerwy, natomiast pozostałe dwa uzupełniane są przez żołnierzy, którzy ukończyli zasadniczą służbę wojskową i po przejściu do rezerwy są w dyspozycji dowódców jednostek wojskowych. Zasadnicza część podstawowego sprzętu uzbrojenia (czołgi, transportery opancerzone) znajduje się w głównych siłach obronnych. Tam będzie w ograniczonym zakresie użyta do celów szkoleniowych. Zdecydowana większość jednak sprzętu pozostaje w bazach sprzętowych i magazynach mobilizacyjnych.

Reformie Bundeswehry towarzyszą zmiany w systemach uzbrojenia i wyposażenia, w tym dotyczące⁶⁷:

- nowego systemu kierowania obroną przed środkami powietrznymi;
- nowy typ podstawowego karabinu;
- nowe rodzaje pojazdów opancerzonych i rozpoznawczych i inne.
- W ramach wprowadzania nowych elementów uzbrojenia przewidziano także modernizację czołgu Leopard 2.

Podkreślić należy fakt, że wspomniany proces zmian modernizacyjnych w armii niemieckiej ma charakter ciągły. Najnowszy realizowany obecnie program obejmuje lata 2001 – 2006. Zmiany te mają doprowadzić do sprostania oczekiwaniom, jakie wobec Bundeswehry ma zarówno NATO jak i UE. Niemieckie jednostki mają stanowić znaczną część tworzonych europejskich sil reagowania.

Zmiany jakim podlegają niemieckie wojska lądowe ostatnich lat, określane są jako rewolucyjne.⁶⁸ W ich składzie pozostaną praktycznie tylko wojska operacyjne. Zmianie ulega nie tylko ich struktura organizacyjna, ale planowana jest znacząca redukcja jednostek i dowództw. Zlikwidowane zostanie m.in. jedyne jeszcze istniejące narodowe dowództwo korpusu (IV KA w Poczdamie). Tym samym w armii niemieckiej najwyższym narodowym szczeblem dowodzenia staną się dywizje, wchodzące w skład wielonarodowych związków operacyjnych, takich jak np. polsko – niemiecko - duński Korpus Północ - Wschód czy Eurokorpus.

Reforma przewiduje dalszą redukcję jednostek ciężkich. Z obecnych siedmiu dywizji zmechanizowanych pozostanie pięć. Rozwiązane zostaną 5. Dywizja Pancerna z Mainzu i 1. Dywizja Górską z Monachium. Jednak podobnie jak przy okazji podobnych restrukturyzacji, Niemcy jeżeli jest to możliwe nie dokonują zmian tradycyjnych nazw jednostek. Dla przykładu zmechanizowane dywizje 13 i 14, nadal będą nosiły miano grenadierów pancernych. Także dywizje: 1, 7. i 10. – mimo ujednocionej struktury zachowają swoje nazwy – dywizji pancernych.

Zmniejszenie stanu wojsk lądowych o dwie dywizje spowoduje redukcję liczby brygad – z obecnych szesnastu czynnych pozostanie dziewięć, a z czterech

⁶⁷ Tamże, s.22.

⁶⁸ T. Wróbel, „Nowa” Bundeswehra, „Polska Zbrojna” (16.03.2001, artykuł nr 266 Pierwszego Portalu Wojskowego)

rezerwowych – trzy. W każdej dywizji będzie w przyszłości trzy brygady. Tylko w 1. Pancерnej, 13. oraz 14. Grenadierów Pancерnych jedna z nich będzie rezerwowa. Natomiast uzupełnieniem 7. Dywizje Pancerna - stanowiącą niemiecki komponent w Korpusie Szybkiego Reagowania Naczelnego Dowództwa Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (ARRC) – ma być polska 10. Brygada Kawalerii Pancерnej ze Świętoszowa, zaś w 10. Dywizji Pancерnej rola ta ma przypaść Brygadzie Francusko – Niemieckiej.

Nowa niemiecka dywizja zmechanizowana zostanie poważnie odchudzona. W jej składzie poza brygadami ogólnowojskowymi, pozostaną jedynie dwa bataliony: łączności oraz rozpoznawczy. Znikną zaś: brygada saperów, pułki artylerii i przeciwlotniczy oraz jednostki logistyczne. Siły wsparcia bojowego i logistycznego zgrupowane zostaną bowiem w jednostkach podległych bezpośrednio nowopowstałemu dowództwu wsparcia (Heerwstruppenkomando). Podporządkowane mu będzie sześć brygad: dwie logistyczne oraz po jednej artylerii, obrony przeciwlotniczej, saperów i obrony przeciwchemicznej. Jednak w razie potrzeby z ich struktur mogą być wydzielane oddziały do wsparcia działań poszczególnych dywizji.

Reforma wojsk lądowych wprowadza do ich struktury dwa zupełnie nowe związki taktyczne. Pierwszym z nich będzie Dywizja Operacji Specjalnych (Division Spezielle Operationen). W jej skład wchodzi dotychczasowe dowództwo Sił Aeromobilnych 4. Dywizji (Komando Luftbewegliche Kräfte/4. Division). Temu dowództwu, które ma stacjonować w bawarskim Regensburgu, podporządkowano dwie (26. oraz 31.) brygady powietrzno – desantowe oraz uznawane za równwartości brygady Dowództwo Sił Specjalnych (Komando Spezialkräfte). Kolejny nowy związek taktyczny to Dywizja Operacji Aeromobilnych (Division Luftbewegliche Operationen) w składzie 1. Brygady Powietrzno – Desantowej i brygady lotnictwa wojsk lądowych. Zrestrukturyzowane niemieckie wojska lądowe będą liczyły około 138,5 tysiąca żołnierzy (reforma z lat 90 – ych zakładała ich liczbę na 230 tysięcy) i w sumie ma ją mieć 25 jednostek szczebla brygadowego.

Należy podkreślić, że zmiany dotkną także siły powietrzne oraz w mniejszym zakresie marynarkę wojenną. Nastąpi także w jej wyniku centralizacja służb medycznych Bundeswehry i zacieśnienie ich związków z cywilną służbą zdrowia. Centralnej Służbie Sanitarnej (Zentrale Sanitätsdienst), traktowanej na równi z

rodzajami sił zbrojnych, podlegać będzie cały personel medyczny, który dotychczas rozproszony był po poszczególnych formacjach. Utworzona także zostanie tzw. Infrastruktura Sił Zbrojnych (Streitkräftebasis), której jako odrębnemu rodzajowi sił zbrojnych podporządkowana zostanie m.in. logistyka stacjonarna i wojskowa administracja terytorialna.. W jej skład wejdą też instytucje centralne, uniwersytety Bundeswehry, Federalna Akademia Polityki Bezpieczeństwa, a także dowództwo rozpoznania strategicznego.

W Stanach Zjednoczonych podobnie jak w każdym państwie, w którym myśli się odpowiedzialnie o obronności, także prowadzone są stałe prace modernizacyjne nad armią. Na szczególną uwagę zasługują prace badawczo – eksperymentalne nad nowym modelem sił zbrojnych „Army Vision 2010”⁶⁹. Ma on odpowiadać wyzwaniom pola walki i operacji początku XXI wieku⁷⁰. Doświadczenia operacji „Pustynna Burza”, operacji przywracania i utrzymania pokoju na Bałkanach oraz prognoza powstania zagrożeń, jak i charakteru przyszłych konfliktów militarnych wskazują na konieczność prowadzenia przyszłych operacji wojskowych przez siły wielonarodowe. Te uwarunkowania powodują, że zdaniem amerykańskich specjalistów, nie jest niecelowe utrzymywanie wielkich, wyposażonych w ciężkie uzbrojenie związków taktycznych sił lądowych. Natomiast zasadniczym wyzwaniem jakie stoi przed wojskami lądowymi początku XXI wieku będzie zwiększenie ich możliwości bojowych, przy jednoczesnym obniżaniu ich liczebności.

Charakter prognozowanych zagrożeń oraz możliwości bojowe współczesnych systemów precyzyjnego rażenia spowodują, że siły lądowe - zdaniem amerykańskich specjalistów wojskowych, utracą w perspektywie XXI wieku przodujące znaczenie. Ich główne zadanie, które polegało na wykonaniu ataku na siły przeciwnika oraz ich rozbicie fizyczne, opanowanie terenu lub utrzymywanie własnego terytorium, stanie się mniej istotne. Natomiast na wzrośnie znaczenie takich zadań jak:

- wymuszanie pokoju;
- odstraszanie;

⁶⁹ Najnowszy program modernizacji armii amerykańskiej zakłada dalsze rozwinięcie prowadzonej transformacji w perspektywie roku 2020 – „Army Vision 2020” (przyp. aut.).

⁷⁰ S.P., Siły lądowe XXI wieku (według poglądów amerykańskich), Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2/ 1998, s.24 – 31

- zapewnienie trwałości sojuszy;
- wsparcie.

Doświadczenia IFOR i SFOR, są podstawą dla amerykańskich specjalistów wojskowych, aby do głównych zadań sił lądowych początku przyszłego wieku zaliczyć neutralizację konfliktów lokalnych. Natomiast siły lądowe powinny być przygotowane do szybkiego przerzutu w rejon konfliktu i natychmiastowego przejścia do operacji przywrócenia i utrzymania, tj. wymuszenia pokoju.

Odstraszanie militarne polega na działaniu wynikającym z chęci zniechęcenia potencjalnych przeciwników do podjęcia działań militarnych w celu osiągnięcia celów politycznych. Odstraszaniu militarnemu skutecznie służy, jak wskazują doświadczenia z działania sił IFOR w Bośni, rozmieszczenie w rejonie konfliktu efektywnych sił, dysponujących zdolnością wykonania precyzyjnych uderzeń, wysoce manewrowych, dysponujących środkami rażenia opartymi na najnowszej technologii.

Trwałość sojuszy zapewniane jest przede wszystkim poprzez stacjonowanie amerykańskich sił lądowych na terytorium państw sojuszniczych oraz tworzenie wielonarodowych związków z udziałem wojsk amerykańskich (KSSR NATO, 2 KA N/A, 5 KA A/N).

Zamiar wsparcia zostanie zrealizowany w momencie nagłego pojawienia się sytuacji kryzysowej, gdzie zadania jej przeciwdziałania przyjmą siły powietrzne, morskie (piechota morska), natomiast siły lądowe odegrają rolę pomocniczą.

Amerykanie przewidują także sytuację, w wyniku której konflikt lokalny lub regionalny przekształci się w konflikt o charakterze globalnym. Wówczas siły lądowe muszą być przygotowane nie tylko do działań pokojowych, ale i do działań na pełną skalę.

Opracowana w 1994 roku koncepcja operacyjna sił zbrojnych XXI wieku „TRADOC Pamphlet 525-5” bazuje na małych, bardzo ruchliwych, wyposażonych w nowoczesne uzbrojenie, składających się z wyspecjalizowanych pododdziałów (oddziałów), samodzielnych pod względem logistycznym, nasyconych technologią informatyczną związków taktycznych. W ramach tej koncepcji prowadzono doświadczenia na bazie pododdziałów i oddziałów 4 DZ z Fort Hood (w stanie Texas) w Centralnym Ośrodku Szkolenia Sił Lądowych w Kalifornii z eksperymentalną brygadą XXI (marzec 1997), dywizją (listopad 1997) oraz korpusem (1998-1999).

Zdaniem amerykańskich specjalistów wojskowych, przyszłe pole walki musi być rozumiane w sposób znacznie szerszy niż obecnie. Do takich pojęć jak: szerokość, głębokość, wysokość oraz czas należy dodać nowe obszary walki, tj. przestrzeń elektromagnetyczną i sferę psychiki ludzkiej.

Wprowadzenie nowoczesnej techniki komputerowej spowoduje, że decydujące znaczenie uzyskają środki precyzyjnego rażenia.

Koncepcja operacyjna sił zbrojnych XXI wieku zakłada, że siły lądowe będą:

- oparte na informatyce;
- mniejsze, ale o większym potencjale bojowym;
- bazujące na kontynencie amerykańskim, lecz zdolne do przerzutu;
- zdolne do natychmiastowego reagowania na powstałą sytuację;
- dostosowane do nowych zadań i w pełni dyspozycyjne.

Zgodnie z tą koncepcją proces szkolenia nakierowany powinien być na przygotowanie sił lądowych do:

- wystawienia sił;
- ochrony wojsk;
- zdobywania przewagi informacyjnej;
- tworzenia warunków do działania;
- zdecydowanych działań;
- rozwijania powodzenia i przechodzenia do kolejnych operacji.

Aby siły lądowe mogły skutecznie realizować stawiane przednimi zadania, powinny spełnić następujące wymogi:

- mieć możliwość uzyskiwania wysokiej manewrowości operacyjnej rozumianej jako manewrowość doktrynalna i fizyczna zdolność do prowadzenia działań manewrowych;
- uzyskać gotowość tworzenia, odpowiednio do zadań, różnorodnych struktur organizacyjnych;
- osiągnąć zdolność szybkiego przejścia do działań na pełną skalę;
- posiadać strukturę systemów dowodzenia, rozpoznania, łączności i kierowania ogniem opartą na nowoczesnych systemach informacyjnych;
- osiągnąć zdolność do prowadzenia operacji w składzie sił międzynarodowych (kompatybilność i interoperacyjność).

Należy tu zaznaczyć jeszcze raz, że manewrowość operacyjna, w pojęciu amerykańskich specjalistów wojskowych, oznacza połączenie dwóch elementów, tj. manewrowości doktrynalnej i zdolności do prowadzenia wysoce manewrowych działań bojowych w operacji połączonej. Manewrowość doktrynalna bazuje na teorii sztuki wojennej, doktrynie wojskowej, założeniach taktycznych i programie szkolenia, które określają zasady prowadzenia manewrowych działań bojowych. Oznacza to wszechstronne przygotowanie, wręcz wpojenie w procesie szkolenia kadrze i żołnierzom, nawyku prawidłowej organizacji i prowadzenia działań manewrowych. wszyscy żołnierze powinni być przekonani, że manewr prowadzi do przejścia i utrzymania inicjatywy, a tym samym do sukcesu, natomiast zaniechanie manewru stanie się równoznaczne z groźbą porażenia ogniowego.

Natomiast fizyczna zdolność sił lądowych do prowadzenia wysoce manewrowych działań bojowych wynikać będzie zarówno z parametrów technicznych sprzętu, uzbrojenia, środków łączności, jak i możliwości systemów dowodzenia i kierowania ogniem znajdującym się w ich wyposażeniu.

Szczególnego znaczenia nabrały zadania postawione przed amerykańskimi siłami zbrojnymi po terrorystycznym ataku Stany Zjednoczone w dniu 11 września 2001 roku. Wynikają one z ogłoszonej przez prezydenta Stanów Zjednoczonych George'a W. Busha. Strategii bezpieczeństwa narodowego USA („The National Security Strategy of the United States of America”), która - jak zauważa Stanisław Koziej - jest w gruncie rzeczy strategią bezpieczeństwa zewnętrznego lub amerykańską strategią międzynarodową.⁷¹ Koncepcja tego dokumentu, który nie jest strategią w sensie wojskowym ani militarnym, opiera się na ocenie sytuacji międzynarodowej. Wynika z niej, że charakterystyczny dla XX wieku podział dwubiegunowy świata i w konsekwencji konfrontacji dwóch wizji: totalitaryzmu oraz wolności i równości, jest już nieaktualny. Natomiast zagrożenia stwarzają dzisiaj nie tyle państwa silne, co raczej upadające; nie wielkie armie, lecz niebezpieczne technologie w rękach nielicznych frustratów. W myśl założeń omawianej koncepcji, otwartej dla wszystkich państw, ustanowiono następujący zestaw zadań strategicznych USA w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego:

⁷¹ S. Koziej, Nowa strategia USA, „Polska Zbrojna” (artykuł nr 966 Pierwszego Portalu Wojskowego), s. 1-2.

- wspieranie dążeń do zapewnienia godności ludzkiej;
- umacnianie sojuszy dla pokonania terroryzmu globalnego i zapobiegania atakom na USA oraz ich przyjaciół;
- współpraca z innymi państwami na rzecz wygaszania konfliktów lokalnych;
- zapobieganie zagrożeniom bronią masowego rażenia;
- stymulowanie globalnego wzrostu gospodarczego przy pomocy gospodarki wolnorynkowej;
- rozszerzenie kręgu świata wysokorozwiniętego przez propagowanie społeczeństwa otwartego oraz budowanie demokracji;
- rozwijanie współpracy z innymi głównymi podmiotami światowymi;
- transformacja amerykańskiej instytucji bezpieczeństwa narodowego dla sprostania wyzwaniom u szansom XXI wieku.

W myśl powyżej przedstawionych zadań strategicznych, siły zbrojne, dotychczas zorganizowane do odparcia masowych armii z czasów zimnej wojny muszą być przekształcone tak, aby koncentrowały się bardziej na tym, jak przeciwnik jest w stanie walczyć, niż na tym, gdzie i kiedy może wybuchnąć wojna. Dla sprostania tym wyzwaniom Stany Zjednoczone będą wciąż potrzebowały baz w i wokół Europy Zachodniej i Azji Północno – Wschodniej, a także urządzeń czasowego dostępu dla zapewnienia operowania sił zbrojnych na dużą odległość. Doświadczenia kampanii w Afganistanie wykazały potrzebę rozwijania takich środków jak: wyprzedzające zdalne rozpoznanie, precyzyjne uderzenia dalekiego zasięgu oraz manewrowe siły ekspedycyjne.

Ten zestaw zdolności wojskowych musi zawierać także możliwości obrony kraju, prowadzenie operacji informacyjnych, zapewnienie dostępu do odległych teatrów działań, ochronę krytycznej infrastruktury oraz środki kosmiczne.

Działania Amerykanów w zakresie urzeczywistnienia nowej strategii dostrzeżone zostały przez media.⁷² Brytyjski dziennik „The Guardian” napisał: „Amerykańskie mocarstwo otacza glob pierścieniem ze stali”. Ogniwami tego pierścienia są bazy wojskowe powstające w krajach, które dotychczas nie widziały żołnierzy Wuja Sama, od Kosowa po Kirgistan, Uzbekistan i pustynie Afganistanu.

⁷² K. Kęciek, Stalowy pierścień baz, „Przegląd” nr 20 / 2003, s.30 –31

W ramach nowej doktryny strategicznej Waszyngton rozpoczął największą dyslokację swych sił zbrojnych od czasów II wojny światowej.

Wkrótce tysiące amerykańskich żołnierzy opuści Arabię Saudyjską, potem Koreę Południową i Niemcy. USA zorganizują dla nich nowe lotniska, poligony i punkty oparcia w krajach Europy Środkowo – Wschodniej – w Polsce, na Węgrzech, w Rumunii i Bułgarii, jak również w Iraku oraz Katarze. Wiele jednostek armii Stanów Zjednoczonych powróci do ojczyzny, będą jednak gotowe do interwencji we wszystkich zakątkach globu. Natomiast Europa Zachodnia w militarnych koncepcjach Pentagonu traci znaczenie.

W Europie stacjonuje około 100 tys. amerykańskich żołnierzy, z tego w Niemczech aż 71 tys. rozmieszczonych w 250 bazach. Ta potężna armia miała obronić Republikę Federalną przed atakiem ze wschodu. Ale zimna wojna dobiega końca i radziecki kolos przestał być groźny. Już na początku lat 90. Waszyngton rozpoczął powolną redukcję swych sił zbrojnych na Łaba i Renem. Po 11 września powstała nowa sytuacja polityczna. Neokonserwatywnym jastrzębiom w Waszyngtonie z sekretarzem obrony, Donaldem Ramsfeldem, i jego zastępcą, Paulem Wolfowitzem, w atmosferze leku przed zbrodniczym terroryzmem udało się przeforsować koncepcję strategiczną – zamiast powstrzymywać niebezpieczeństwa, należy im zapobiegać poprzez zbrojne uderzenia prewencyjne, likwidowanie uznanych za wrogie reżimów lub zastraszanie ich, także za pomocą nowych baz militarnych. Marcus Corbin, analityk z waszyngtońskiego Centrum Informacji Obronnych, twierdzi: „Pod egidą Rumsfelda pięciu ludzi podporządkowało sobie rząd Stanów Zjednoczonych. Ich ambicje są ogromne – pragną oni, aby USA kontrolowały wydarzenia w najważniejszych regionach świata”. Ale wiele państw, w tym dotychczasowi sojusznicy Stanów Zjednoczonych, jest przeciwnych doktrynie wojen prewencyjnych prowadzonych bez zgody ONZ. Dowiódł tego ostatni konflikt wokół Iraku. Francja i Niemcy odmówiły jakiegokolwiek udziału w inwazji na Mezopotamie. W krajach tych rozpały się antyamerykańskie nastroje. Co więcej samoloty US Army nie mogły przemieścić się najkrótszą drogą z RFN nad Zatokę Perską, gdyż Austria zamknęła dla nich swoją przestrzeń powietrzną. Prawdziwym szokiem dla polityków z Waszyngtonu okazała się postawa Turcji – Ankara najpierw zażądała dziesiątków miliardów dolarów w zamian za udostępnienie swego terytorium amerykańskim

dywizjom, potem w ogóle nie wpuściła ich w obręb granic państwa. W konsekwencji Amerykanie nie utworzyli w Iraku północnego frontu i wojna z reżimem Saddama Husajna potrwała dłużej. Pomocne okazały się dawne kraje bloku wschodniego. Przypisywana przez media sekretarzowi obrony USA Ramsfeldowi rewolucja zakłada: stworzenie armii mniej licznej, ale mobilnej, zdolnej do prowadzenia szybkich operacji we wszystkich zakątkach globu. *Plan Rumsfelda przewiduje* m.in. zastąpienie wielkich dywizji (15 – 20 tys. żołnierzy), mających na wyposażeniu ciężkie czołgi, mniejszymi brygadami (do 5 tys. ludzi) z lekkimi pojazdami opancerzonymi. Bazy wojskowe w Europie Zachodniej mają zostać zlikwidowane lub zmniejszone, za to powstaną nowe punkty oparcia w Europie Wschodniej i na Bliskim Wschodzie, w państwach gotowych wspierać USA w wojnach prewencyjnych. Utworzony zostanie system baz pozbawionych stałych garnizonów, ale ze sprzętem wojskowym gotowym do szybkiego użycia, np. na wyspie Diego Garcia na Oceanie Indyjskim, gdzie okręty będą mogły w przyszłości zabierać na pokład wyposażenie wojenne bez potrzeby zawijania do portu. Część zadań oddziałów rezerwy i Gwardii Narodowej przejmą jednostki aktywne. Dzięki tym posunięciom Stan Zjednoczone będą mogły błyskawicznie wyruszyć na wojnę.

Naczelnym dowódcą sił Stanów Zjednoczonych w Europie, gen. James Jones, mówi⁷³ o niewielkich ośrodkach „szkieletowych”, które niekiedy mają pozostawać „zimne”, tj. niemalże bez garnizonu, lecz w razie konieczności można je „podgrzać”, czyli wykorzystać do ćwiczeń lub operacji wojskowych.. w Bułgarii takim ośrodkiem stanie się wspomniane lotnisko Sarafowo, w Polsce - baza lotnicza Krzesiny pod Poznaniem. Podobne punkty oparcia dla US Army, w każdej chwili gotowe do wykorzystania i pełne sprzętu wojskowego, powstaną w innych miejscach. Amerykanie przeniosą się z saudyjskiej bazy Prince Sultan do Kataru, z pewnością na stałe zainstalują się w Iraku. To państwo zajmie w strategicznych koncepcjach Waszyngtonu miejsce Arabii Saudyjskiej. Stacjonujące tam oddziały amerykańskie będą skutecznie szachować Syrię i Iran. Pentagon zamierza zapewnić sobie „stały dostęp” do czterech wielkich baz w Iraku, chociaż oficjalnie temu zaprzecza. Do kraju

⁷³ Tamże, s. 31.

na Tygrysem zostaną przeniesione obozy sił specjalnych Stanów Zjednoczonych z Arabii Saudyjskiej i Jordanii.

Działania sił zbrojnych mają być wspierane wzmocnionymi możliwościami ostrzegania wywiadowczego i potencjału analitycznego, a także działaniami dyplomatycznymi, tak istotnymi w kontekście współpracy z innymi państwami. Istotne znaczenie przypisywane są także możliwościom umiejscowionym w państwie, w tym ludziom i ich umiejętnościom, dynamizmowi gospodarki oraz w elastyczności instytucji. W sumie zasadnicze czynniki wpływające na oblicze strategii bezpieczeństwa narodowego zostały zdefiniowane jako: terroryzm i bron masowego rażenia. Nowa strategia zrywa z dotychczasową strategią, wywodzącą się z czasów zimnej wojny, czyli strategią odstraszenia i przesuwa na plan dalszy strategię reagowania na zaistniałe zagrożenia – na rzecz ustanowienia strategii prewencyjnej, w tym przyjęcia koncepcji uderzeń uprzedzających.

W kontekście tworzenia nowoczesnych sił zbrojnych Amerykanie, dostrzegając zmniejszenie ryzyka wybuchu konfliktu na skalę globalną, wypracowali koncepcję brygad lekkich, gdzie prawie wszystkie rodzaje wozów bojowych oparto na ośmiokołowych transporterach „Stryker”. Obecnie jak - zauważa Norbert Bączyk - pierwsze pododdziały wyposażone tylko w wielokołowe transportery opancerzone osiągają gotowość bojową.⁷⁴ Uwzględniono w niej dominację z powietrzna oraz potrzebę „zmieszczenia się w samolocie C – 130 Herkules”. Koncepcja ta wychodziła naprzeciw miniaturyzacji, skokowemu wzrostowi znaczenia elektroniki i żądaniu pełnej mobilności. W ramach programu FCS (Future Combat System – system walki przyszłości) opracowuje się całą gamę nowych pojazdów, zarówno załogowych, jak bezałogowych. Początkowo planowano oprzeć się tylko na pojazdach kołowych, ponieważ były tańsze w eksploatacji, szybsze i bez problemu wożone drogą powietrzną. Ostatnio w koncepcjach struktur oddziałów pojawiła się potrzeba, zrodzona z narastania akcji protestacyjnych i demonstracji Irakijczyków przeciwko okupacji, „ożenienia” komandosów z żandarmami. Tak skonstruowane pododdziały i oddziały mogłyby skutecznie przeciwdziałać zamieszkom. Żandarmi realizowałyby pod osłoną komandosów działania typowo policyjne i gdyby zaistniała potrzeba mogłyby

⁷⁴ N. Bączyk, Koło czy gąsienica, „Żołnierz Polski” nr 11/2003, s.35 – 36.

liczyć na wsparcie siły pododdziałów uzbrojonej piechoty. Wychodzi to naprzeciw poszukiwaniom Amerykanów w zwiększeniu elastyczności działań swoich sił operacyjnych w Iraku.⁷⁵

W Stanach Zjednoczonych, w ramach FCS testuje się także roboty „MULE”. Są to sześciokołowe wozy mające towarzyszyć piechocie przyszłości., woząc dla niej dodatkowy ekwipunek i zapasy. „MULE”, tak jak kilka innych pojazdów z tego programu, mają taką właściwość, że nawet po przewróceniu się na plecy mogą jechać dalej. Umożliwiają to centralnie umieszczone koła i specjalne osie.

Także w kilku państwach Europy także zapanowała moda na pancerne pojazdy kołowe. We Francji nowy BWP będzie miał (według dotychczasowego planu) osiem kół. Jednakże Niemcy nie naśladują ślepo planów w zakresie wozu bojowego zza oceanu. Tu prowadzone są wstępne prace nad ciężkim bojowym wozem piechoty o nazwie „Puma”. Będzie ona miała klasyczne gąsienice, a jej waga nie przekroczy 30- stu ton. Ostatnia wojna w Iraku wykazała jednak ciągłą przydatność czołgów. Nawet słaba armia iracka potrafiła zniszczyć kilkanaście czołgów, więc co by się stałoby się w wypadku walki przeciwko tylko lekkim transporterom na kołach. Tak więc czołgi obok transporterów kołowych nadal będą mieć zapewniona przyszłość, co najmniej do lat 20 – stych XXI wieku. W każdym bądź razie Kongres USA przeznaczyli spore dotacje na prace modernizacyjne „Abramsów”. Gwoli sprawiedliwości należy dodać, że od początku realizacji amerykańskiej FCS istniały też projekty wozów gąsienicowych. Świadczy to o racjonalizmie konstruktorów, nie ulegających „modom politycznym”. Jednak należy się liczyć ze zmiana proporcji wyposażenia wojsk w pojazdy gąsienicowe i kołowe. Wynika to z tego, że lekkie pojazdy zdominują siły szybkiego reagowania. Natomiast, gdzie błyskawiczną inwazję trzeba będzie zamienić na długotrwałą okupację, do akcji wejdą platformy gąsienicowe.⁷⁶ Tak jest od lat w armii Izraelskiej, gdzie w ogóle nie rozważa się wycofania czołgów. Przeciwnie powstają tam najcięższe rodzaje transporterów piechoty (na podwoziach czołgów). W każdym bądź razie o rodzaju stosowanych pojazdów w każdym państwie powinna decydować koncepcja operacyjno-taktyczna

⁷⁵ W. Skrzypczak, Siły eksperymentalne, „Polska Zbrojna” nr 34.2003, s 24.

⁷⁶ Bączyk, Koło czy gąsienica, ..., s.36.

danej armii. Jeśli ktoś myśli o obronie lub nie ma silnego lotnictwa, to po co mu – jak uważa N. Bączyk – to po co mu lekkie siły szybkiego reagowania.

Jak Amerykanie widzą przyszłościowe wręcz futurystyczne struktury bojowe swojej armii? Otóż jak zauważa na podstawie anglojęzycznych publikacji (w tym na stronach internetowych armii USA) - N. Bączyk⁷⁷ - podstawą struktury wojsk lądowych będzie w przyszłości nowa grupa bojowa. – tak zwana „Unit of Action” (UA). W każdej takiej grupie będzie ok. 3000 żołnierzy, z czego 1000 stanowić mają szturmowcy. Wprzęgnięci w system „Objective Force Warrior”. To właśnie ci wojownicy mają mieć „inteligentne” mundury i korzystać na polu walki z pomocy małych robotów zaopatrzeniowych. Kołowych robotów w formacji UA ma być dużo, w tym ok. 60 w wersji bojowej, drugie tyle w zaopatrzeniu i 50 w wersjach saperskich. Wspierać te UA będzie blisko setka bezpilotowców czterech klas, od dużych szczebla brygady po maleństwa szczebla plutonu. Reszta sprzętu ciężkiego ma zostać oparta na kołowych transporterach opancerzonych, zewnętrznie zbliżonych do tych, które znane są dzisiaj. Byłyby one nośnikami moździerzy, pojazdami wsparcia z 105 lub 120 mm działami, wozami dowodzenia i ewakuacji medycznej. Ta lekka formacja otrzyma nowatorskie środki aktywnej ochrony pojazdów bojowych. W skład takiego systemu miałyby wejść: układ ostrzegający o oświetleniu laserem, układ informujący o odpaleniu rakiety, wyzwalacze fałszywych obrazów podczerwieni, radiolokatory śledzące nadlatujące rakiety i wyrzutnie przeciw pocisków, a nawet miejscowe zwielokrotniacze pancerza. Ta ostatnia nowinka to na razie mgliście zapowiadający się eksperyment.

Zdawać sobie trzeba sprawę z ogromnych kosztów UA oraz omawianej wcześniej FCS. Jednak Amerykanie są gotowi je ponieść, ponieważ dzięki temu uzyskają miażdżącą przewagę na polu walki, zwłaszcza nad armiami średnio lub słabo rozwiniętymi. Jednak nie wszystko złoto co się świeci – słusznie zauważa N. Bączyk⁷⁸. Ponieważ okazuje się, że dziś, aby móc wysłać na pole walki jednego robota saperskiego (np. w Afganistanie), trzeba mieć czterech ludzi w obsłudze technicznej. Z tego wynika zadanie dla konstruktorów amerykańskich, aby zwiększyć

⁷⁷ N. Bączyk, Brygada przyszłości, „Żołnierz Polski” nr 11/2003, s.24 –25.

⁷⁸ Tamże, s.26.

autonomiczność robotów lądowych. Inaczej grupy bojowe przyszłości staną się armią techników i ludzi od logistyki. Prace nad tym zagadnieniem trwają lecz jak się okazuje i tak liczba transporterów dowodzenia i zarządzania walką ma być w UA taka sama jak tych do przewozu piechoty. Być może należałoby także zaprojektować cięższe wozy wsparcia ogniowego. Lekki robot będzie dźwigał na sobie mnóstwo urządzeń obserwacji i ostrzegawczych. Mogą one uchronić go przed raketami, ale nie przed pociskami. Czołgi wroga można wyeliminować, bo trudno je ukryć, ale w terenie zabudowanym snajperzy mogą „oślepić” czułe systemy, które i tak ze swej natury są dość awaryjne. Kończąc przedstawianie struktury przyszłej grupy bojowej trzeba przyznać, że podlega ona ciągłym zmianom. Ich ostateczny skład poznamy dopiero za kilka lat.

Z przedstawioną strukturą grupy bojowej wiąże się z koncepcja walki, w której zarówno pojazdy a nawet żołnierze jednostek szturmowych, mają być złączeni w jeden system kierowania i kontroli, dający dowódcom niesamowite możliwości. Możliwości wynikające także z wyposażenia i uzbrojenia indywidualnego żołnierza.

Armia Stanów Zjednoczonych prowadzi zaawansowane badania nad projektem „Land Warrior” (LW).⁷⁹ W skład tego projektu wchodzi oprócz oprogramowania następujące podsystemy: specjalny karabinek, komputer/radio, zintegrowane wyposażenie hełmu, ubiór ochronny i ekwipunek osobisty.

Karabinek umożliwia strzelcowi strzelanie do celu za osłony i widzenie celu poprzez nahałmowy wyświetlacz sprzężony z zainstalowaną na lufie karabinu kamerą. Projekt zakłada zintegrowanie karabinka na standardową amunicję 5,56 mm z wielostrzałowym granatnikiem. Obecne badania prowadzone są na bazie M16 i M4 z podczepionym granatnikiem M203. Docelową bronią ma być badany obecnie OICW – karabinek połączony z sześciostrzałowym granatnikiem o kalibrze 20 mm. Integralnymi częściami tej broni (Weapon Subsystem - WS) są: kamera, dalmierz laserowy, kompas, system identyfikacji celu. Siła ognia takiej żywej hybrydy i celność ognia jest kilkakrotnie większa od stosowanej współcześnie broni.

Komputer/radio (Computer/Radio Subsystem – CRS) składa się z dwóch komputerów, radia, wyświetlacza nahałmowego, GPS – a i baterii. W sumie całość

⁷⁹ A Pałka, Land Warrior (Internet: gilda.pl/teksty/andzejpałka/future/, ostatnia aktualizacja 11 czerwca 2001 r.)

waży 3 kg. Główny komputer obsługiwany jest przez Windows 2000 (W 2000), osiada dysk twardy 320 MB i 32 MB RAM, dodatkowy komputer obsługuje system i wspomaga W 2000 o szybkim starcie. GPS umożliwia pomiar pozycji z błędem maksymalnym 4 m, radiostacja żołnierza zapewnia zasięg łączności do 1 km (dowódcy do 5 km).

Zintegrowane wyposażenie hełmu (Integrated Helmet Assenbly Subsystem – IHAS) to kevlarowy hełm MICH, zapewniający ochronę przed pociskami 9 mm. Kluczową rolę w systemie LW odgrywa najełmowy system prezentacji danych – kolorowy wyświetlacz w formie monookularu, dodatkowo głośnik i mikrofon.

Ubiór ochronny i ekwipunek osobisty (Protective Clothing and Individual Equipment Subsystem) obejmuje umundurowanie posiadające właściwości maskujące w zakresie fal niedostrzegalnych gołym okiem (ale widocznych przez termo i noktowizory), jest ponadto ogniotrwałe. Dodatkowym wyposażeniem jest kamizelka kuloodporna, wytrzymująca podobno trafienia pociskiem 7,62 mm. Prowadzone są również badania nad całkowicie nowymi technologiami, mającymi przeistoczyć współczesne mundury w istne cyberbroje, integrujące wyposażenie, pancerz, zapewniające jednocześnie klimatyzację oraz idealne optyczne maskowanie.

Przeprowadzone próby systemu LW wykazały jego wielką skuteczność. Podczas ćwiczeń we wrześniu 2000 roku, przeciwnikiem „wojowników przyszłości” byli żołnierze z centrum szkoleniowego JRTC. Pomimo doskonałego wyszkolenia i znajomości terenu walki, ulegli przewadze taktycznej Land Warriora. Okazało się, że nowoczesny system informatyczno - łącznościowy, połączony z hybrydowym uzbrojeniem i nowa generacja umundurowania i ekwipunku zapewnia przewagę na polu walki. Objawiało się to kilkukrotnym zwiększeniem skuteczności.

Należy podkreślić, że prace nad podobnymi systemami prowadzone są we Francji, Wielkiej Brytanii, RPA, Australii, Holandii i w Kanadzie. Okazuje się, że mimo stwierdzonej skuteczności omawianego systemu, nie jest on idealny i trzeba go dopracowywać. Np. poprawić wygodę współpracy z komputerem za pomocą pilota (mało wygodne w warunkach polowych), należy wydłużyć racie baterii (obecnie ich funkcjonowanie pozwala na 1,5 godziny pracy), dobrze byłoby także zmniejszyć ciężar systemu – obecnie wazy 42 kg i co najważniejsze należy obniżyć jego koszty (obecna cena sięga 40 000 dolarów). Nawisem mówiąc armia USA skłonna jest za

niego zapłacić producentom połowę tej ceny. Stąd wynika, że na razie futurystyczny ekwipunek będzie wprowadzany na wyposażenie jedynie nielicznych jednostek sił specjalnych oraz elitarnych jednostek szybkiego reagowania najbogatszych krajów świata.

Należy zauważyć, że to nowe podejście strategiczne wyznaczające wielką transformację sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych jest stopniowo przenoszone na grunt strategii NATO. Ostatni szczyt tej organizacji w Pradze w listopadzie 2002 roku charakteryzował się mocnym akcentem na potrzebę dorównania (lub co najmniej wyjścia naprzeciw, według możliwości poszczególnych państw członkowskich, potrzebom modernizacyjnym armii narodowych) wysiłkom transformacyjnym zachodzącym w armii Stanów Zjednoczonych. Jak się okazało jednym z powodów dla którego Amerykanie nie skorzystali z pomocy NATO w wojnie z terroryzmem, było zacofanie europejskich sojuszników w dziedzinie techniki wojskowej.⁸⁰ W Pradze zapadła decyzja o rozpoczęciu prac nad utworzeniem 20 000 – cznych Sił Odpowiedzi (NATO Response Force). Mają je tworzyć supernowoczesne uzbrojone, doskonale wyszkolone oddziały wojsk lądowych, lotnictwa i marynarki wojennej. Zakłada się, że będą one zdolne do szybkiego (7 do 30 dni) podjęcia działania w każdym miejscu świata, jeśli tak zdecyduje Rada Północnoatlantycka. Wstępna gotowość NRF mają osiągnąć nie później niż do października 2004., a pełną gotowość – dwa lata później. Co interesujące zapowiedziano też bliską współpracę NRF z powstającymi siłami reagowania Unii Europejskiej – ale przy zachowaniu autonomii obu organizacji.

W Pradze został zaaprobowany program wzmocnienia zdolności wojskowych, tzw. Prague Capabilities Commitment. W ramach Praskich Zobowiązań w zakresie Zdolności (Wojskowych) każde państwo sojuszu zadeklarowało wzmocnienie swych zdolności w kilku obszarach. Są to m.in. obrona przed bronią masowego rażenia, wywiad, rozpoznanie i wskazywanie celów, dowodzenie, kontrola i łączność (C3), strategiczny transport lotniczy i morski, tankowanie w powietrzu, rozwój jednostek wsparcia i zabezpieczenia bojowego. Przewidziano także zwiększenie efektywności bojowej, czemu ma służyć wprowadzenie precyzyjnej amunicji i kierowanych

⁸⁰ M. Wągrowka, T. Wróbel, Szczyt wielu oczekiwań, „Polska Zbrojna” (Pierwszy Portal Wojskowy, artykuł nr 1006), s.1-3.

pocisków. Co ważne, przewidziano dążenie do obniżania związanych z tymi zobowiązaniami kosztów. Służyć temu ma koncentracja wysiłków finansowych, wspólne zakupy i ponadnarodowe programy w kluczowych dziedzinach. I tak programem tankowania w powietrzu kierują Hiszpanie, lotniczego transportu powietrznego – Niemcy, zaś morskim zajęli się Norwegowie

W Pradze ustalono, że mniejsze państwa NATO specjalizować się będą w tzw. zdolnościach niszowych, np. Czesi zadeklarowali, że ich specjalnością będzie obrona przed bronią masowego rażenia.

Polska przyjęła 22 zadania, min. wyposażenia samolotów i pojazdów bojowych w urządzenia identyfikacji „swój – obcy”. Nasz kraj jest też wśród tych państw, które zadeklarowały zwiększenie wydatków na obronę.

Zadania jakie stoją przed Wojskami Lądowymi jako rodzajem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej wymagają posiadania struktury o potencjale zrównoważonym, z elementami zdolnymi do przerzutu. Ich charakter powinien być lekko-ciężki, tj. z jednej strony powinien odpowiadać wymogom uczestniczenia w kolektywnej obronie zgodnie z Art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego, z drugiej strony powinien być w stanie realizować zadania z poza Art.5.

W pierwszym wypadku wyposażenie i uzbrojenie wojsk lądowych obejmować powinno tzw, broń ciężką (czołgi i BWP), artylerię, logistykę stacjonarną przy zapewnieniu mobilności taktycznej, w drugim wypadku jednostki lekkie powinny mieć na wyposażeniu wysokiej jakości kołowe transportery opancerzone, śmigłowce, elementy jednostek aeromobilnych przy zapewnieniu mobilności strategicznej.

Szczególnie wymowne w zakresie wymogów jakie stoją przed Siłami Zbrojnymi RP, w tym przed Wojskami Lądowymi jest stanowisko Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego WP gen. broni Mieczysława Cieniucha.⁸¹ Podkreślając zgodność i komplementarność wizji Wojska Polskiego z kierunkami rozwoju NATO i Unii Europejskiej uważa on, że projektowana struktura sił zbrojnych powinna odpowiadać na wyzwania przyszłości w zakresie rozpoznania i dowodzenia, mobilności we wszystkich wymiarach, skutecznej obronie powietrznej, biologicznej i radiologicznej ochronie wojsk, a także zdolności działań o charakterze specjalnym, ochronnym i

⁸¹ M. Cieniuch, Armia drugiej dekady, „Polska Zbrojna”, nr 32/2003, s.3-5.

..policyjnym. Ponadto musi również zachowywać równowagę zasadniczych komponentów decydujących o ich zdolnościach (organy dowodzenia, oddziały operacyjne, systemy rażenia, i zabezpieczenia, elementy reagowania kryzysowego w operacjach poniżej progu wojny oraz szkolnictwo wojskowe). Transformacja sił zbrojnych RP rozważana jest przez tego generała, w trzech wariantach – „zachowawczym”, „zrównoważonym” i „radykalnym”.

W wariacie „zachowawczym” (budżet oscyluje wokół obecnego poziomu) tempo reform będzie umiarkowane lub zmienne. W tym wariacie przewiduje się utrzymanie części sił do obrony kraju na bazie dotychczasowego bądź modernizowanego w ograniczonym zakresie uzbrojenia oraz budowę nowoczesnego, niewielkiego komponentu przede wszystkim do wypełniania misji reagowania kryzysowego poza granicami państwa, jak również do obrony kraju. Liczebność sił zbrojnych do 2025 osiągnie stan do 90 – 100 tysięcy żołnierzy w czasie pokoju i ok. 200 – 250 tysięcy w czasie wojny. Stopień profesjonalizacji powinien osiągnąć 100 % stanów osobowych, przede wszystkim w siłach specjalnych, powietrznych i morskich.

W strukturze Wojsk Lądowych znajdowałyby się ok.30-35 batalionów, w tym 20-25 w pełni rozwiniętych. Na wyposażeniu byłoby ok. 450 czołgów, do 1200 opancerzonych platform transportowych o różnym przeznaczeniu (BWP, KTO, i inne), do 500 środków artyleryjskich (o kalibrze powyżej 100 mm) oraz 120 śmigłowców bojowych.

Siły specjalne stałyby się samodzielnym rodzajem wojsk, zorganizowanym w ramach pułku lub brygady o strukturze kompanijnej lub batalionowej. Rozważana jest możliwość zintegrowania z tym rodzajem wojsk jednostek walki informacyjnej. Łącznie liczyłyby one do 2 - 3 tysięcy żołnierzy wraz z nowo utworzonym Centrum Szkolenia Sił Specjalnych.

Drugi wariant, tzw. „zrównoważony”, zakłada głębszą modernizację techniczną, dalsze zmniejszanie stanu osobowego sił zbrojnych, ujednoczenie struktur oraz uzbrojeni i sprzętu wojskowego, redukcje pośrednich ogniw dowodzenia, która umożliwiłaby zbudowanie w miarę jednolitych komponentów rodzajów sił zbrojnych w ramach związków połączonych oraz osiągnięcie standardów i zdolności do reagowania na zagrożenia kryzysowe i wojenne w kraju i za granicą. Wariant ten pozwala na bogatsze wyposażenie wojsk w nowoczesne systemy rozpoznania i

dowodzenia, bron o cechach inteligentnych, nowoczesne samoloty wielozadaniowe, korwety, kołowe i gąsienicowe platformy opancerzone oraz pozwoli na zmniejszenie liczby jednostek wojskowych o ok.20 %. Wojska Lądowe pozostałyby podstawowym komponentem sił zbrojnych, kompatybilnym z siłami sojuszniczymi. W ich skład mogłoby wchodzić Centrum Szkolenia, utworzone przez wyodrębnioną liczbę jednostek szkolnych (zmechanizowanych i pancernych), które w razie kryzysu czy wojny wsparłyby brygady lekkie. Łącznie w Wojskach Lądowych znajdowałoby się do 30 -ści batalionów (700 – 800 żołnierzy każdy), w tym połowa w lekkich jednostkach. Jednostki dowodzenia i wsparcia mogłyby zostać zintegrowane w ramach kilku pułków bądź brygad specjalistycznych, np. saperów, dowodzenia, artylerii, przeciwchemicznej czy logistycznej.

Wariant „radykalny” pozwoliłby na dokonanie głębokiego przełomu w strukturach organizacyjnych i sprzętowych, zgodnie z tendencjami zachodzącymi w najnowocześniejszych armiach. Przewiduje on możliwość tworzenia zgrupowań zadaniowych broni połączonych, stosownie do zaistniałych w danym momencie potrzeb. Siły zbrojne osiągnęłyby zdolność do udziału w operacjach międzynarodowych nowego typu, w których wzrośnie znaczenie małych, samodzielnych pododdziałów, dysonujących dużą autonomią, skutecznością, siłą i precyzją rażenia. Ten wzrost potencjału bojowego spowoduje, że nowa kompania będzie mogła realizować zadania dzisiejszego batalionu, a batalion dzisiejszej brygady, przy znacznie zmniejszonych stanach osobowych. Liczebność Wojska Polskiego w tym wariantcie mogłaby zawierać się w granicach 40 – 60 tysięcy żołnierzy zawodowych i ostatecznie kształtować wraz ze wprowadzaniem na uzbrojenie nowych, nieznanych do tej pory rodzajów uzbrojenia. Podstawowa jednostka organizacyjna w Wojskach Lądowych mogłaby być grupa zadaniowa, w składzie której powinny znaleźć się pododdziały dowodzenia i rozpoznania, walki, wsparcia i zabezpieczenia działań. Siły lądowe powinny liczyć wówczas ok. 20 takich grup zadaniowych, wyposażonych m.in. w ok. 200 – 300 bezzałogowych wozów bojowych, do 200 bezzałogowych aparatów rozpoznawczych lądowych i powietrznych o zasięgu taktycznym i operacyjnym oraz 100 – 150 bezzałogowych środków wsparcia ogniowego różnych typów. Ponadto w tej wersji Wojska Informacyjne (w tym siły specjalne) mogłyby skutecznie odpowiadać wyzwaniom

walki w cyber – i nanoprzestrzeni. W ich składzie powinny być grupy dowodzenia – przeznaczone do zbierania, analizy i dystrybucji danych oraz wsparcia procesu dowodzenia, a także grupy uderzeniowe, których zadaniem byłoby prowadzenie operacji specjalnych i walka w cyberprzestrzeni.

3. ZMIANY W TAKTYCE WOJSK LĄDOWYCH WYWOŁANE POSTĘPEM TECHNICZNYM

Współczesne pole walki i operacji w coraz większym stopniu staje się utechnicznione i z informatyzowane. Szczególną rolę w zmianach w taktyce wojsk lądowych oraz w odniesieniu sukcesu w działaniach taktycznych będą odgrywać możliwości uzyskania informacji oraz zastosowanie przewagi technologicznej nad przeciwnikiem.

Celem badań w tym rozdziale jest określenie zmian w taktyce wojsk lądowych, które może spowodować postęp techniczny. Postęp techniczny rozpatrywany przez pryzmat informacji, rozumianej jako podstawa podejmowania decyzji kierowniczych w organizacjach o charakterze ogólnym (gospodarczym) i dowódczych o użyciu sił i środków w działaniach taktycznych, a także widziany w odniesieniu do wprowadzania na uzbrojenie nowoczesnych środków walki.

Zakłada się, że osiągnięcie celu badań możliwe będzie poprzez odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- w jaki sposób informacja wpływa na zmiany w działaniach taktycznych?
- jakie kierunki zmian w działaniach taktycznych wynikają z wprowadzania na uzbrojenie nowoczesnych środków walki?

Przyjęta wstępna hipoteza robocza zakłada: znaczący wpływ zarówno informacji jak i nowoczesnych środków walki na osiągnięcie zakładanych efektów działań taktycznych, w jak najkrótszym czasie i przy możliwie jak najmniejszych stratach własnych. Działaniach taktycznych, które cechować będzie wysoka dynamika i tempo działań. Istotny wpływ na to będzie miało tzw. zintegrowane pole walki, które zawierać w sobie będzie siły i środki zbierania, przetwarzania danych oraz ich dystrybucję w odpowiednim czasie do odpowiednich sił i środków walki.

Powyższą wstępną hipotezę roboczą weryfikowano stosując właściwą badaniom teoretycznym procedurę badawczą z uwzględnieniem takiej metody badawczej jak analiza literatury, w tym opisów przyczyn sukcesu walk i bitew (rzeczywistych oraz przedstawianych jako wizję przyszłych działań bojowych) oraz decydujących o tym sukcesie czynników: niematerialnego (informacji) oraz

materialnego (nowoczesnych środków walki). Analizę pierwszego pytania badawczego poprzedzono rozważaniami ogólnoteoretycznymi prowadzonymi w kontekście znaczenia informacji w teorii zarządzania. Celem było poszukiwanie analogicznych odniesień do znaczenia informacji w osiąganiu celów działań taktycznych. Ponadto zastosowano także: analizę, syntezę, porównanie, abstrahowanie i uogólnianie.

3.1. Wpływ informacji na zmiany w działaniach taktycznych

Należy mocno podkreślić znaczenie wszystkich funkcji kierowania (planowania, organizowania, przewodzenia i kontroli) w skutecznym funkcjonowaniu organizacji. Szczególne znaczenie jak słusznie twierdzą Stoner i Wankel⁸², mają systemy dostarczania informacji. Dzięki ścisłym i aktualnym informacjom, kierownicy mogą sprawdzać postęp w realizacji celów i przemieniać plany w rzeczywistość. Informacje pozwolą na reagowanie w odpowiednim czasie na nowe okoliczności towarzyszące realizacji zadań oraz utrzymywać obrany kierunek poprzez wprowadzanie w tym celu niezbędnych korekt i uzupełnień. Znaczące podniesienie jakości decyzji kierowniczych i ich realizacji spowodowało rozpowszechnienie komputerów, w tym powstanie komputerowych systemów informacji: informowania kierownictwa (SIK), systemów wspomaganie kontroli (SWK) i systemów eksperckich (SE). Jednocześnie należy zaznaczyć, że nadmiar informacji nie przekłada się na jej jakość a tym samym na poprawność i skuteczność decydowania i kierowania. Robert H. Gregory i Ryszard L. van Horn uważają⁸³, że wartość informacji zależy od czterech czynników: jej jakości, aktualności, ilości oraz powiązania z zadaniami możliwymi do podjęcia przez kierownictwo.

Jakość informacji oceniana jest tym wyżej im jest ona dokładniejsza i im pewnej kierownicy mogą polegać na niej podejmując decyzję. Często wiąże się jakość ze wzrostem jej uzyskania. Na przykład wielokrotne sprawdzanie informacji z innymi danymi weryfikuje jej wiarygodność, lecz dodatkowy czas pracy człowieka lub komputera podwyższa koszty. **Aktualność informacji** wiąże się z dostarczaniem jej w

⁸² Patrz: J.A.F. Stoner, Ch. Wankel, Kierowanie, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1992, s.474 - 483

⁸³ Tamże, s.476 - 477.

czasie umożliwiającym podjęcie działania. **Ilość informacji** nie powinna zacierać jej przejrzystości i powodować zagrożenie przeoczenia treści o ważnych problemach. Informacja powinna **ściśle dotyczyć zadań**, które dani kierownicy realizują.

Teoria zarządzania w kwestii informacji wyróżnia takie pojęcia jak: dane, informacje oraz informacje kierownicze.

Dane są to surowe, nie poddane analizie fakty, liczby i zdarzenia, z których można opracować informacje, na przykład stan zapasów. **Informacje** są to przeanalizowane lub przetworzone dane, które powiadamiają odbiorcę o sytuacji – np. na jak długo wystarczy stan zapasów w stosunku do potrzeb ich minimalnej wielkości. **Informacje kierownicze** dotyczą kierunków działania: ze względu na to, że są dokładne, aktualne i powiązane z zadaniem, a także wskazują na główne cechy danej sytuacji, kierownicy na ich podstawie mogą ustalić co muszą w danej sytuacji zrobić – np. aby poprawić niezadowalający poziom aktualnego stanu zapasów.

Jak podają za G. Anthony'ym Gorry'm i M.S. Scottem Morton'em⁸⁴ cytowani autorzy „Kierowania” – system informacyjny organizacji musi dostarczać informacje kierownikom na trzech poziomach odpowiedzialności: kontroli operacyjnej, kontroli kierowniczej i planowania strategicznego.

Kontrola operacyjna pozwala kierownikowi na podstawie dokładnej i aktualnej informacji, na podejmowanie doraźnych działań korygujących. Temu służy system informowania kierownictwa (SIK), który dostarcza kierownikowi codziennie lub co tydzień bardzo dokładne i szczegółowe informacje. **Kontrola kierownicza** dotyczy średniego szczebla kierownictwa, którego domeną jest troska o bieżącą i przyszłą efektywność podległych jednostek. Rodzaje informacji potrzebnych kierownikom średniego szczebla mieszczą się pomiędzy wymaganymi przez kierowników pierwszej linii i naczelnym kierownictwem. Kierownikom naczelnego szczebla SIK musi dostarczać informacji do **planowania strategicznego** i kontroli kierowniczej. Przy planowaniu strategicznym ważną rolę odgrywają zewnętrzne źródła informacji – o warunkach ekonomicznych, osiągnięciach technicznych, działaniach konkurencji. Informacje te powinny być dostatecznie dokładne, by umożliwiły wykrycie tendencji i odzwierciedlały bieżące prognozy. Ze względu na

⁸⁴ Tamże, s. 479.

to, że plany strategiczne są dość ogólne i długofalowe, wymagają przybliżonych wskazówek co do przyszłych warunków, a nie dokładnych danych o przyszłości lub teraźniejszości. Natomiast do sprawowania funkcji kontroli kierowniczej potrzebne są zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne źródła informacji. Naczelnicy kierownicy troszczą się o efektywność finansową organizacji. Potrzebna jest im zatem kwartalna informacja o wielkości sprzedaży i zysku oraz o efektywności konkurencji.. Sprawozdania kontroli wewnętrznej docierają do naczelnego kierownictwa w odstępach miesięcznych, kwartalnych a czasem i rocznych. Takie powolne tempo jest uzasadnione tym, że kierownictwo tak wysokiego szczebla nie zajmuje się bieżącą, codzienną kontrolą operacyjną, lecz długofalowymi problemami, planami i efektywnością.

Jakże ważna jest informacja, w tym jej jakość, dokładność, wiarygodność i terminowość w odniesieniu do działań taktycznych.

Informacja należy do niematerialnego elementu zespalaającego pozostałe czynniki taktyczne tj. rażenie i ruch, w zharmonizowaną całość danego rodzaju działań bojowych (taktycznych). W tej funkcji przejawia się ona w dowodzeniu a także ma swoje znaczenie w rozpoznaniu, maskowaniu, walce radioelektronicznej.

Walka jest główną kategorią działań taktycznych. Rozumiana jest jako skupione w czasie i przestrzeni starcie dwóch przeciwstawnych stron w skali taktycznej. Jej celem jest zwycięstwo nad przeciwnikiem. Możliwe jest to do osiągnięcia w wypadku jeśli w wyniku spójnego oddziaływania na przeciwnika takich elementarnych czynników walki zbrojnej, jak: **rażenie, ruch i informacja** oraz będących ich syntezą kategorii **manewru, uderzenia i oporu**, doprowadzimy do destrukcji możliwości bojowych przeciwnika.

Rażenie polega na bezpośrednim fizycznym, psychicznym lub informacyjnym oddziaływaniu na siły i środki przeciwnika. Podstawową formą rażenia jest ogień, wyrażający się w oddziaływaniu na przeciwnika różnymi środkami ogniowymi. Rażenie obejmuje także inżynierskie środki rażenia, w tym miny. M. Huzarski określa je jako szczególnie „perfidne”, ponieważ oprócz niszczeń, zabijania i okaleczeń

wprowadzają psychozę obawy i strachu.⁸⁵ Szczególnymi formami oddziaływania jest rażenie radioelektroniczne i psychologiczne.

Ruch to wszelkie przesunięcia, zmiany rozmieszczenia sił i środków. Najważniejszymi jego wskaźnikami są odległość i czas przesunięcia oraz ich iloraz, czyli prędkość lub tempo działania⁸⁶ Najważniejszą formą ruchu na polu walki jest **manewr taktyczny**. Jest on nieodłącznym czynnikiem walki. Należy go postrzegać w aspekcie teoretycznym jako zasadę, którą trzeba stosować podczas walki w celu osiągnięcia powodzenia. Z kolei w aspekcie praktycznym manewr jest jedną z części składowych walki i w takim ujęciu jego istota polega na zorganizowanym ruchu sił i środków, prowadzonym z określonym celem. Manewr zapewnia elastyczność działania, czyli możliwość przenoszenia punktu ciężkości w czasie i przestrzeni.

Wyróżnia się **manewr pododdziałami i manewr ogniem**.

Formami manewru taktycznego są: uderzenie czołowe, pokonanie, oskrzydlenie, obejście, przenikanie, manewr mylący, demonstracja i odejście.

Uderzenie czołowe jest to działanie skierowane przeciwko wojskom na przedniej linii obrony przeciwnika. Może ono być stosowane do rozbicia jego obrony w czołowych punktach oporu lub do ich okrążenia. Często poprzedza go pokonanie lub oskrzydlenie.

Pokonanie polega na szybkim i zdecydowanym ruchu wojsk w celu rozcięcia zgrupowań przeciwnika i wyjścia na jego tyły.

Oskrzydlenie jest to manewr, w którym główne siły atakujące obchodzą elementy ugrupowania obronnego przeciwnika w celu zdobycia obiektów na jego tyłach. Oskrzydlenie może być jedno lub dwustronne oraz pionowe – ponad pozycjami obronnymi przeciwnika. Rezultatem tego manewru jest rozbicie albo zdobycie ważnych obiektów na tyłach przeciwnika. Niekiedy zastosowanie oskrzydlenia może wprowadzić w błąd przeciwnika, co do umiejscowienia własnego punktu ciężkości.

Obejście jest to manewr, w którym nacierające wojska obchodzą przeciwnika na lądzie lub w wymiarze powietrznym (ponad jego pozycjami obronnymi), unikając

⁸⁵ Por.: M. Huzarski, Zagadnienia taktyki wojsk lądowych, Wydawnictwo „Adam Marszałek”, Toruń 1999, s.45.

⁸⁶ Szerzej czytaj: S. Koziej, Teoria walki zbrojnej, Wydawnictwo „Bellona”, Warszawa 1993, s. 93.

kontakty ogniowe. Celem tego manewru jest zdobycie obiektów na tyłach przeciwnika, zmuszając go do ich opuszczenia.

Przenikanie jest formą manewru, w którym wojska małymi zgrupowaniami wchodzi w ugrupowanie obronne przeciwnika. Może być stosowane do opanowania słabo bronionych obiektów w celu zdobycia kluczowego terenu lub zakłócenia działań w obszarze tyłowym przeciwnika. Przenikanie stosuje się zwykle w połączeniu z innymi formami manewru.

Manewr mylący ma na celu zakłócenie zorganizowanego działania sił przeciwnika w działaniach taktycznych. Musi być on wystarczająco wiarygodny, by wywołać pożądaną reakcję. Najbardziej skuteczny jest wtedy, gdy pokrywa się z ocenami przeciwnika.

Demonstracja jest manewrem odciągającym uwagę przeciwnika bez podejmowania walki. Siły prowadzące działania demonstracyjne stosują ogień, przemieszczanie, dym, środki walki elektronicznej i urządzenia łączności wykorzystywane do pozorowania walki.

Odejście jest to opuszczenie zajmowanych rejonów, pozycji (linii). Manewr ten wykonywany jest w celu wyprowadzenia wojsk spod uderzeń przeważających sił przeciwnika, zajęcia dogodniejszego położenia do przyszłych działań aktywnych oraz zyskania czasu do utworzenia punktu ciężkości na innym obszarze.⁸⁷

Rodzajami manewru ogniem są: ześrodkowanie ognia, podział ognia i przeniesienie ognia.

Ześrodkowanie ognia polega na skupieniu ognia pododdziału lub kilku środków ogniowych na jednym celu. Planuje i prowadzi się go w celu rażenia bardzo ważnych obiektów ogniem o dużym natężeniu, w krótkim czasie.

Podział ognia polega na skierowaniu ognia pododdziału (środków ogniowych) do kilku celów, aby jednocześnie je razić. Ogień rozdziela się w taki sposób, aby w pierwszej kolejności zniszczyć (obezwładnić) cele ważne.

Przeniesienie ognia polega na przerwaniu ognia prowadzonego do jednego celu i skierowaniu go na inny. Ogień przenosi się w razie zniszczenia (zniknięcia) celu, pojawienia się nowego, ważniejszego lub konieczności udzielenia pomocy

⁸⁷ Regulamin działań wojsk lądowych, DWLąd., Warszawa 1999, s.13-14.

sąsiadowi (pododdziałowi wspieranemu), a także podczas wykonywania na rozkaz przełożonego ześrodkowania ognia.

Opór polega na połączeniu rażenia z utrzymywaniem terenu.

Ostatnie badania prowadzone m.in. przez M. Wiatra⁸⁸ eksponują obok wyżej wymienionych czynników walki zbrojnej także **sily, obszar (teren) i czas**. Z rozważań tego teoretyka wynika, że w zachodniej sztuce wojennej były one uznawane już od czasów Moltkego Starszego. Jest to poszerzenie postrzegania problematyki czynników walki zbrojnej, chociaż określane są one jako czynniki operacyjne.

Kończąc rozważania dotyczące czynników walki zbrojnej należy także podkreślić istotną rolę w potęgowaniu oddziaływania na przeciwnika właściwie stosowanych zasad walki zbrojnej. W tym znaczeniu pełnią one ważną rolę czynnika walki. Jedną z nich nie wymienianą wcześniej, nazwaną przez I.F.C. Fullera „stałym czynnikiem taktycznym” zakłada takie wojowanie, aby ponosząc samemu jak najmniejsze straty, zadawać jednocześnie przeciwnikowi jak największe.⁸⁹ Jest to przykład zamienności funkcji zasady i czynnika walki zbrojnej.

W gruncie rzeczy współczesny operator – planista działań bojowych na bazie stworzonego modelu przebiegu walki, także musi dokonywać niezbędnych kalkulacji taktyczno – operacyjnych (stosunków sił, czasowo – przestrzennych i in.) ażeby zrationalizować sposób użycia posiadanych sił i środków z punktu zakładanego efektu walki (strat przeciwnika, minimalizacji własnych strat, opanowania terenu itp.).

W celu właściwego wpływu na podejmowanie decyzji politycznych i wojskowych dokonuje się operacji informacyjnych. Polegają one na oddziaływaniu na informacje, podstawowe procesy informacyjne oraz systemy dowodzenia, kierowania, łączności i informatyki przeciwnika. A także chroniące własne informacje, procesy i systemy informacyjne.⁹⁰ Operacje informacyjne swoim zakresem obejmują przedsięwzięcia realizowane w ramach rozpoznania wojskowego, bezpieczeństwa operacji, operacji psychologicznych, dezinformacji, walki radioelektronicznej i niszczenia fizycznego systemów przeciwnika.

⁸⁸ Czytaj: M. Wiatr, Między strategią a taktyką, Wydawnictwo „Adam Marszałek”, Toruń 1999, s.189-202.

⁸⁹ Patrz: F. Skibiński, Rozważania o sztuce wojennej, Warszawa 1973, s. 233.

⁹⁰ Doktryna Narodowa – Operacje Połączone OP/01, MON, Szt. Gen WP, Warszawa 2002, s. 6-25 do 6-26.

Należy podkreślić, że czynne i bierne przedsięwzięcia stworzą jednolity system, w którym zostaną zintegrowane działania wszystkich rodzajów wojsk na wszystkich szczeblach dowodzenia. To przyczyni się do zwiększenia swobody działania, skrócenia czasu reakcji, a przez to wzmocnienia odporności na uderzenia przeciwnika.

Zdobycie przewagi w obszarze informacji pozwoli na: organizację globalnego systemu dowodzenia; integrację strategicznych, operacyjnych i taktycznych środków rozpoznawczych; skuteczne zakłócanie systemów łączności i dowodzenia przeciwnika oraz na sprawne funkcjonowanie systemów kierowania ogniem w wyniku połączenia czynników (rozpoznania i koordynacji własnego ognia) ze środkami ogniowymi (zał 3).

Zastosowanie nowoczesnych technologii komputerowych w systemach rozpoznawczych, umożliwi działania środków rozpoznania taktycznego, operacyjnego i strategicznego. Pozwoli to na uzyskanie jednolitej informacji o przeciwniku. Natomiast skomputeryzowane systemy dowodzenia i łączności zagwarantują przygotowanie operacji nawet w czasie marszu lub przerzutu wojsk drogą powietrzną czy morską. Baza komputerowa umożliwi przeprowadzanie treningów sztabowych i ćwiczeń dowódczo - sztabowych (organizację współdziałania) bez potrzeby osobistego kontaktu przełożonego z podwładnym. Przesyłanie decyzji i meldunków niższego szczebla do szczebla wyższego, a następnie poświęcanie czasu na zorganizowanie współdziałania na mapach czy stole plastycznym stanie się zbędne. Środki rażenia zintegrowane z elementami wykrywania i rozpoznania, będą w stanie wykonać natychmiastowe uderzenie, przy jednoczesnym wyborze środka najbardziej efektywnego w danym momencie.⁹¹

Na jakość informacji wpływają siły i środki służące do ich zdobywania, analizy oraz dystrybucji. Pole walki i operacji XXI wieku jest miejscem, gdzie na jakość informacji a tym samym na szybkość trafnych decyzji dowódczych istotne znaczenie mieć będzie informatyzacja i elektronizacja armii.⁹² Następnym etapem, wraz ze wzrostem wykorzystania aparatów bezzałogowych będzie zrobotyzowanie

⁹¹ S.P. Siły lądowe XXI wieku, „Wojskowy Przegląd zagraniczny” nr 2/1998, s.29-30.

⁹² M. Mejsner, Lekka armia z informatyzowaną, „Polska Zbrojna” nr 37.2003, s.23-24.

wojsk. Takie opinie głoszą analitycy RAND Corporation, omawiając kampanię iracką. Jak się okazało, nowoczesne systemy informatyczne rozpoznania w kilkunastu przypadkach pozwoliły na wykrycie zasadzek zastawionych zarówno przez regularną armię, jak i „fedainów Saddama”, co pozwoliło uniknąć niepotrzebnych strat i blamażu US Army. Ułatwione było przy tym dowodzenie i logistyka. Z drugiej strony okazało się, że sprzęt informatyczny US Army wymaga modernizacji – z systemów drogich, dostosowanych do wymogów konfliktu na dużą skalę, tj. takich, które znoszą uderzenia bombami EMS (elektromagnetycznymi) - na systemy mobilne, lekkie i komercyjne. Okazuje się, że postępy informatyzacji „cywilnej”, po odpowiedniej adaptacji dadzą tej „wojskowej” produkty i usługi na takim poziomie, że umożliwią przejście do następnego etapu organizacji oraz technologii militarnej, czyli armii zrobotyzowanej. Z historii ostatnich konfliktów można wyciągnąć ważne wnioski. Chociażby z „lekcji Mogadyszu”, kiedy partyzanckie siły gen. Faraha Aidida wciągnęły w zasadzkę 80 –ciu komandosów sił lądowych, Navy i słynnej Delta Force, zaś bitwa odwrotowa toczona ze wsparciem śmigłowców skończyła się po 20 – stu godzinach utrata dwóch maszyn i 17-stu ludzi. Przeprowadzone później śledztwo wykazało, że poza totalnym zlekceważeniem przeciwnika, zawinił brak rozpoznania i pobieżnego choćby zorientowania się komandosów w terenie. Straty Brytyjczyków pod Um Kasr i Amerykanów pod An-Nasirija w ostatnim konflikcie w Iraku spowodowane były tym samym czynnikiem. Jak twierdzi major Mc Geoch, zajmujący się szkoleniem komandosów US Navy – *nikt nie miał pojęcia, jak wyglądają naprawdę arabskie dzielnice. W każdym domu jest mnóstwo zakamarków, skrytek, przejść dachami. Niektóre ulice wyglądają na ślepe, a wcale nimi nie są. Drużyna zdeterminowanych guerillas może w takim terenie powstrzymać nawet cały batalion.*⁹³ Walka w takim terenie, nawet z przeciwnikiem nieuzbrojonym w nowoczesny sprzęt, jest zadaniem trudnym nawet dla komandosów szkolonych w misjach SEAD (Search and Destroy, czyli: znajdź i zniszcz). Sposób na szkolenie znaleźli dopiero informatycy. Przygotowanie do walki odbywać się będzie w specjalnych salach treningowych, pozwoli ono na oswojenie się komandosa z nowoczesnym sprzętem w postaci „wearable computers”, czyli „mundurowym komputerem” wielkości dwóch

⁹³ Tamże, s.23.

magazyneków do M16. Umieszczone one są w specjalnej kieszeni w kevlarowo-ceramicznej zbroi żołnierza służb specjalnych. Przekazywać będą one dane z rozpoznania bezpośrednio do systemu czujników elektrooptycznych znajdujących się na hełmie. Napływ aktualnej informacji o przeciwniku i terenie pozwoli zapewnić armii amerykańskiej zdecydowaną przewagę nad przeciwnikiem.

Należy podkreślić, że w Wojsku Polskim, docenia się doświadczenia operacji afgańskiej i irackiej, gdzie jak zauważa – pierwszy żołnierz Wojska Polskiego gen. Czesław Piątas – mówiąc, że *... wielkie znaczenie mają dobre wyposażenie osobiste żołnierzy, w tym przypadku przyrządy do walki w nocy, organizacja ubezpieczenia wojsk, zdolność do rozpoznawania i wskazywania celów, do efektywnego dowodzenia.*⁹⁴ Potwierdza on także fakt rosnącej roli sił specjalnych.

W Wojskach Lądowych SZ RP wiele uwagi poświęca się wdrażaniu nowych systemów dowodzenia. Ich konstruktorzy skupiają się na całkowitym przejściu na cyfrową obróbkę informacji oraz zaprojektowaniu centrum dowodzenia, mieszczącego się w kontenerach, które można szybko przewieźć. Spore szanse na szerokie zastosowanie ma „Szafran” – system dowodzenia dla Wojsk Lądowych z przeznaczeniem dla dowódcy brygady, dywizji lub korpusu.

W ciągu najbliższych 12 miesięcy zostanie uruchomiona faza testowa programu JTRS (Joint Tactical Radio System). Ma ona zrewolucjonizować łączność NATO, stanowiąc pomost do „informatycznego wsparcia wojsk”, jakie w XXI wieku stanie się koniecznością. Będzie on wdrażany także w Polsce.⁹⁵ Założeniem tego systemu jest zapewnienie bezpiecznej wymiany danych na szczeblach od związku taktycznego do operacyjnego. Cała struktura dowodzenia scentralizowana zostanie w jednej sieci, w której w trybie ciągłym wymieniane będą kodowane i szyfrowane informacje oraz decyzje, przekazy i zadania.

Interesujący jest opis działania sieci⁹⁶, która otrzymała nazwę Wideband Network Waveform. Zawiera ten opis rzeczywiste relacje jakie za jej pomocą odbyły się na próbnym ćwiczeniach systemu w USA.

⁹⁴ (Roz)rachunki strategiczne (rozmowa redakcyjna z gen. Czesławem Piątasem, szefem Sztabu Generalnego WP) „Polska Zbrojna” nr 40/2003, s.11.

⁹⁵ M. Mejsner, Misje z komputera, „Polska Zbrojna” nr 38/2003, s.22-23.

⁹⁶ Tamże, s.23.

Otóż porucznik, dowódca plutonu, otrzymuje wezwanie na swój komputer misji: „Red 5 tu Red 6”. Na wyświetlaczu komputera ukazuje się obraz dowodzącego batalionem. W lewym dolnym rogu symbol świadczący o tym, że jego certyfikat cyfrowy, potwierdzający tożsamość, został zaakceptowany.

Porucznik wkłada swoją mikrokartę czipową z własnym certyfikatem do czytnika komputera misji, „wbija” jej kod PIN na klawiaturze i melduje: „Red 5 zgłasza się”.

Dowódca batalionu: „Red 5, misja dla Ciebie. Pluton ma stworzyć punkt oporu blokujący drogę: węzeł siatki GL34519283, nie później niż 1 czerwca o godzinie 18: 20:00. Przekazuję obraz wideo i dane dotyczące wycofujących się Drogą Żółtą wojsk npla”. Na wyświetlaczu pojawia się obraz telewizyjny z zaznaczeniem oraz opisem rodzaju i danych o wojskach nieprzyjaciela. Obok rozkaz bojowy batalionu z wykazem jednostek i wyposażenia koniecznego do walki. Porucznik wgrywa go na dysk komputera misji: „Red 6, potwierdzam rozkaz”.

Dowódca batalionu: „Red 5, wysyłam pakiet opisu sytuacji, danych i środków komunikacji”. Porucznik widzi ikonkę pakietu i przenosi ją do folderu misji: Red 6, potwierdzam otrzymanie pakietu”.

Dowódca batalionu: „Red 5, życzę szczęścia i do roboty. Red 6 wyłącza się”.

Porucznik otwiera pakiet rozkazu, sprawdzając czy nie ma w nim zadań i sprzętu poza standardowym i jaka jest sytuacja taktyczna poza przydzielonym mu odcinkiem. Zbiera ludzi, rozdziela im zadania i komunikuje się ze śmigłowcami desantowymi. Będą za 15 minut, wraz z AH – 64 wsparcia ogniowego. Jeszcze w śmigłowcu porucznik sprawdza sytuację nad celem. Dzięki temu śmigłowce lądują cicho za garbem terenowym, co umożliwi plutonowi skryte podejście do drogi i urządzenie punktu oporu. Śmigłowce odlatują do bazy, za kilkanaście minut dolecą do punktu oporu śmigłowce wsparcia. W ciągu pół godziny wycofującym się Drogą Żółtą wojskom nieprzyjaciela wyrosła nieprzyjemna niespodzianka. W dodatku załoga punktu oporu wie o nich niemal wszystko.

Jak się okazuje każde miejsce na Ziemi może być obserwowane dzięki satelitom wojskowym.⁹⁷ Dokładność może osiągnąć poziom, który umożliwi

⁹⁷ F. Heisourg, *Wojny*, Wydawnictwo „Prószyński i Spółka, Warszawa 1998, s.14-15.

wycelowanie broni w okno z prawej, a nie z lewej jego strony. Można również za pomocą takiego satelity szpiegowskiego jak „Keyhole”, dostrzec obiekty o średnicy zaledwie kilkudziesięciu centymetrów. Rozwój taniego i dokładnego wyposażenia, pozwalającego wyznaczyć pozycję swoją i przeciwnika ma takie samo znaczenie strategiczne. Coraz większe znaczenie na współczesnym polu walki i operacji mają środki bezzałogowe (bezpilotowe). Bezzałogowy samolot typu „Predator”, potrafi przekazywać informacje o terenie i położeniu wojsk, a nawet pojedynczych osobników, wystarczające do ich identyfikacji i podania przez operatora, odległego o setki kilometrów, rozkazu do odpalenia w ich kierunku rakiety.

Z pośród innych ważnych środków zbierania informacji, należy wymienić urządzenie wykorzystujące przestrzeń kosmiczną jest amerykański globalny system nawigacji (GPS). Postawą jego są dwadzieścia cztery satelity. System ten, w ciągu niespełna 10- ciu lat stał się ogólnie dostępnym (nawet w użytkowaniu cywilnym), umożliwia nawigację z dokładnością od kilku do kilkudziesięciu metrów.

Z kolei inteligentna (precyzyjna) broń będzie mogła dzięki komputerowym danym (informacjom) trafić bezbłędnie w cel. i go zniszczyć. Należy oczywiście dodać, że informatyzacja niesie również możliwość ataków w cyberprzestrzeni dla obu walczących stron. Wprowadzenie wirusów komputerowych, których nie zdążą przechwycić programy antywirusowe, może spowodować poważne szkody w dopływie informacji, a tym samym zagrozić osiągnięciu celu działań bojowych. Może taki atak doprowadzić także do przekazu mylącej informacji, która nie zweryfikowana na czas przyczyni się do błędnej decyzji co do użycia sił i środków (np., przeciwko wojskom własnym). Z tego wynika, że informacja, a raczej dysponowanie środkami do jej odbioru, analizy i dystrybucji staje się bronią i to bronią obosieczną.

Informacja jak zauważa - R. Bojarski⁹⁸ - opierając swoją tezę na analizie amerykańskich wojskowych dokumentów doktrynalnych jest jednym z najistotniejszych elementów siły. Rzeczywiście analiza FM -ów (Field Manual), a szczególnie FM 3-0 „Operations pozwala poznać pogląd obowiązujący w siłach zbrojnych tego mocarstwa militarnego tj. Stanów Zjednoczonych na uwarunkowania

⁹⁸ R. Bojarski, Działania operacyjne według poglądów amerykańskich (Informacja wygłoszona w czasie kształcenia uzupełniającego kadry dydaktyczno-naukowej Wydziału Wojsk Lądowych AON w dn. 23.10.2003)

użycia sił zbrojnych. Okazuje się, że w tych uwarunkowaniach mocno przejawiana jest istota sztuki wojennej, która to istota powinna być zawsze drogowskazem dla każdego dowódcy, planisty i ogólnie mówiąc realizatora tego planu.

Otóż, w trakcie realizacji jasno sprecyzowanego w tym planie celu, należy kierować się przede wszystkim tym, aby osiągnąć go w jak najkrótszym czasie, przy jak najmniejszych stratach własnych oraz przy – jak tylko jest to możliwe, minimalnym ryzyku. Będzie to osiągalne jeżeli:

- w pierwszej kolejności rozpatrzone zostaną elementy siły (możliwości) bojowej wojsk jak potencjał wojsk w ścisłym związku z takimi czynnikami operacyjnymi jak: informacja, teren, czas, sytuacja cywilna, mobilność wojsk, prowadzenie ognia, przywództwo oraz ochrona wojsk;
- w następnej kolejności jeżeli uwzględnione zostaną zasady (reguły) wojny, w tym celowość, ofensywność, zmasowanie (przewaga), ekonomia sił; manewr, jedność dowodzenia, prostota, zaskoczenie i bezpieczeństwo;
- i wreszcie, gdy w działaniach przejawiać się będą, wynikające z doświadczeń ostatnich wojen i konfliktów, cechy charakterystyczne współczesnego pola walki i operacji, takie jak: inicjatywa, ruchliwość, głębia (przestrzeń), synchronizacja i wszechstronność.

Przedstawiona powyżej droga postępowania decydenta i planisty działań (operacji) pozwala wybrać właściwą do celu, strukturę (rodzaj i sposób) działań (operacji). I jeżeli to wszystko odbywać się będzie w kontekście wysokiej profesjonalizacji (wyszkolenia) osobistej i zespołowej żołnierzy (oddziałów), z dostosowaniem struktur organizacyjnych, wyposażenia (m.in. dostosowanego do klimatu) oraz jeżeli zapewnione zostaną wystarczające warunki bytowania oraz wyrobiona zostanie u wojsk pozytywna motywacja (wysokie morale i przekonanie co do słuszności działań) - to wówczas dodatkowy element, czyli nowoczesne uzbrojenie będzie gwarantem osiągnięcia celu działań (operacji). Niewątpliwie posiadanie dokładnych i prawdziwych informacji we wszystkich dziedzinach związanych z oceną czynników wyboru sposobu użycia własnych sił i środków, przy jednoczesnym maskowaniu wiedzy o sobie, będzie wspomniana gwarancją osiągnięcia celu w

wysokim stopniu prawdopodobieństwa uwiarygodniać (pewność będzie gdy cel zostanie osiągnięty).

3.2. Kierunki zmian w działaniach taktycznych wynikające z wprowadzania na uzbrojenie nowoczesnych środków walki

Wprowadzenie nowoczesnych środków walki w różnych sferach przyczyni się do zmian w działaniach taktycznych prowadzonych na współczesnym przyszłym polu walki. Zdaniem amerykańskich specjalistów wojskowych, przyszłe pole walki musi być rozumiane w sposób znacznie szerszy niż obecnie. Do takich pojęć jak: szerokość, głębokość, wysokość oraz czas należy dodać nowe obszary walki, tj. przestrzeń elektromagnetyczną i sferę psychiki ludzkiej.⁹⁹

Przestrzeń elektromagnetyczna stanie się obszarem walki, ponieważ podstawowym wymogiem prowadzenia skutecznych, manewrowych i precyzyjnych działań, będzie wywalczenie przewagi (panowania) w obszarze informacji. Wprowadzenie nowoczesnej techniki komputerowej spowoduje, że decydująca rolę uzyskają środki precyzyjnego rażenia, natomiast głównym sposobem walki będzie precyzyjne użycie ognia pośredniego. Zagrożenie z tym związane oddziaływać będzie na psychikę ludzką.

Bardzo istotne będzie tworzenie tzw. warunków do działania. Polegać to ma na przygotowaniu sposobów precyzyjnego pokonania przeciwnika poprzez wykorzystanie informacji, przygotowanie i wykonanie manewru wojskami, wykonanie precyzyjnych uderzeń dla których szczególnie przydatny będzie przyszłościowy system „Crusader”.¹⁰⁰ Obok tych działań ważną rolę podczas przygotowania sprzyjających warunków do użycia sił lądowych uzyskają działania z zakresu walki psychologicznej i WRE.

Należy sądzić, że kluczem do sukcesu będą zdecydowane działania prowadzone na całą głębokość obszaru przeciwnika (podobnie jak w wojnie w Iraku). Będą one warunkowane uzyskaniem zaskoczenia, możliwością dowodzenia w ruchu, poprzez wykonywanie precyzyjnych uderzeń i manewrowość.

⁹⁹ S.P. Siły lądowe XXI wieku, ... s.36-27.

¹⁰⁰ Tamże, s. 30-31.

A oto jak może przebiegać walka na przyszłym polu walki, gdy być może już za 10 lat na świecie dojdzie do walki ludzi i robotów.¹⁰¹

Dowódca jednej z amerykańskich grup bojowych otrzymuje rozkaz zdobycia miasteczka. Lotnictwo nadszarpięło już siły obrońców, ale ci nadal stawiają opór. Do rozpoznania pozycji nieprzyjaciela zostaje wysłanych kilka dużych bezzałogowców rozpoznawczych. Od tej chwili będą stale krążyć nad polem bitwy. Jeśli zajdzie potrzeba, nawet dwa lub trzy dni bez przerwy. Na lądzie rusza do boju opancerzona grupa batalionowa. Przewodzą jej 6 – tonowe opancerzone pojazdy roboty, uzbrojone w 30 mm działka i rakiety przeciwpancerne. Dopiero za nimi piechota przemieszcza się na transporterach opancerzonych. Wszystko spięte w jeden system łączności. Dowódca obserwuje natarcie na monitorach komputerowych w czasie rzeczywistym. Jeśli zajdzie potrzeba udzieli atakującym wsparcia artyleryjskiego lub wezwie lotnictwo. Gdy kołowe roboty bojowe zbliżają się do celu, wróg otwiera ogień z ocalałych moździerzy, w stronę batalionu lecą granaty z ręcznych wyrzutni. Niewiele jednak z nich trafia, bo na pojazdach uaktywniają się systemy ostrzegające o odpaleniu pocisków. Radiolokatory śledzą ich lot, zaś przeciw pociski i pułapki termiczne eliminują zagrożenie. Odpowiedź jest piorunująca. Ogień otwiera artyleria i moździerze 120 mm, które zmontowane są na transporterach jadących z tyłu. Tymczasem roboty przyspieszają, wkrótce docierają do pierwszych zabudowań. Nie wiadomo co kryje się za węglem, ale to nie problem. Z pancerzy maszyn startują małe bezzałogowce rozpoznawcze. Każdy toruje drogę dla swojego pojazdu – matki. Wykryte niespodzianki traktowane są pociskami 105 mm z transporterów wsparcia i działkami samych robotów. Grupa bojowa wdarła się już do centrum. Walka przenosi się do domów i piwnic. Tu nie pomoże artyleria i krążące nad miastem bezpilotowe szturmowce. Z transporterów wysypuje się piechota, kilkuset doskonale wyszkolonych żołnierzy. Dokąd biegną i do jakiego domu właśnie weszli, wiadomo dzięki indywidualnym nadajnikom oraz kamerom przytwierdzonym do ich hełmów. Ktoś zaczyna strzelać z piętrowego budynku. Piechurzy odpowiadają ogniem z karabinków i salwami granatników. Wielu z nich ma te bronie zintegrowane w jednym karabinie. Mogą nawet specjalnie ustawić czas wybuchu granatów, tak aby eksplodowały w

¹⁰¹ N. Baczyk, Brygada przyszłości, „Żołnierz Polski” nr 11/2003, s.2325.

powietrzu bezpośrednio za oknem. Mimo przygniatającego ognia, kilka kul trafia jednego z Amerykanów. Jego kombinezon wysyła sygnał do jednostki medycznej. Podaje nazwisko rannego, miejsce trafienia, tętno, grupę krwi. Po chwili pomoc jest już w drodze. Walka wydaje się zamierać. Żołnierze przeciwnika uciekają w stronę sadu. Dowódca plutonu wyrzuca w górę mały przedmiot. To miniaturowy robot rozpoznawczy. Gdyby uciekający zostawili jakąś pułapkę w sadzie, atakujący nie dadzą się zaskoczyć. Za piechurami jedzie niski sześciokołowy robot. Jest on podręczna apteczka i magazynkiem amunicji. Jeden z obrońców ukrył się i gdy żołnierze przebiegli, chce zniszczyć przynajmniej robota. Nie wie, że on jest także uzbrojony. Miasteczko zostaje opanowane. Domy są w rękach Amerykanów, ale nie wiadomo co kryją piwnice. Wysyłają tam lekkie kilkunastokilogramowe roboty. Sprawdza one czy w piwnicy nie ma min lub ładunków wybuchowych. Roboty wchodzą po schodach, penetrują zakamarki, rozbrajają bomby. To ostatni akt bitwy.

Opisana walka to na razie fantazja, ale bliska realizacji już za kilka lat.

Należy zaznaczyć, że na przyszłym polu walki nie tylko nowe systemy uzbrojenia oraz możliwości taktyczno-techniczne sprzętu i uzbrojenia (robotyzacja) będą odgrywać przodującą rolę w osiągnięciu sukcesu, ale także umiejętne posługiwanie się tym uzbrojeniem przez wyszkolonych ludzi, potrafiących skorzystać technologii informatycznych. Równie ważne będzie stworzenie odpowiednich (mobilnych) struktur organizacyjnych wojsk lądowych oraz adekwatne ich użycie z uwzględnieniem zasad sztuki wojennej i odpowiednich nowoczesnych założeń doktrynalnych.

4. ZMIANY W TAKTYCE WOJSK LĄDOWYCH WYNIKAJĄCE Z RÓŻNORODNOŚCI ŚRODOWISKA DZIAŁAŃ TAKTYCZNYCH

Zmieniające się uwarunkowania działań zbrojnych XXI wieku, stawiają szczególne wymagania przed teorią taktyki, która powinna stanowić kanwę racjonalnej i efektywnej praktyki, adekwatnej do nowych wyzwań.

Zjawiska i zależności występujące w walce zbrojnej uzależnione są od wielu czynników, które w znacznym stopniu nakreślają obraz przyszłej walki. Im większa zmienność sytuacji, tym trudniej o trafne przewidywania. Początek nowego tysiąclecia przyniósł szereg nowych zjawisk, które w istotny sposób wpływają na tworzenie nowych wizji i koncepcji działań prowadzonych przez wojska lądowe. Nowoczesne technologie informatyczne coraz częściej wykorzystywane są na coraz niższych szczeblach, a uzbrojenie i wyposażenie wojsk znacznie odbiega od standardów drugiej połowy XX wieku.

Wśród szeregu czynników wpływających na prowadzenie działań za stosunkowo niepodważalny uznawane jest środowisko, w którym są one prowadzone.

Doświadczenia historyczne, wnioski z wojen i konfliktów zbrojnych oraz operacji (misji) pokojowych, jak również wyniki badań w dziedzinie nauk wojskowych wskazują, iż skuteczne prowadzenie działań zbrojnych uwarunkowane jest znajomością i wykorzystaniem warunków terenowych (środowiska) walki.

W literaturze przedmiotu środowisko walki nie jest jednoznacznie zdefiniowane, w zależności od potrzeb można odnaleźć różne definicje opisujące i wyjaśniające to zagadnienie. Analiza wielu z nich pozwala w uogólnieniu stwierdzić, że jest to „ogół elementów stworzonych przez przyrodę i w mniejszym lub większym stopniu przetwarzanych przez człowieka, składających się w danym miejscu i czasie na biologiczne warunki życia ludzkiego”¹⁰²

Z wojskowego punktu widzenia środowisko walki rozpatruje się w kontekście wpływu jego czynników na działanie wojska oraz na sposób przygotowania i prowadzenia działań bojowych. Leksykon wojskowy określa środowisko pola walki

¹⁰² Gospodarka a środowisko przyrodnicze, Uniwersytet Szczeciński Szczecin 2000, s. 11.

jako ...”obszar, na którym pododdziały, oddziały i związki taktyczne prowadzą walkę, lub na który przeciwnik oddziałuje uderzeniami ogniowymi.”¹⁰³

Wyniki badań przeprowadzonych w ramach pierwszego etapu wykazały, że postępujące przeobrażenia środowiska walki wywierają zdecydowany wpływ na możliwości działania wojsk lądowych.¹⁰⁴

Wstępna analiza przedmiotu badań, założenia metodologiczne sformułowane w rozdziale pierwszym, a przede wszystkim przyjęte ograniczenia badawcze obligują do sprecyzowania problemu badawczego.

Mając na uwadze powyższe treści, w niniejszym rozdziale zaprezentowane zostaną wyniki badań ukierunkowanych na poszukiwanie odpowiedzi na następujące ogólne pytanie, – *Jakie wymagania wobec działań taktycznych implikuje zmieniające się środowisko walki?*

Przeprowadzone analizy szerokiego spektrum elementów środowiska walki wskazały, że należą do nich:¹⁰⁵ ukształtowanie (rzeźba) terenu, osiedla, grunty, wody, lasy, drogi, roślinność, klimat.

Środowisko walki stanowi konglomerat powyższych elementów, które w zróżnicowanym stopniu, większym lub mniejszym determinują je. Ich wpływ, a przede wszystkim określone cechy definiują charakter środowiska, które oddziałuje na możliwości i sposoby prowadzenia działań przez wojska lądowe.

Rozpatrując powyższe elementy środowiska można zauważyć, że mają one względnie stały charakter. Jednak w wielu rejonach pokrycie powierzchni ziemi w znacznej mierze zmienione zostało przez wpływ ludzi oraz inne czynniki¹⁰⁶ i nabrało odmiennego charakteru.

Z punktu widzenia prowadzenia działań zbrojnych – taktyki działań wojsk lądowych niezwykle ważnym stają się środowiska walki, które w odróżnieniu od uznawanych za normalne stwarzają określone trudności w rozwiązywaniu złożonych problemów przygotowania i prowadzenia walki.

¹⁰³ Leksykon wiedzy wojskowej, MON Warszawa 1979, s. 317.

¹⁰⁴ Por. W. Lidwa (oprac. zb.), Główne wyznaczniki determinujące zmiany w taktyce wojsk lądowych, AON, Warszawa 2003.

¹⁰⁵ Por. Warunki terenowe i klimatyczne Polski, Warszawa 1981.

¹⁰⁶ A. Bujak, Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO, AON Warszawa 2002, s. 5.

Wojska lądowe w szkoleniu uwzględniają różnorodne środowiska przygotowując się do prowadzenia działań zarówno w specyficznych, jak również ze względu na potrzeby i zobowiązania sojusznicze w środowiskach określanych jako szczególne.

Przemiany społeczno-polityczne, dążenie do ustanowienia lub utrzymania bezpieczeństwa w różnych regionach świata oraz wzrastające rozmiary operacji wojskowych wiążą się z koniecznością prowadzenia działań wokół obszarów miejskich i przemysłowych, w nich lub też przez nie, w terenie pustynnym, górzystym, w zróżnicowanym i trudnym klimatyczne. Obliguje to wojska lądowe do uwzględniania specyfiki tych obszarów z zachowaniem odpowiedniego stopnia szczególności.

W rozdziale tym przedstawiona zostanie, z wymaganym na potrzeby badań stopniem szczególności, analiza i ocena wpływu istotnych elementów środowiska walki na taktykę wojsk lądowych oraz kierunki rozwoju taktyki jako konsekwencje zmian wynikających z wpływu środowiska walki na działania taktyczne.

4.1. Działania w warunkach szczególnych

Międzynarodowe zaangażowanie polityczno-militarne oraz aktywny udział Polski w przemianach i wydarzeniach początku XXI wieku na świecie, a przede wszystkim potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa w wymiarze lokalnym i globalnym przyczynia się do rozszerzania zadań realizowanych przez wojska lądowe w operacjach poza granicami kraju. Specyficzne uwarunkowania, nowych środowisk zmuszają do dostosowania się do wymagań jakie w nim występują. Oczywiście nie dotyczy to całości wojsk lądowych, lecz komponentów wydzielanych do realizacji zadań w środowisku uznawanym za zdecydowanie odmienne od normalnego lub specyficznego, jakie występują na obszarze Polski. Zjawiska towarzyszące środowiskom walki, wymogi jakie stawiają one przed wojskami lądowymi wymuszają potrzeby szkolenia i nabywania umiejętności działania w warunkach zdecydowanie różniących się od uznawanych za normalne. Licznych przykładów w tym zakresie dostarczają operacje w Afganistanie, Iraku. Wydzielone komponenty ze składu wojsk lądowych zmuszone są do prowadzenia działań w uwarunkowaniach szczególnie trudnych ze względu na charakter środowiska. Znaczących doświadczeń w tym

względnie dostarczyło też przygotowanie polskiego kontyngentu do międzynarodowej dywizji biorącej udział w operacji stabilizacji pokoju w Iraku. Trudności jakie napotkano w trakcie szkolenia, zgrywania i wyposażania jednostek dobitnie wykazało, że środowisko działań stawia wysokie wymagania wobec wyposażenia, umundurowania i uzbrojenia żołnierzy. Wysokie temperatury, przekraczające 50°C, środowisko od pustynnego do wilgotnego podzwrotnikowego stawia również wysokie wymagania wobec sprzętu, który musi sprostać warunkom zdecydowanie różnym od występujących w środowisku normalnym, czy też specyficznym.

Przeprowadzone analizy i oceny środowisk walki pozwalają stwierdzić, że „warunki szczególne” w działaniach wojsk lądowych występować będą w trakcie realizacji zadań poza granicami naszego kraju, w warunkach środowiska odbiegającego w określonym stopniu od spotykanych na obszarze Polski. Stwierdzenie to wynika z przyjętej w teorii interpretacji i podziału środowisk walki¹⁰⁷.

Z reguły przygotowanie i prowadzenie działań w warunkach „szczególnych” przyrównywane jest do warunków uznanych za „normalne” i na zasadzie odbiegania od normy wykazywane są specyficzne cechy pozwalające zakwalifikować je do szczególnych. Z punktu widzenia wojskowego oznacza to działanie wojsk w warunkach niezwykłych, osobliwych, wręcz nie spotykanych.¹⁰⁸ Oznacza to, że szczególność ta nie występuje na obszarze naszego kraju i wojska lądowe nie mają z nimi do czynienia. Są one więc wyjątkowe, nieporównywalne ze środowiskami specyficznymi. Utrudniają one z jednej strony działania, ale z kolei z drugiej, mogą ułatwiać.

Wymogi współczesnych operacji oznaczają konieczność działania w różnych, często ekstremalnych warunkach środowiskowych. Sposoby i taktyka działania uzależniona zostaje w głównej mierze od zadań i charakterystycznych właściwości warunków szczególnych. Punktem odniesienia staje się tu zakres i skala przedsięwzięć jakie muszą zrealizować wojska przestępując do działania w określonych warunkach dostosowując do nich wyposażenie, uzbrojenie, sprzęt techniczny i odpowiednią bazę

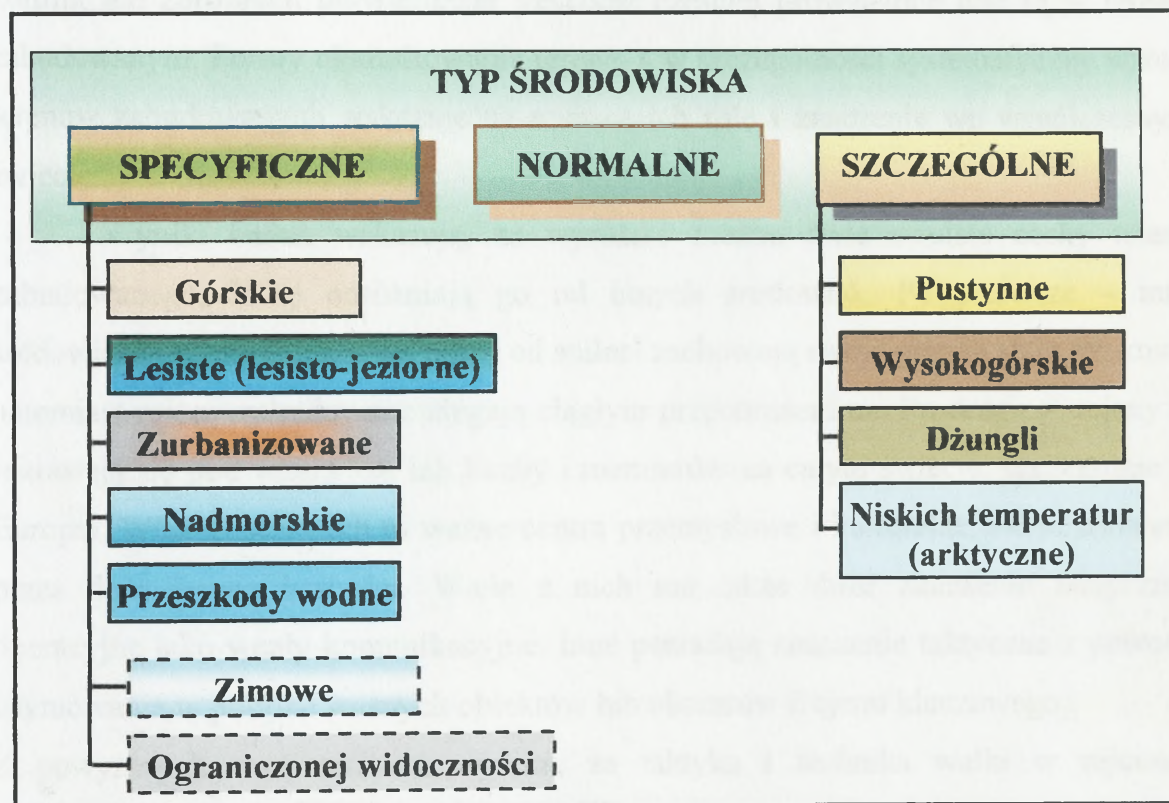
¹⁰⁷ Por. W. Hauzer, Z. Ścibiorek, *działania bojowe dywizji (pułku) w warunkach szczególnych*, Warszawa 1992; Z. Ścibiorek, *O warunkach szczególnych*, *Myśl Wojskowa* nr 11, 1986.

¹⁰⁸ W. Kaczmarek, *Działania taktyczne związku taktycznego (oddziału) w specyficznych środowiskach pola walki*, AON, Warszawa 1995, s. 5.

logistyczną (socjalno-bytowe warunki pobytu wojsk, zaopatrzenie, eksploatację i remont sprzętu itp.) oraz szerokiego spektrum przedsięwzięć dodatkowych w celu pokonania określonych trudności warunków szczególnych. Konsekwencją najistotniejszą staje się jednak potrzeba zastosowania odpowiedniej taktyki działania.

Stosownie do powyższych ustaleń przyjmuje się, że warunki szczególne występować będą w trakcie prowadzenia działań przez wojska lądowe w warunkach: pustynnych, wysokogórskich, dżungli, obszarach niskich temperatur (arktycznych) specyfikacja rodzajów i typów środowiska działania przedstawiona została na rys. 4.1.

Podział ten nie oddaje w pełni możliwych rodzajów środowiska, ponieważ zwykle nie występują one w czystej, jednorodnej postaci lecz współtworzą wzajemnie się przenikające i oddziałujące w zwielokrotniony sposób środowiska działań.

Rys. 4.1 Typy i rodzaje środowisk działania wojsk lądowych

Takie środowisko działań uznawane jest za szczególne. Cechuje się bowiem występowaniem zjawisk i warunków, stanowiących znaczne utrudnienie w działaniu wojsk lądowych oraz zmusza do wyposażenia żołnierzy w odpowiedni, dostosowany do specyfiki środowiska ekwipunek, przygotowania sprzętu do działania w odmiennych warunkach terenowych, klimatycznych i pogodowych.

Uwarunkowania środowiska szczególnego stawiają wysokie wymagania wobec taktyki działania. Wymuszają również indywidualne podejście do każdego warunków i zadań. Jak wskazują doświadczenia z dotychczasowego udziału jednostek wojsk lądowych inne warunki panują w Afganistanie, Kambodży, czy też Iraku. Inne są też realia, zagrożenia i sposoby realizacji zadań. Dotychczasowe działania jednostek realizowane są w ramach operacji pokojowych lub działań „innych niż wojna”.

Szczególne warunki stają się czynnikiem determinującym zmiany w taktyce, dostosowujące działania wojsk lądowych do ich uwarunkowań.

4.2. Urbanizacja środowiska

Liczne analizy i oceny warunków prowadzenia działań w ewentualnych konfliktach zbrojnych potwierdzają, że coraz częściej prowadzone one są w terenie zabudowanym. Formy ukształtowania terenu, a w szczególności systematyczny wzrost terenów zabudowanych wskazuje na rosnącą ich rolę i znaczenie we współczesnym świecie.

Wyniki badań wskazują, że wyróżnić można dwie swoiste cechy terenu zabudowanego, które odróżniają go od innych środowisk. Po pierwsze – inne środowiska (np. tereny lesiste, góry) od stuleci zachowują swoją prawie stałą strukturę, natomiast rejony zabudowane ulegają ciągłym przeobrażeniom. Po drugie – rejony te rozrastają się pod względem ich liczby i rozmiarów na całym świecie, szczególnie w Europie. Większość z nich to ważne centra przemysłowe i kulturalne, zamieszkiwane przez dużą liczbę ludności. Wiele z nich ma także duże znaczenie taktyczno-operacyjne jako węzły komunikacyjne. Inne posiadają znaczenie taktyczne z powodu usytuowania w pobliżu ważnych obiektów lub obszarów (rejonu kluczowego).

Z powyższych uwarunkowań wynika, że taktyka i technika walki w rejonach zabudowanych staje się coraz ważniejsza.¹⁰⁹

Rosnące znaczenie oraz nasilające się procesy urbanizacyjne przyczyniają się do prowadzenia szeroko zakrojonych badań przez specjalnie do tego celu powołane zespoły badawcze. Dostrzegają to zarówno poszczególne armie jak i sojusze wojskowe, które w ramach poszczególnych programów badawczych starają się

¹⁰⁹ A. Bujak, Środowisko a działania bojowe na terytorium Polski, Toruń 2000, s. 59.

opracować założenia nowych koncepcji walki czy też stworzyć wizje działań w środowisku zurbanizowanym. Duże znaczenie w tej dziedzinie mają wyniki badań powołanej przez NATO międzynarodowej grupy badawczej The RTO Study Group, „Urban Operations in the Year 2020, czy też amerykańskiej Defense Science and Engineering Research Board. Obiecujące wyniki osiągnięto również w programach badawczych takich jak: „Force Warrior XXI”, „Land Warrior”, „Star-21”, „Join Vision 2020”, „Sea Dragon”, „Space Cast”, „British Security 2010”, „Land Operations 2020”, „Maritime Operations 2015 i innych.

Wyniki szeroko zakrojonych poszukiwań badawczych doprowadziły do sformułowania szeregu istotnych rozwiązań. Dostrzeżone zostały i zdefiniowane potrzeby modernizacji i aktualizacji istniejących koncepcji walki w terenie zurbanizowanym oraz sporządzono propozycje potencjalnych rozwiązań dostępnych dla państw członkowskich NATO.¹¹⁰

Powszechnym i w dużej mierze zauważalnym stało się twierdzenie, że świat zmienia się coraz bardziej i przede wszystkim coraz szybciej. W ciągu ostatnich 50 lat wiele czynników poczynając od infrastrukturalnej modernizacji poprzez rozwój przemysłu, eksplorację nowych obszarów po klęskę środowiska naturalnego zmusiło miliony ludzi do migracji do dużych miast.

Według ocen Organizacji Narodów Zjednoczonych populacja miast w krajach rozwijających się zwiększa się o 150 tys. dziennie szczególnie w Afryce i Azji. Szacunki i oceny naukowców wskazują, że do 2025r. przynajmniej 60% światowej populacji to jest ok. 5 bilionów ludzi mieszkać będzie w terenach zabudowanych¹¹¹.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują więc, że coraz więcej ludzi mieszka w miastach. Ocenia się, że na przestrzeni XX wieku procentowy udział mieszkańców miast wzrósł pięciokrotnie. Według szacunków w 1900 roku w miastach mieszkało 10% ludności Ziemi, w 1940 r. 25%, a w 1990 było to już 50%. Warto podkreślić jest to, że tendencja ta utrzymują się w dalszym ciągu. Szacuje się, że poziom urbanizacji przekroczył już 90% w kilku państwach. Zaliczyć do nich można Belgię, Wielką Brytanię, Izrael. Stopniowo rośnie też liczba wielkich miast w świecie.

¹¹⁰ Por. Raport The RTO Study Group „Urban Operations in the Year 2020”, For the NATO Research and Technology Organization, maj 2002.

¹¹¹ M. Hewish, R. Pengelley, Warfare in the global city, Janes International Defense Review 6/1998, s. 32.

W 1900 r. było ich ok. 360 z liczbą mieszkańców przekraczającą 100 tys. mieszkańców, w 1990 było już ponad 2000. Natomiast miast przekraczających 1 mln w 1900 r. było zaledwie 10, a w 1990 liczba ich przekroczyła 220.¹¹²

W tym kontekście, problematyka działań w środowisku zurbanizowanym stanowi ważną część analiz i ocen zmierzających do doskonalenia zasad i taktyki walki w tym środowisku.

Doświadczenia i wnioski z wojen oraz konfliktów lokalnych drugiej połowy XX wieku wskazują, że działania w terenie zabudowanym stają się dominującymi w działaniach wojsk lądowych. Na więcej niż 250 interwencji od 1945 – 90% obejmowało miasta¹¹³. Dlatego też nie budzi zdziwienia rozwój techniczny ukierunkowany szczególnie na poprawienie siłom zbrojnym możliwości walki i zwyciężania w zabudowanym rejonie konfliktu.

Wymagania wojskowych operacji w terenie zabudowanym wymuszają potrzebę stworzenia specjalnej taktyki, planów działania oraz wyposażenia wykorzystywanego przez wojska walczące w środowisku zurbanizowanym.

Historyczne przykłady wskazują, że niedostateczne przygotowanie do walki w terenie zabudowanym było krytycznym momentem w czasie Izraelskiej inwazji Libanu w 1982r. W początkowym okresie armia Izraela opanowała znaczną część kraju próbując wyprzeć Organizację Wyzwolenia Palestyny (OWP). Palestyńczycy wobec zdecydowanej przewagi wycofali się do miast, gdzie zaczęli wykorzystywać atuty środowiska zurbanizowanego, które pozwalały niwelować brak nowoczesnego uzbrojenia i wspierały zdecentralizowaną taktykę dowodzenia. Ze swoją strukturą i doktryną oraz ze złym wyposażeniem do walki w terenie zabudowanym, armia Izraela stanęła przed poważnym problemem, którego rozstrzygnięcie uzależnione było od rodzaju zastosowanej taktyki. Mogła użyć artylerii i lotnictwa do złamania oporu bronionych przez Palestyńczyków i zamieszkałych przez ludność cywilną miast, lub użyć niedostatecznie wyposażonych pododdziałów piechoty w powolnej i kosztownej operacji. Początkowe użycie przez Izrael lotnictwa i artylerii spowodowało międzynarodowe reperkusje. W związku z tym armia Izraela musiała zmienić taktykę i

¹¹² J. Płaczek, *Wstęp do teorii geografii gospodarczej*, Warszawa 1998, s. 40.

¹¹³ Tamże, s. 33.

użyła pododdziałów piechoty. Akcja taka przyniosła tylko ciężkie straty i polityczne niezadowolenie w kraju.

Rosyjska interwencja w Czeczenii w 1991 roku, a szczególności atak na Grozny przyniósł wynik podobny w skutkach. Działania nieprzygotowanych, a przede wszystkim niedostosowanych do specyfiki terenu sił, polegający na wprowadzeniu do miasta czołgów bez należytej osłony piechoty i współdziałania z nimi zakończyły się klęską. Ciężkie straty, jakie ponieśli Rosjanie w tej walce stanowią wymowną lekcję dla wszystkich.

Z kolei pierwsza wojna w rejonie Zatoki Perskiej 1990-91 ukazała efektywność sił pancernych i zmechanizowanych w otwartym terenie, ale późniejsze operacje armii Stanów Zjednoczonych (Somalia i Bośnia) są bardziej typowe dla współczesnego świata.

Stosunkowo nowych, nie do końca jeszcze znanych doświadczeń, dostarczyła kolejna wojna w rejonie Zatoki Perskiej z przełomu marca i kwietnia 2003 roku. Amerykańsko-brytyjska interwencja przeciwko Irakowi „Iraq Freedom” ukazała znowelizowaną taktykę działania broniących się Irakijczyków i szybko dostosowującą się do tych uwarunkowań taktyką wojsk koalicyjnych.

Inaczej niż dwanaście lat temu, w czasie „Pustynnej Burzy” Irakijczycy pod wodzą Saddama Husajna starali się, aby toczyła się ona głównie w miastach i osiedlach.¹¹⁴ Brytyjskie oblężenie Basry i metodyczne zdobywanie miasta było przeciwieństwem zdobycia Bagdadu przez Amerykanów, którzy po szybkim rajdzie odnieśli sukces nie tyle militarny, co polityczny.

Wyniki badań wskazują, że w większości miast procesy urbanizacyjne doprowadziły do powstania pewnych prawidłowości, determinujących sposób postępowania w działaniach wojsk lądowych. Do zasadniczych z nich należą:

- w ich centrum najczęściej znajduje się zabudowa zwarta, ulice są wąskie, krótkie, a budowle stare;
- dzielnice śródmiejskie charakteryzujące się luźniejszą zabudową, ulice mają szerokość 30-50 m, które wyprowadzają do innych części miasta. Występują również budowle podziemne;

¹¹⁴ J. Garstka, Walki w miastach, Raport, Wojsko, technika, obronność, nr 4/2003, s. 24.

- nowo powstające dzielnice to bloki przestrzenne lub punktowe, oddzielnie stojące. Posiadają one wiele placów, skwerów, przejść podziemnych i bezkolizyjnych skrzyżowań. Szerokie ulice wyprowadzają na obrzeża miasta i poza jego granice;
- osiedla podmiejskie to zabudowa przeważnie niska (w większości parterowa) o zabudowie luźnej lub zwartej. Mogą występować wąskie ulice łączące się z obwodnicami lub szerokimi ulicami prowadzącymi do centrum.

Urbanizacja środowiska jest ściśle powiązana ze zjawiskami gospodarczymi i ekonomicznymi w Polsce w 2001 roku istniało 880 miejscowości mających status miast. Łatwo obliczyć, biorąc pod uwagę powierzchnię Polski, że na 354 km² przypada 1 miasto¹¹⁵.

Inaczej mówiąc, jeśli przełożymy te dane statystyczne na działania taktyczne to stwierdzimy, że w rejonie obrony brygady o szerokości 12-15 km i głębokości 25 km (ok. 300 km²) znajdzie się około 25 miejscowości. W rejonach zalesionych będzie ich mniej, ale na terenach rolniczych ich liczba może dojść do ponad 40. Te rozważania prowadzą do wniosku, że działania taktyczne nie są możliwe bez zajęcia tych miejscowości. Świadczą o tym również inne fakty. Każda, nawet najnowocześniejsza armia jest w znacznej części przywiązana do dróg, a te prowadzą przez miejscowości albo w najbliższym otoczeniu. Mosty przez niezliczone rzeki występują głównie w miejscowościach. Wynika z tego, że infrastruktura i przemysł zapewniają możliwości, które przeciwnik będzie chciał wykorzystać zajmując miejscowości. Świadczą o tym również doświadczenia ostatnich konfliktów lokalnych. Możliwości ochrony przed skutkami oddziaływania ogniowego, które zapewniają nam nowoczesne budynki, a szczególnie te wykonane z betonu, będą nie do zrealizowania nawet przez rozbudowę fortyfikacyjną w innym terenie. Problemem nie zawsze dostrzeganym może być ludność cywilna. Jeśli sięgniemy znowu do statystyki i założymy, że na każdym km² mieszka 120 osób, to wyjdzie nam, że na obszarze 300km² (rejon BZ) mieszkać może do 3600 osób, jeśli nie uda się ich ewakuować przed rozpoczęciem działań zbrojnych to jest to liczba znaczna. A zatem dowódca brygady będzie się musiał liczyć z osobami cywilnymi w swoim ugrupowaniu, a jest

¹¹⁵ J. Marczak, Obrona miasta w obronie powszechnej Polski, Warszawa 1995, s. 7.

to liczba porównywalna do liczby żołnierzy, jakimi dysponuje. Nie bez powodu walka w terenie zurbanizowanym postrzegana jest jako sztuka w odniesieniu zarówno do dowódców jak i żołnierzy, a taktyka działań staje się przedmiotem wielu analiz i sporów wśród specjalistów.

W procesach urbanizacyjnych miasta odgrywają szczególną rolę, w nich skupiona jest większość ludności, znajdują się siedziby władz i instytucji państwowych oraz samorządowych. W ich obszarach lub najbliższych okolicach znajdują się zakłady przemysłowe, węzły komunikacyjne, ośrodki kulturalne, obiekty obronne tworzące zasadniczą część infrastruktury rejonów zurbanizowanych.

Miasta stanowią centra życia politycznego, gospodarczego, administracyjnego i kulturalnego. Ponadto, są ważnymi węzłami dróg kolejowych i kołowych, skupiającymi dużą liczbę wiaduktów, rozjazdów, mostów oraz tuneli. Są miejscem zgromadzenia dużych zasobów wykwalifikowanych rezerw ludzkich, żywności, surowców i gotowych wyrobów przemysłowych.

Wyniki badań wskazują, że współczesne procesy urbanizacyjne charakteryzują się szeregiem specyficznych cech i obejmują¹¹⁶:

- Dalszy rozwój miast wyrażający się wzrostem liczby ludności miejskiej i jej udziału w ogólnej liczbie ludności regionu czy też kraju, w powstawaniu nowych miast oraz rozwoju istniejących. Rozwój tych ostatnich nie odbywa się równomiernie. Obserwowany jest przyspieszony wzrost miast średnich i dużych.
- Przekształcaniem miast skupionych przestrzennie w rozluźnione zespoły jednostek osadniczych, wśród których specjalną rolę odgrywają aglomeracje miejskie.
- Integrację przestrzenno-funkcjonalną doprowadzającą zarówno do łączenia się sąsiadujących aglomeracji miejskich, jak i do przekształcenia sieci osadniczej w systemy osadnicze.
- Urbanizację obszarów typowo wiejskich, prowadzącą do znikania różnic pomiędzy miastem a wsią.

¹¹⁶ J. Płaczek, Wstęp do teorii geografii gospodarczej, AON Warszawa 1998, s.42.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że w dzisiejszym krajobrazie następują bardzo szybkie zmiany. Na obrzeżach dużych miast buduje się coraz więcej małych osiedli, Mniejsze miejscowości łączą się i powstają aglomeracje. Coraz trudniejsze stają się do określenia granice poszczególnych miast i osiedli. W rejonach o wybitnie turystycznych walorach powstają kolonie domków letniskowych o trwałej zabudowie.

W procesach tych istnieją zdecydowane różnice w trendach urbanizacyjnych na świecie. Jest to przede wszystkim konsekwencja rozwoju gospodarczego poszczególnych państw. W krajach rozwiniętych występuje powolny wzrost ludności miast, przy rozwijaniu się strefy podmiejskiej wraz z przenoszeniem się ludności z centrum na obrzeża miast. Natomiast w państwach rozwijających się trendy urbanizacyjne przybierają odmienne cechy. Występuje gwałtowny wzrost liczby ludności miast przy minimalnej rozbudowie infrastruktury miejskiej, co w konsekwencji prowadzi do powstania dzielnic nędzy.

Powyższa charakterystyka środowiska zabudowanego (zurbanizowanego) i procesów urbanizacyjnych nie może zostać bez znaczenia w okresie planowania, a następnie prowadzenia działań bojowych. Ciekawie o działaniach w terenie zabudowanym mówił W. Black: "We wszystkich czasach w prowadzeniu wojen, miejscowości miały dla wojska fatalną siłę przyciągającą; daremne były ostrzeżenia regulaminów wszystkich wojsk, by podczas obrony obsadzać miejscowości niewielkimi siłami, dalej bronić miejscowości, tylko wówczas, gdy utrzymanie jej daje korzyści taktyczne. W natarciu unikać właściwej walki w miejscowości i dążyć do rozstrzygnięcia w dowolnym terenie poza miejscowością"¹¹⁷.

W wielu regulaminach i koncepcjach prowadzenia walki, rejony zabudowane uważa się za trudne do prowadzenia działań, szczególnie zaczepnych. Stosownie do takich założeń preferowane jest w wypadku obrony wykorzystanie walorów obronnych, natomiast w natarciu zalecane jest unikanie walk, obchodzenie, blokowanie lub dążenie do rozstrzygnięcia na podejściach do miasta.

¹¹⁷ W. Black, *Rozwój taktyki w ciągu wielkiej wojny*, Warszawa 1921.

Amerykańska doktryna MOU (Military Operations in Urban Territory) kładzie duży nacisk na dowodzenie, kontrolę, łączność, informatykę i rozpoznanie (C⁴I) razem z oddziaływaniem na przeciwnika i osłoną wojsk własnych. Jest oparta na koncepcji wojny na wyczerpanie.¹¹⁸ Atakujące siły otaczają i izolują miasto, odcinają drogi podejścia, a następnie prowadzą linearne, metodyczne oczyszczenia go od sił przeciwnika. Rezultatem tego są znaczne straty – przeciwnika, sił własnych i ludności cywilnej, bardzo wysoki współczynnik zużycia amunicji do broni strzeleckiej i granatów. Zniszczeniu ulegają również obiekty infrastruktury miejskiej. W dodatku ten typ walki jest wyczerpujący, zarówno fizycznie jak i psychicznie. Takie linearne podejście jest generalnie prowadzone przez liczebne siły piechoty wspierane przez czołgi, lotnictwo i inne środki.

Rozpatrując wpływ terenu zabudowanego (zurbanizowanego) na koncepcje i taktykę działania należy szczególną uwagę zwrócić między innymi na zabudowę, jej charakter, wzajemne związki i relacje. Większość miast i osiedli ma zwartą zabudowę, która rozciąga się na znacznej przestrzeni. Niekiedy trudne lub wręcz niemożliwe jest ich obejście. W związku ze swoją charakterystyką zabudowy miasta mogą stanowić dość istotne węzły oporu tym bardziej, że są one na ogół ważnymi węzłami systemu komunikacyjnego, a w ich granicach znajdują się stałe przeprawy przez rzeki. Nakłada to na wojska obowiązek zdecydowanej ich obrony. Inną charakterystyczną cechą współczesnych miast jest ich wielopiętrowa, murowana lub żelbetowa zabudowa. Ona to, podobnie jak masywy górskie, determinuje sposób działania wojsk. Użycie wojsk w dużym skupisku uzależnione jest od sposobu prowadzenia działań bojowych przez walczące strony, charakteru zabudowy architektonicznej i wielkości miast. Właściwości terenu zabudowanego sprzyjają szczególnie organizowaniu obrony, tym bardziej, że każdy ogniotrwały budynek stanowić może dogodny punkt oporu, który zdobywać trzeba piętro po piętrze.

Grupy domów, kwartały i inne miejskie zabudowania rozdzielają działania wojsk i zmuszają do prowadzenia walki na oddzielnych kierunkach w celu opanowania bądź utrzymania poszczególnych budynków lub zabudowań przystosowanych do obrony. Tak, więc działania bojowe w mieście rozpadają się na

¹¹⁸ M. Hewish, R. Pengelley, *Warfare in ...*, s. 7.

szereg oddzielnych walk, które prowadzą bataliony, kompanie i plutony. Ponadto zabudowania miejskie ograniczają pole obserwacji i ostrzału oraz utrudniają manewr.

Wielokrotnie wojska będą zmuszone pokonywać masy rumowisk ze zburzonych budynków. Wszystko to utrudnia dowodzenie wojskami i równocześnie wymaga zwiększenia samodzielności oddziałów i pododdziałów w prowadzeniu działań.

Urbanizacja środowiska wpływa również na możliwości przemieszczania i manewru wojsk lądowych. Z jednej strony gęsta sieć dróg pozwala na szybkie dokonywanie manewru, z drugiej jednak ułatwia przeciwnikowi blokowanie podejścia i przemieszczania wojsk ze względu na kanalizujący charakter zabudowań. Stwarza również określone trudności w rozmieszczaniu środków walki.

Walka w terenie zabudowanym z reguły rozczłonkowuje się na szereg odizolowanych ognisk. Może być prowadzona o każdą dzielnicę miasta, zabudowany kwartał lub nawet pojedyncze budowle np. gmachy instytucji użyteczności publicznej, szkoły, zakłady produkcyjne itp. Wąskie ulice o zwartej lub gęstej zabudowie utrudniają natarcie, komplikują manewr, wykorzystanie sprzętu bojowego, w szczególności czołgów i BWP, gdyż pole obserwacji i ostrzału sięga 100 m i tylko wzdłuż szerokich ulic dochodzi do 350 m. Warunki te wywierają określony wpływ na prowadzenie działań taktycznych, ponieważ¹¹⁹:

- gwarantują szybkie przystosowanie zabudowań do obrony;
- umożliwiają oddziaływanie na nacierającego przeciwnika ogniem wielowarstwowym;
- zapewniają ukrycie elementów ugrupowania bojowego i środków ogniowych oraz wykonywanie nimi skrytego manewru;
- urządzenia komunalne mogą być przystosowane do ochrony wojsk i ludności cywilnej.

Według teoretyków amerykańskich bardzo istotnym czynnikiem w walce o teren zabudowany będzie uzbrojenie. W walce w mieście głównym atutem jest siła oddziaływania, a nie donośność. Także przy wykorzystaniu w walce czołgów różnice

¹¹⁹ Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa 1995, s. 66.

w prawdopodobieństwie zniszczenia ich, określane na podstawie doświadczeń z wojny izraelsko - arabskiej 1973 roku, będą inne niż na otwartym polu. W terenie otwartym czołg może zostać zniszczony przez trafienie w część czołową, która jest najlepiej opancerzona. Natomiast w walkach w mieście ulega to zmianie, a czołg jest narażony na oddziaływanie przeciwnika także z boku i z góry z reguły z zasadzki. Przykładem niszczenia czołgów poprzez wysadzanie, zdalnie sterowanych radiowo dużych ładunków (do 100kg) są przypadki niszczenia izraelskich czołgów Merkawa. Żaden czołg nie jest w stanie wytrzymać wybuchu tak dużych ładunków pod dnem.¹²⁰ Takie zagrożenie w walkach w mieście będzie ograniczało ruch czołgu.¹²¹

Sieć dróg, trasy tranzytowe, nasypy kolejowe, systemy podziemnych ciągów i budowli komunikacyjnych, system kanałów i przejść kanalizacyjnych, naziemny i podziemny system wodny, ciągi handlowe, rejony przemysłowe, stacje paliwowe, miejsca magazynowania gazów i innych toksycznych środków przemysłowych, stacje elektryczne i transformatory, ośrodki masowego przekazu (radio, telefon) – to budowle o ogromnym znaczeniu i wpływie na działania bojowe w tych rejonach.¹²²

Podczas działań w terenie zabudowanym charakterystyczne będzie angażowanie dużej ilości wojsk w przewlekłe walki, w wielu miejscach oraz organizowanie specyficznych elementów ugrupowania, jakimi są oddziały i grupy szturmowe.

O trwałości obrony miasta decyduje również zabudowa znajdująca się na jego obrzeżach, bowiem utrata obiektów położonych na przednim skraju daje przeciwnikowi możliwość rozszerzenia wyłomu, a tym samym potęgowanie ataku w głąb miasta. Nie należy również wykluczyć działania "od wewnątrz", czyli możliwość wysadzenia taktycznych desantów powietrznych i grup desantowo-szturmowych, których zadaniem może być rozsadzenie obrony od środka. Na taką ewentualność również powinni być przygotowani obrońcy. Ponieważ walka w mieście rozpada się na odizolowane ogniska, dużego znaczenia nabiera inicjatywa, zdecydowane i śmiałe działanie dowódców wszystkich szczebli. Stosownie do tego należy dążyć, aby walkę o miasto rozstrzygnąć na podejściach do niego.

¹²⁰ Por. RAPORT, Wojsko technika obronność, nr 4/2003.

¹²¹ Działania bojowe w rejonie zurbanizowanym, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4/1976, s. 36-42.

¹²² A. Bujak, Środowisko ..., s. 60.

Specyfika terenu zabudowanego powoduje, że występuje na nim wiele pól martwych i zakrytych. Możliwość prowadzenia obserwacji w tych warunkach jest znacznie ograniczona. W związku z tym wiele trudności występuje w trakcie organizacji systemu ognia. Bardzo starannie należy wybierać stanowiska ogniowe dla uzyskania możliwości pokrycia ogniem całego obszaru. Właściwe wykorzystanie wszystkich urządzeń i budowli obszaru zabudowanego zapewni ochronę przed obserwacją i oddziaływaniem ogniowym przeciwnika, ułatwi stosowanie forteli i mylenie przeciwnika oraz uzyskanie zaskoczenia. Z drugiej zaś strony te same warunki powodują, że stanowiska ogniowe przeciwnika są trudne do zlokalizowania, a jego siła i zamiary trudne do określenia. Stopień zurbanizowania będzie miał znaczny wpływ na sposób prowadzenia walki przez pododdziały wojsk lądowych. Zurbanizowanie powoduje, że na obszarze działań powodzenie skutecznej obserwacji i ognia będzie możliwe na około 65% terenu do odległość 500-600m, a w 10-15% do 2 km. Przyczyną tego jest znaczna liczba miast i osiedli¹²³.

Rozpatrując wpływ zabudowy na prowadzenie walki należy pamiętać, że w wyniku prowadzonego ognia i niszczeń obszar ten w krótkim czasie może się radykalnie zmienić. Przypadkowe albo zamierzone burzenie budynków zmieniać może topografię obszaru, pozbawiać go charakterystycznych punktów orientacyjnych, tworzyć przeszkody dla ruchu wojsk, które znacznie ograniczą lub wręcz uniemożliwią wykonanie manewru. Pośrednim skutkiem rażenia ogniowego jest też powstawanie dodatkowych pozycji obronnych. W konsekwencji im więcej zniszczonych budynków, tym więcej powstaje możliwości ukryć dla obrońcy, a to z kolei powoduje, że atakującemu znacznie trudniej nacierać. Należy również liczyć się z możliwością wypalania budynków.

Działaniami bojowym w rejonach zabudowanych, bez względu na rodzaj i układ zabudowy, czy też użyty rodzaj broni, będą towarzyszyły takie zjawiska jak gruzowanie budowli, tarasowanie ulic i dróg, duże zapylenie, pożary, zadymienie oraz różnego rodzaju detonacje. Te ostatnie nie zawsze będą wynikały bezpośrednio z działań bojowych. Niejednokrotnie mogą stanowić rezultat ujścia gazu lub niekontrolowanych procesów chemicznych, zaistniałych w wypadku zniszczenia

¹²³ Natarcie wzmocnionego batalionu piechoty w osiedlu, cz.I, Przegląd Wojsk Lądowych nr 8/1984, s.11.

zakładów przemysłowych. Zjawiska te jeszcze bardziej utrudnią i ograniczą zasięg obserwacji. Skomplikują prowadzenie ognia na wprost, co zapewne nie pozostanie bez znaczenia na zwiększenie zużycia amunicji i materiałów wybuchowych.

Podczas walki w mieście należy stosować różnorodne sposoby opanowywania obiektów. W jednym wypadku obiekt może być opanowany szturmem, a w drugim zaś - wygodniej będzie go obejść blokując broniącego się przeciwnika. Niekiedy celowe jest zniszczenie budynków opanowanych przez zburzenie lub ich podpalenie.

Utrzymaniu obiektów i rejonów miasta, które mają kluczowe znaczenie dla prowadzenia skutecznej walki będzie przedsięwzięciem szczególnie ważnym. Z reguły do takich obiektów zalicza się: zakłady przemysłowe, arterie komunikacyjne, obiekty infrastruktury komunalnej itp.

Szczególnej kontroli obrońcy wymagają otwarte i mniej zabudowane rejony miasta. Szerokość i głębokość pasa obrony (rejonu) będzie z reguły mniejsza niż w terenie otwartym.

Podstawową zasadą podczas tworzenia ugrupowania w mieście (terenie zabudowanym) powinno być dążenie do pełnego usamodzielnienia poszczególnych jego elementów. Realizuje się to poprzez silniejsze niż zazwyczaj wzmocnienie pododdziałów piechoty i czołgów artylerią, wojskami inżynieryjnymi i pododdziałami obrony przeciwchemicznej.

Użycie artylerii do ognia pośredniego jest znacznie trudniejsze. Wewnątrz terenu zabudowanego wykorzystuje się głównie artylerię strzelającą stromotorowo, haubiczną i moździerze. Bliskość przeciwnika i własnych pododdziałów zwiększa zagrożenie porażenia ogniem własnych wojsk. Utrudniona jest również obserwacja i korygowanie ognia. Punkt ciężkości ognia skupia się na rażeniu przeciwnika na podejściach do rejonu o zwartej zabudowie. Pamiętać też należy, że ubocznym skutkiem artyleryjskiego wsparcia ogniowego jest tworzenie się przeszkód (rumowisk), które ograniczać będą możliwości manewrowe i stanowić dodatkowe przeszkody.

Siły i środki obrony przeciwlotniczej w walce w tym terenie ugrupowuje się na prawdopodobnych kierunkach zagrożenia z powietrza poza zwartą zabudową lub w rejonach o rzadkiej i niskiej zabudowie, na peryferiach, większych przestrzeniach (placach, stadionach, ogrodach, arteriach przelotowych i węzłach komunikacyjnych).

Dla zapewnienia skutecznej osłony przeciwlotniczej może okazać się konieczne rozwinięcie części pododdziałów obrony przeciwlotniczej, wyposażonych w przenośne zestawy raketowe i środki artyleryjskie małego kalibru na dachach budynków.¹²⁴

Kolejnym, niezwykle ważnym przedsięwzięciem związanym z zabezpieczeniem działań są zadania realizowanego przez wojska inżynieryjne. W walce w tym terenie zabezpieczenie rejonów oraz i utrzymywanie dróg manewru staje się priorytetem. Właściwa rozbudowa inżynieryjna wzmacnia jej żywotność i trwałość. Przed przednim skrajem obrony z zasady przebiegać będzie pas zapór inżynieryjnych w postaci: rowów przeciwpancernych, palisad, jeży żelbetowych i stalowych, skarp i przeciwskaż. Ponadto wszystkie typu zapór fortyfikacyjnych będą minowane lub łączone z zaporami drutowymi przeciw piechocie. Na najdogodniejszych kierunkach do natarcia należy ustawić odcinki pól minowych, przeciwpancernych i mieszanych lub grup min w miejscach kanalizujących ruch wojsk. Zapory inżynieryjne będą rozbudowywane na całą głębokość obrony rejonu zurbanizowanego, przy czym w miejscach o gęstej zabudowie mogą być wykorzystane zwały gruzów. Wyloty ulic, mostów, tuneli z zasady należy zamykać barykadami bronionymi ogniem broni maszynowej i środków przeciwpancernych, osłaniać zaporami drutowymi połączonymi z przeciwpiechotnymi i przeciwpancernymi minami ustawionymi pojedynczo lub jako grupy min. W terenie zabudowanym istnieją sprzyjające warunki do stosowania dużej liczby min – przeciwko piechocie.

Wojska w obronie zakładają zapory inżynieryjne i wykonują niszczenia, wzmacniają budynki, wykonują sieć dróg poprzez budynki dla piechoty (wyłomy w murach, ciągi podziemne itp.), przystosowują budynki do prowadzenia ognia i oczyszczają pola ostrzału. W natarciu wojska inżynieryjne swoją działalność skupiają na wykonaniu przejść w zaporach inżynieryjnych, rozminowywaniu terenu i budynków, wykorzystaniu materiałów wybuchowych do niszczenia punktów oporu i fortyfikacji przeciwnika.

Wnioski z konfliktów zbrojnych wskazują, że skuteczność środków walki elektronicznej na obszarach zurbanizowanych będzie znacznie mniejsza. Wysokie

¹²⁴ A. Bujak, Środowisko ... s. 63.

ściany budynków będą ograniczać ich zasięg, w rezultacie może wystąpić potrzeba zaangażowania większej ilości środków niż w warunkach normalnych. Szczególnie użyteczne w tych warunkach będą nadajniki zakłócające jednorazowego użytku. Ekranizujące właściwości budynków będą również komplikować użycie radiowych środków łączności. W celu zapewnienia łączności należy wykorzystywać kompleksowo różne rodzaje środków łączności, w tym szczególnie przewodowe i pocztowe. Do zapewnienia łączności należy też wykorzystać infrastrukturę telekomunikacyjną sieci stacjonarnej terenu zabudowanego.

Bardzo istotnym problemem w trakcie walki w terenie zabudowanym, są toksyczne środki przemysłowe, które zwykle występują dużych tych rejonach w znacznych ilościach. Do ich uwolnienia w toku prowadzonych działań bojowych może dojść w sposób przypadkowy (niezaplanowany).

W terenie zurbanizowanym na pierwszy plan wysuwa się dobra znajomość miasta, jego infrastruktury, podziemnych przejść, systemy zasilania energetycznego i wiele innych z tym związanych zagadnień. Zgromadzenie planów miasta, map jego obszaru lub pobliskiego rejonu, a także dokumentacji komunalnej to istotne czynności sztabu broniącego się ZT. Miasta dzięki trwałej zabudowie mogą być stosunkowo łatwo i szybko przygotowane do obrony, przy czym piwnice i urządzenia podziemne - odpowiednio przygotowane - zapewniają doskonałą obronę przed środkami rażenia.

Zabudowa wpływa również na kanalizowanie ruchu nacierających wojsk, ograniczając ich manewr poprzez istniejące sieci ulic. Należy dążyć do zamknięcia systemem zapór i niszczeń istniejące drogi i dogodne kierunki do manewru.

Realizacja zadań zabezpieczenia logistycznego w terenie zurbanizowanym stawia wysokie wyzwania. Walka w tym terenie charakteryzuje się dużym zużyciem amunicji, granatów i innych środków bojowych. Powoduje to konieczność, szczególnie w wypadku prowadzenia obrony, gromadzenia dodatkowych zapasów środków bojowych, żywności i wody. W celu dostarczania środków zaopatrzenia do walczących wojsk trzeba będzie często dokonywać tego ręcznie, organizować zespoły tragarzy. W razie potrzeby dla tych jednostek należy wykonać specjalne przejścia i przejazdy przez zawaly oraz przystosować pomieszczenia podziemne, a dla zapewnienia sprawnej realizacji dowozu i ewakuacji przydzielić przewodników.

Bardzo trudnym problemem w tych warunkach jest organizacja zabezpieczenia medycznego. Z reguły będą występować duże trudności w ewakuacji, a do wyszukiwania rannych i chorych trzeba będzie wydzielić większe siły. Istotnym problemem będzie też odszukiwanie i ratowanie zasypanych gruzami żołnierzy i ludności cywilnej.

Niezmiernie istotnym czynnikiem w planowaniu i prowadzeniu walki w rejonach zabudowanych jest rozważenie kwestii wpływu skutków tych działań na przebywającą w tych rejonach ludność cywilną. Prowadzenie walki w tych rejonach może spowodować znaczne straty wśród ludności cywilnej oraz duże zniszczenia infrastruktury. Do największych, związanych z tym niebezpieczeństw, zaliczyć należy możliwość powstania dużego zagrożenia epidemiologicznego. W związku z tym powinna zostać nawiązana i stale utrzymywana ścisła współpraca pomiędzy władzami cywilnymi, dowódcami obrony terytorialnej i dowódcami taktycznymi na wszystkich szczeblach. W ramach możliwości, poza priorytetami wynikającymi z wykonywania zadania bojowego i zabezpieczenia materiałowego walczących wojsk, dowódca taktyczny powinien zapewnić (lub pomóc zapewnić) ewakuację, żywność i opiekę medyczną, utrzymanie porządku publicznego i bezpieczeństwa, podstawowe usługi oraz zapobiegać niespodziewanym skutkom działań wojennych.

Stosunkowo mało dostrzeganym problemem działań zbrojnych jest ochrona i zachowania dóbr kultury narodowej oraz przeciwdziałanie zjawiskom grabieży i szabrownictwa. Dobitym i niezwykle dramatycznym przykładem tego typu zaniedbań było splądrowanie i ograbienie Muzeum Narodowego w Bagdadzie w kwietniu 2003 podczas operacji „Iraqi Freedom”. Zginęły skarby dziedzictwa ludzkości o ponad narodowym znaczeniu i charakterze.

Analizując działania w terenach zabudowanych należy również rozpatrzyć warunki meteorologiczne. Dostrzegać należy nie tylko konieczność rozpatrzenia samych czynników atmosferycznych, ale również fakt, że wpływ na działania wojsk wielu charakterystycznych cech tego obszaru może ulec dużym zmianom w wypadku wystąpienia określonych warunków pogodowych.

Również specyficzną cechą prowadzenia obrony w mieście jest sposób wykonywania kontrataków. Kontrataki mogą być organizowane i wykonywane już od bardzo niskiego szczebla ze względu na bardzo małą pojemność dostępnych

kierunków. Ponadto powinny być wykonywane jednocześnie z kilku kierunków. W celu osiągnięcia maksymalnych efektów muszą być łączone z działaniami grup szturmowych (obejścia) wykorzystującymi infrastrukturę miasta (obiekty podziemne, dachy itp.) do wyjścia na skrzydła i tyły przeciwnika.

Konstatując można stwierdzić, że działania w terenie zurbanizowanym będą się charakteryzować:

- ograniczoną możliwością obserwacji i prowadzenia ognia;
- ograniczonymi możliwościami wykorzystania czołgów i bojowych wozów piechoty;
- koniecznością prowadzenia działań pieszo;
- wystąpieniem trudności w dowodzeniu i współdziałaniu;
- uporczywością walki i zmiennością sytuacji;
- niskim tempem natarcia;
- koniecznością tworzenia nietypowego ugrupowania bojowego;
- większym zużyciem amunicji strzeleckiej i granatów ręcznych dla osiągnięcia tych samych efektów, co w warunkach polowych.

Powyższe uwarunkowania działań przyczyniają się do potrzeby stosowania odpowiedniej taktyki działania, która pozwolić powinna realizację zadań w sposób efektywny i szybki. Stosownie do tego powinno dążyć się do:

- rozstrzygnięcia walki na podejścia do miasta;
- oskrzydlenia miasta wspólnie z sąsiadami, blokowanie go i okrążanie;
- wykonania uderzeń na kierunkach zapewniających izolowanie sił przeciwnika broniącego najważniejszych obiektów od ogólnego systemu obrony;
- włamania się z marszu do miasta i wspólnie z oddziałami desantowoszturmowymi opanowanie obiektów, które decydują o trwałości obrony przeciwnika.¹²⁵

Zmieniające się uwarunkowania środowiska walki w wyraźny sposób wymuszają potrzebę dostosowania zasad i sposobów działania wojsk lądowych do wyzwań XXI wieku.

¹²⁵ W. Krauz, Właściwości natarcia dywizji w rejonie zurbanizowanym.

Reasumując prowadzone rozważania należy stwierdzić, urbanizacyjny rozwój wprowadza do koncepcji prowadzenia działań wojsk lądowych nowe, niezwykle istotne elementy. W odróżnieniu od wojen masowych przewiduje się, że wojna lądowa będzie miała charakter bardziej ogniskowy. Koncepcje te zakładają, że małe, rozproszone, ale znakomicie wyposażone i wyszkolone jednostki zdolne będą pokonać o wiele większe i liczniejsze siły. Wyłączając specyfikę i uwarunkowania wojna o Irak wykazywała cechy takiej taktyki działania wojsk sprzymierzonych.

Według raportu opracowanego na potrzeby NATO¹²⁶ działania prowadzone w terenie zurbanizowanym opierają się na następujących podstawach (DOTMLPF):

- regulamin (Doctrine);
- organizacja (Organization);
- szkolenie indywidualne i zespołowe (Training);
- baza materiałowa i technologiczna w tym uzbrojenie i wyposażenie (Materiel);
- przywództwo (Leadership);
- personel (Personnel);
- infrastruktura (Facilities).

Uwzględnianie uwarunkowań i wymogów terenu zurbanizowanego we wszystkich powyższych dziedzinach zaowocować powinno zmianami, które pozwolą realizować wojskom lądowym zadania w tym zróżnicowanym i trudnym środowisku z możliwie wysoką efektywnością.

Mając na uwadze dotychczasowe doświadczenia, postępujące procesy urbanizacyjne, globalizację, a przede wszystkim stopień rozwoju cywilizacyjnego świata na progu XXI wieku amerykańscy specjaliści prognozują, że wymusza to szereg zmian w taktyce walki w terenie zurbanizowanym określanym w skrócie MOUT (Military Operations in Urbanized Terrain).

Jednym z ważniejszych czynników determinujących koncepcje działań wojsk w terenie zurbanizowanym jest dążenie do ograniczenia do minimum strat osobowych. Sprawne działania w środowisku, który zamieszkuje duża liczba ludności cywilnej staje się bowiem coraz trudniejsze. Unikanie niepotrzebnych strat, ofiar i cierpień

¹²⁶ Raport The RTO Study Group ... wyd. cyt.

ludności cywilnej staje się priorytetem. Szeroki i błyskawiczny dostęp do informacji prezentowanych przez media wpływa w dużym stopniu na poparcie opinii publicznej dla operacji prowadzonych w gęsto zamieszkanym obszarach zabudowanych. Amerykanie przewidują, że znacznie szerzej wykorzystywane będą do działania siły specjalne, w celu wykonania szybkich precyzyjnych uderzeń na wybrane elementy infrastruktury strony przeciwnej, powodujące dezorganizację, a nawet dezintegrację przeciwnika.

Dużego znaczenia nabiera w tym względzie wykorzystanie najnowszych osiągnięć z różnych dziedzin naukowych, które pozwalają realizować uznawane jeszcze niedawno za zbyt futurystyczne wizje walki. Wyniki badań szeregu zespołów badawczych tworzonych przez najnowocześniejsze armie świata wykorzystywane są do tworzenia nowych środków walki i wykorzystania najnowocześniejszych technologii do zwiększania możliwości działania w zróżnicowanych środowiskach.

Amerykańscy specjaliści od wielu lat prowadzą badania i doświadczenia w walce w terenie zurbanizowanym. W ramach programu "Morski Smok" rozwijana jest problematyka walki i wyposażenia żołnierzy w terenie zurbanizowanym pod kryptonimem „Miejski Wojownik” (*Urban warrior*). Jak sugeruje nazwa, faza ta bada nowe zasady taktyki, koncepcje przeprowadzenia walki w obszarze (terenie) zabudowanym (zurbanizowanym). Badania te podjęto, ponieważ walka w w/w terenie zdominuje najbliższą przyszłość - 21-szy wiek.¹²⁷

Podczas wojny w rejonie Zatoki Perskiej Stany Zjednoczone zademonstrowały efektywność swoich technologii (środków walki) w dziedzinie obserwacji, gromadzenia informacji rozpoznawczej o potencjalnych obiektach rażenia w ugrupowaniu przeciwnika oraz użycie nowych broni precyzyjnych. Na tej podstawie można sądzić, że skupienie wysiłku w miastach będzie bardzo częste. Dlatego też wypracowanie nowych technik walki w terenie zurbanizowanym nie powodujących strat wśród ludności cywilnej jest szczególnie ważne.

Bezpośrednią przyczyną podjęcia badań nad "Miejskim Wojownikiem" nie była przyszłość, lecz przeszłość. Od przeszło dwudziestu lat Marine's oraz inne

¹²⁷ A. Lasswell, „Wall to Wall. Sea Dragon's Next phase explores urban warfighting tactics for the 21st Century, Armed Forces Journal, International, January 1998. (Morski Smok"- kolejna faza badań nad taktyką walki w terenie zurbanizowanym w 21-ym wieku).

rodzaje sił zbrojnych USA prowadzą działania w obszarach zurbanizowanych podczas walk oraz operacji pokojowych i humanitarnych. Od 1977 roku siły zbrojne USA brały udział w 27 takich misjach. Dziesięć z nich odbyło się na obszarach zurbanizowanych oraz co najmniej 11 było przeprowadzonych w terenach miejsko-wiejskich.

Potrzeba udoskonalenia możliwości działania wojsk w terenie zurbanizowanym oraz konieczność rozwoju nowych zasad taktyki staje się koniecznością.

4.3. Gospodarcza działalność człowieka

Cywilizacyjny rozwój społeczeństw, rosnąca w szybkim tempie liczba ludności świata, eskalacja potrzeb i dążenie do ich zaspokojenia, rozwój coraz bardziej energochłonnych technologii, a przede wszystkim coraz wyższy poziom życia przyczynia się do aktywnego oddziaływania człowieka na środowisko naturalne. Konsekwencje zjawisk towarzyszących gospodarczemu przeobrażaniu środowiska implikują szereg zmian w wielu dziedzinach ludzkiej aktywności.

Szczególnym zainteresowaniem, wobec uwidaczniających się przemian w zagospodarowaniu przestrzennym środowiska cieszy się problematyka urbanizacji wśród teoretyków i praktyków wojskowych. Aczkolwiek nie zawsze dostrzegane jest szersze spojrzenie, przez pryzmat wpływu całokształtu procesów gospodarczych na taktykę działania wojsk.

Koncepcje prowadzenia walki w wyraźny sposób dostrzegają i dobitnie akcentują potrzeby dokładnych analiz i ocen środowiska prowadzonych działań zbrojnych. Oddziaływanie człowieka na środowisko walki, a przede wszystkim jego przeobrażenia nie pozostają bez wpływu na teorię i praktykę działań zbrojnych.

Analiza działalności gospodarczej człowieka wskazuje, że jest ona niezwykle zróżnicowana i wszechstronna. Praktycznie można postawić tezę, że każde działanie człowieka nosi takie znamiona. Mając na uwadze skutki, jakie noszą one za sobą w kwestii środowiska walki, w kręgu dociekań badawczych pozostaną te, które w istotny sposób przyczyniają się i warunkują zmiany elementów środowiska walki, a tym samym wymuszają zmiany w taktyce walki wojsk lądowych.

Analiza szerokiego wachlarza przejawów działalności ludzkiej z uwzględnieniem przyjętych ograniczeń wskazuje, że do najważniejszych obszarów zaliczyć należy między innymi:

- przemysł,
- rolnictwo,
- budownictwo,
- leśnictwo,
- osadnictwo,
- transport, (komunikacja).

Analiza obszarów działalności gospodarczej człowieka pozwala uogólnić, że są to w zasadzie konglomeraty przejawów, pogrupowane w pewne bloki i różnicowane w swej istocie. Stanowią one elementy składające się na całokształt rozpatrywanego zjawiska.

Na podstawie badań można stwierdzić, że działalność gospodarczą człowieka można traktować jako proces adaptacji otoczenia przyrodniczego poprzez oddziaływanie i wykorzystanie jego zasobów w celu zaspokojenia potrzeb. Proces ten ma charakter dynamiczny i nie stanowi prostej sumy (zbiorowiska) elementów składowych.¹²⁸ Liczne analizy interesującej nas problematyki pozwalają, bowiem stwierdzić, że zjawiska występujące w procesie działalności gospodarczej są ściśle ze sobą powiązane. Związki i zależności są czynnikiem pośrednim lub bezpośrednim zmieniającym charakter środowiska, a w dalszej konsekwencji wpływają na zasady działań wojsk lądowych.

Wyniki badań wskazują, że zaspakajanie potrzeb życiowych i społecznych gatunku ludzkiego przyczyniało się do eskalacji zjawisk wpływających na środowisko walki. Dominującymi czynnikami w tym zakresie były: przyrost ludności, kurczące się zasoby, szybka urbanizacja i uprzemysłowienie.¹²⁹

Według ocen ekspertów poziom rozwoju społeczeństwa¹³⁰ określa się przede wszystkim wielkością produkcji materialnej, posiadanych środków i umiejętności produkcyjnych, potencjału gospodarczego, a także stosunkiem do przyrody.

¹²⁸ Współczesna gospodarka światowa, Uniwersytet Gdański Gdańsk 1999, s. 10.

¹²⁹ B. Hawrylyshyn, Drogi do przyszłości, Raport dla Klubu Rzymskiego, Warszawa 1990, s. 30.

¹³⁰ T. Madeja (red.), Gospodarka a ..., s. 11.

Przedstawione powyżej czynniki wyrażają się również zdolnością do przekształcania i adaptacji środowiska naturalnego, terenu do własnych potrzeb człowieka.

Wszystkie dziedziny działalności ludzkiej wykazują, że coraz wyraźniej odczuwalne i widoczne jest łączenie odkryć naukowych z praktyką. Rozwój nowych technologii przyczynia się do wzrostu możliwości człowieka w zakresie przekształcania i dostosowywania środowiska przyrodniczego do własnych celów.

Gospodarcza działalność człowieka polega również na wchodzeniu w związki z przyrodą. Związki te są mniej lub bardziej złożone. Przekształcanie środowiska do potrzeb człowieka implikuje określone następstwa w koncepcjach walki.

Pod względem zagospodarowania przestrzennego świata występuje silne zróżnicowanie wynikające z różnych czynników.

Analiza szczegółowa pozwala stwierdzić, że głównymi czynnikami determinującymi rozwój gospodarczy poszczególnych państw były przede wszystkim: odmienne warunki geograficzne, historia i polityka rozwoju krajów europejskich, ekspansja kolonialna, rozmieszczenie zasobów naturalnych i możliwości ich eksploatacji, względy militarne i kulturowe. Doprowadziły one w konsekwencji do dużej różnorodności funkcji i układów przestrzennych obszarów zagospodarowanych przez człowieka.

Analizując działalność gospodarczą przez pryzmat elementów struktury środowiska tj.: ukształtowania terenu, gruntów, przeszkód wodnych lasów, klimatu należy stwierdzić, że największe przeobrażenia zachodzą w ukształtowaniu terenu. Nie oznacza to, że nie ulegają zmianie pozostałe.

Znaczącym czynnikiem stają się surowce naturalne, których eksploatacja może powiązana być z rozwojem osadnictwa i stać się czynnikiem stymulującym dalszy rozwój gospodarczy oraz procesy koncentracji człowieka w określonych punktach czy regionach przestrzeni geograficznej, co prowadzi do powstania dużych miast i innych form urbanistycznych¹³¹

Rozwój przemysłu i budownictwo spowodowały przekształcenie wielu obszarów w rejony zurbanizowane. Potrzeby gospodarcze przyczyniają się do rozwoju sieci komunikacyjnych – drogowej, kolejowej, wodnej śródlądowej, rurociągów, linii

¹³¹ J. Jackowski (red. nauk.), Geografia człowiek gospodarka, UJ Kraków 1997, s. 59.

lotniczych i lotnisk. Znaczenie infrastruktury technicznej transportu¹³² w działaniach taktycznych odgrywa znaczącą rolę.

Analiza infrastruktury transportowej w Polsce wskazuje, że w porównaniu z krajami Europy zachodniej jest ona słabo rozwinięta. Na 100 km² powierzchni przypada około 80 km dróg, podczas gdy w Niemczech ponad 160.¹³³ Stan techniczny dróg nie odpowiada standardom europejskim oraz wymogom i potrzebom wojskowym. Nośność i szerokość dróg jest zbyt mała. Ponadto na drogach występują jednopoziomowe skrzyżowania z liniami kolejowymi oraz nie normatywne mosty i wiadukty, które uniemożliwiają przemieszczanie ciężkiego sprzętu wojskowego. Programy budowy dróg przewidują wybudowanie ok. 1570 km autostrad i 1500 km dróg ekspresowych.¹³⁴ Taki zakres zmian wpłynie na możliwości wykorzystania sieci dróg w trakcie przemieszczania i przegrupowania wojsk. Zmusza również do ich wnikliwej analizy i oceny w aspekcie taktyki działania wojsk lądowych.

W działalności człowieka zmierzającej do przekształcania środowiska stosownie do swoich potrzeb podstawowe znaczenie mają zasoby środowiska przyrodniczego. Chodzi tu o: dogodne warunki klimatyczne, ukształtowanie powierzchni ziemi, stosunki wodne oraz dostępność surowców naturalnych. Elementy te przyspieszają procesy gospodarcze przez rozwój rolnictwa, urbanizację czy też uprzemysłowienie. Porównanie rozmieszczenia ludności w kontekście powyższych elementów wskazuje na zbieżność pewnych zjawisk.

Wyniki analiz i ocen pozwalają stwierdzić, że działalność człowieka ukierunkowana na osiągnięcie określonych celów nie pozostaje bez wpływu na środowisko naturalne – jego przestrzenne zagospodarowanie i ściśle z tym związane środowisko walki. Środowisko, bowiem jest nie tylko przedmiotem działalności człowieka, które może on dowolnie modyfikować i eksploatować, ale jest także źródłem interakcyjnych oddziaływań zwrotnych. Wpływ środowiska uzależniony jest od rodzaju działalności człowieka i od jego formy. Należy jednak podkreślić, że

¹³² J. Płaczek (red. nauk.), *Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych Szanse i zagrożenia*, AON Warszawa 2001, s. 74.

¹³³ J. Marczak, J. Pawłowski, *O Obronie militarnej ...*, s. 65.

¹³⁴ *Geografia bezpieczeństwa Państw Regionu Środkowoeuropejskiego*, Zarząd Geografii Wojskowej Warszawa 2001, s. 63.

najistotniejszymi czynnikami wpływającym na działalność gospodarczą człowieka jest:

- postęp naukowo-techniczny,
- rozmieszczenie zasobów naturalnych,
- poziom rozwoju gospodarczego,
- potencjał ekonomiczny,
- polityka.

Przemiany związane z rozwojem przemysłu miały swoje implikacje w przekształcaniu środowiska, rozwijający się przemysł potrzebował zwiększonych zasobów, nowych obszarów na rozmieszczenie jego infrastruktury budowlanej, siły roboczej, rynków zbytu, transportu. Pociągało to za sobą eskalację zjawisk zmieniających środowisko. Niezbędnym stała się budowa nowych zakładów przemysłowych, osiedli mieszkaniowych, infrastruktury komunikacyjnej i usługowej. Konsekwencją dalszą były przeobrażenia terenu i często zmiana jego charakteru z rolniczego czy też lesistego na zurbanizowany.

Zjawiska gospodarcze i procesy z nimi związane w przekształcają w sposób dynamiczny teren nie tylko w kontekście jego rzeźby, lecz również funkcji, jakie on spełnia w środowisku przyrodniczym.

Zależności występujące w gospodarczym rozwoju niektórych regionów przyczyniają się do dywersyfikacji warunków prowadzenia działań bojowych przez wojska lądowe. Gospodarcza działalność człowieka oprócz szeregu pozytywnych czynników niesie ze sobą również negatywne skutki zarówno polityczne, militarne, ekonomiczne jak i ekologiczne, które w sposób bezpośredni lub pośredni przyczyniają się do przemian w taktyce działania wojsk lądowych. Dominujący w świecie kierunek działalności gospodarczej, traktujący środowisko jako naturalny rezerwuar, z którego można bezkarnie czerpać i do którego można odprowadzać nieograniczoną ilość odpadów spowodował kryzys ekologiczny¹³⁵ i powstanie barier środowiskowych, które pośredni wpływają na taktykę walki wojsk lądowych. W działaniach zbrojnych w wyraźny sposób uwidaczniają się problemy przestrzegania aspektów ekologicznych, które wobec potrzeby prowadzenia działań w obszarach przeobrażonych przez

¹³⁵ Gospodarka a środowisko przyrodnicze, Szczecin 2000, s. 21.

człowieka nabierają nowego wymiaru. Toksyczne środki przemysłowe, elektrownie jądrowe, wymuszają potrzebę uwzględniania ich wpływu na działania wojsk.

Przeprowadzone analizy i oceny opracowań dotyczących środowiska walki wskazują na szerokie spektrum zachodzących przeobrażeń wynikających z rozwoju gospodarczego i ekonomicznego świata. Człowiek tworzy sztuczny krajobraz przeobrażając większość elementów środowiska naturalnego nie zawsze w pozytywnym dla niego samym stopniu. Współcześnie powiększające się możliwości człowieka w tym zakresie powodują, że zmienia on rzeźbę terenu, urbanizując, zalesiając lub degradując niektóre obszary. Potrafi również wpływać na klimat w sposób świadomy zmieniając pogodę w zależności od swoich potrzeb. Niekiedy jednak działalność gospodarcza powoduje skutki negatywne, czego przykładem była awaria elektrowni jądrowej w Czernobylu i skażenie promieniotwórcze setek tysięcy hektarów terenu.

Wpływ poszczególnych działów działalności gospodarczej człowieka na środowisko można ująć następująco:

- przemysł – wydobycie kopalin i gromadzenie odpadów, zajmowanie terenów na działalność produkcyjną, zmiany w krajobrazie i rzeźbie terenu, zanieczyszczenia gleb powietrza, lasów, roślinności i wód;
- rolnictwo – reprodukcja żyzności gleb, zanieczyszczenie gleb i lasów, zajmowanie terenów na działalność rolniczą, wycinanie lasów, zmiany krajobrazu;
- leśnictwo – reprodukcja lasów, wyrąb drewna, nadmierna eksploatacja lasów, zmiany krajobrazu i charakteru terenu;
- transport – zajmowanie terenów na potrzeby działalności transportowej i komunikacyjnej, zanieczyszczanie i degradacja środowiska;
- budownictwo – zajmowanie terenu pod zabudowę (mieszkalną, infrastrukturę techniczną i społeczną), zanieczyszczanie środowiska, gromadzenie odpadów komunalnych, urbanizacja środowiska, zmiana krajobrazu i rzeźby terenu;
- osadnictwo – rozwój gospodarczy, wzrost liczby ludności, zagęszczenie, zajmowanie terenu pod budownictwo (urbanizacja), rozwój przemysłu

itp., zmiany krajobrazu, zmiany rzeźby terenu, zmiana charakteru środowiska.

Przedstawione powyżej uwarunkowania implikują konieczność dostrzegania pewnych generalnych tendencji i zjawisk, które charakteryzują taktykę działania w zmieniającym się pod wpływem człowieka środowisku walki.

Trudno w sposób jednoznaczny i syntetyczny przedstawić problematykę zmian taktyki działań wojsk lądowych jedynie jako konsekwencji przeobrażeń środowiska walki. Należy je bowiem dostrzegać przez pryzmat wszystkich zmian jakie zachodzą na współczesnym polu walki. Środowisko systematycznie zmieniane w wyniku przyśpieszonego rozwoju gospodarczego wywiera stopniowo wpływ na taktykę wojsk lądowych. Regułą stają się działania w terenach zabudowanych lub zmienionych w wyniku działalności gospodarczej człowieka w sposób zmuszający do innego zachowania się wojsk niż ma to miejsce w uznanym za teren normalny. Wiele przesłanek wskazuje, że nastąpią zmiany w zakresie wyposażenia wojsk lądowych. Oznacza to uwzględnianie nowych generacji uzbrojenia i technologii wykorzystywanych przez wojsko w zmieniających się uwarunkowaniach środowiska walki. Stosownie do tego należy sądzić, że nastąpi wyraźne zróżnicowanie działań będące konsekwencją dostosowywania się do postępujących przeobrażeń środowiska walki. Znaczącą w tym rolę odgrywać będzie szybkość, precyzja i dynamizm działań prowadzonych w powietrzno-lądowym i elektronicznym wymiarze, z reakcją na zmieniającą się sytuację w czasie zbliżonym do rzeczywistego. Tworzeniu mniejszych, jakościowo lepszych zgrupowań, posiadających możliwości samodzielnego, autonomicznego działania w każdym środowisku z wysoką efektywnością. W takich warunkach przewaga ilościowa nie będzie miała już decydującego znaczenia.

Szczególnie nowe i ważne staje się działanie wojsk lądowych w operacjach prowadzonych poza obszarem kraju w ramach działań innych niż wojna. Doświadczenia wykazały, że wydzielone siły będą działały w niestabilnych, często chaotycznych warunkach środowiska, charakteryzujących się wysoką dynamiką, obfitujących w niebezpieczne sytuacje. Szerokie spektrum działań realizowanych w różnych miejscach i czasie, wpłynie na ich ogniskowy charakter i brak wyraźnej linii rozgraniczenia. Brak jasności działań, obecność ludności cywilnej, duża ilość

organizacji rządowych i pozarządowych, dziennikarzy, reporterów, autorytetów politycznych, wymusi ich specyficzny charakter. Będzie on musiał być zgodny z złożeniami dyplomatycznymi i rzadko zbliżony do walki, choć siła i obecność wojskowa będzie zasadniczym czynnikiem umożliwiającym kontynuowanie działań.

Dowódcy i żołnierze muszą być przygotowani do działań bojowych, zgodnie z obowiązującym regulaminem, muszą umieć elastycznie i przewidująco reagować na inne sytuacje. Konsekwencją działań w tych uwarunkowaniach, jest bowiem potrzeba reagowania na często odmienne dla wojska sytuacje. Problem w zdefiniowaniu przeciwnika, jak również potrzeba eksponowania neutralności i bezstronności w wielu sytuacjach, wręcz niemożliwa dla wojsk, może okazać się dla nich zgubna. Znane są przykłady, kiedy w wyniku politycznych kalkulacji, wojska pokojowe znalazły się pod ostrzałem wrogich stron, nie mogąc zareagować w odpowiedni sposób. Takie sytuacje wpływają demoralizująco zarówno na wojska, jak i wrogie strony konfliktu.

Od lat dziewięćdziesiątych obserwuje się zmiany w przygotowaniu i prowadzeniu tego rodzaju działań z tendencją do zrywania z ograniczeniami polegającymi jedynie na rozmieszczeniu wojsk pokojowych pomiędzy walczące strony. Aktywnie dążą do takich zmian Stany Zjednoczone i Francja forsując nowy, bardziej stanowczy model postępowania w operacjach pokojowych. Przykre doświadczenia z Bośni, czy też Somalii uzmysłowiły, że działania muszą być prowadzone według nowych odpowiadających warunkom zasad. Rozprzestrzenianie się nowych konfliktów stanowiących coraz bardziej skomplikowane wyzwanie, które muszą rozwiązywać wojska działające w danym obszarze.

Przedstawione w rozdziale środowiska działań wojsk lądowych mają charakter zróżnicowany, a ich oddziaływanie na taktykę działania wojsk lądowych staje się synonimem współczesnych potrzeb dostosowania wojsk lądowych do niezbędnych wymogów, pozwalających skutecznie i efektywnie realizować stawiane im zadania.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że istnieje tendencja do wielowymiarowości i integracji działań, precyzyjnego oddziaływania, nieliniowości, równoczesności i ogniskowości.

Szereg czynników środowiska działań, rozwoju środków walki, postępu technologicznego wskazuje, że minęły czasy sztywnych struktur i ciasnego linearnego charakteru działań. W wyniku doświadczeń wyniesionych z ostatnich operacji,

zmieniają się poglądy dotyczące struktury pola walki. Coraz szersze grono zwolenników zdobywają nowe koncepcje prowadzenia działań. Dla przykładu Stany Zjednoczone w opublikowanym w 1993 roku FM-100-5 Operations przedstawiły ramy działań, wskazując kierunek zmian w działaniach bojowych oraz działaniach innych niż wojna w zmieniających się warunkach. Materiał ten wychodzi poza powietrzno-lądowy charakter. Wielowymiarowość obszaru działań oznacza, że ich prowadzenie nie będzie się ograniczać do trzech podstawowych wymiarów. Pole walki przekształca się w przestrzeń walki¹³⁶.

Badania potwierdziły, że istnieje kilka koncepcji działań.

Pierwsza z nich dotyczy dowodzenia w walce (ang. battle command). W ramach wymagań nowoczesnego pola walki w uznawanych za specyficzne lub szczególne środowiskach działań, istnieje potrzeba szybkiego przejścia do metod, w których dowódcy oraz sztaby niższych szczebli, mają błyskawiczny dostęp do informacji i rozpoznania z jakiegokolwiek miejsca w rejonie działań. Da to możliwość dowódcy taktycznemu, koncentrowanie sił w miejscach i czasie potrzebnym do rozstrzygnięcia. Skutkiem tego będzie nieliniowy charakter działań.

Druga koncepcja tzw. przestrzeni walki (ang. battle space), według której na polu walki składającym się z obszarów bliskich, w głębi i tyłowych powiązanych w czasie, przestrzeni i odległości, dojdzie do zatarcia różnic między nimi. Zmusi to dowódcę taktycznego do pamiętania o tym, że walka nie musi mieć charakteru linearnego oraz tego, że do zwycięstwa nie jest konieczne skoncentrowanie sił i środków. Celem działań głębokich nie będzie zawsze „ustawienie” sił przeciwnika do rozstrzygnięcia walki w obszarze działań w styczności (bliskich).

Trzecia koncepcja zakłada głębokie i jednoczesne ataki, stawia siły przeciwnika przed serią jednoczesnych ataków na całej głębokości przestrzeni pola walki. Jednoczesne zastosowanie siły bojowej jest obecnie częścią doktryny działań połączonych zawartą w Joint Pub 3-0 Doctrine for Joint Operations. Dokument ten formułuje nową preferowaną metodę, prowadzącą do jednolitości działań na szczeblu strategicznym, operacyjnym i taktycznym.

¹³⁶ Por. M. Wiatr, Prawdopodobny charakter współczesnych operacji, *Myśl Wojskowa*, 2000 nr 4.

Kolejna koncepcja dotyczy tempa działań. Przewaga ruchliwości w działaniach taktycznych, szczególnie w środowiskach uznawanych za trudne, pozwala na szybkie użycie odwodów, przeniesienie punktu ciężkości oraz minimalizuje straty własne.

Cechą charakterystyczną działań w zróżnicowanych uwarunkowaniach środowiska jest dążenie do wytworzenia i użycia na szczeblu taktycznym bardzo silnego, precyzyjnego ognia wspierającego bezpośrednią walkę. Uderzenia ogniowe wykonywane są ze stosownym wyprzedzeniem na najbardziej newralgiczne obiekty infrastruktury strony przeciwnej. Walczące pododdziały wspierane są przez środki ogniowe artyleryjskie i raketowe z coraz bardziej zwiększającym się udziałem lotnictwa, a przede wszystkim śmigłowców wojsk lądowych. Analiza koncepcji prowadzenia działań taktycznych w terenie zurbanizowanym wskazuje, że zakładają one zdobycie, utrzymanie inicjatywy oraz użycie siły proporcjonalnej do potrzeb. Jednocześnie koncepcje zakładają, że możliwe jest to poprzez silne uderzenie w nieoczekiwanym kierunku, podążanie za ciosem i w konsekwencji zburzenie równowagi przeciwnika. Dąży się przy tym do uniemożliwienia przeciwnikowi poprawy sytuacji w każdym etapie walki. Często podkreśla się również, dążenie do szybkiego i ekonomicznego zakończenia działań.¹³⁷ Działania te charakteryzują się wysokim tempem, gwałtownymi, nieprzewidywalnymi zmianami sytuacji dezorientującymi poczynania przeciwnika.

Zarówno w przeszłości, jak i w działaniach współczesnych decydującym staje się precyzyjne planowanie, umiejętności i zdolności do działania w środowisku trudnym oraz dążenie do uzyskania synchronizacji wysiłków wszystkich współdziałających ze sobą sił i środków. Celem synchronizacji jest osiągnięcie efektu synergii, który pozwala osiągać zamierzone cele w sposób bardziej efektywny. Duże znaczenia w jego osiągnięciu według teoretyków amerykańskich mają w tym względzie następujące zasady: inicjatywa, ruchliwość, głębokość i synchronizacja.

Warunki szczególne, tereny zabudowane stwarzają przed walczącymi wojskami sytuacje, w których rozwiązywanie problemów nie jest łatwe. Szczególne cechy współczesnej urbanizacji stają się przeszkodą, której pokonanie wymusza

¹³⁷ A. Bujak, Z. Mazurek, *Działania bojowe w terenie zabudowanym*, Warszawa 2003, s. 97.

potrzebę stosowania doskonalszych środków walki, precyzji rażenia, wysokich umiejętności i wiedzy żołnierzy oraz dowódców połączonych koncepcjami walki adekwatnymi do XXI wieku i wymogów środowiska walki.

Prowadzenie działań bojowych musi być ukierunkowane na realizację podstawowych, decydujących o powodzeniu zagadnień. Elastyczność, wytwarzanie dogodnych sytuacji, wykorzystanie wrażliwości, słabych stron przeciwnika, skoncentrowanie się przeciwko jego głównym siłom, zsynchronizowanie w ramach działań połączonych wszystkich wymiarów walki i rodzajów sił zbrojnych, a przede wszystkim błyskawiczne wykorzystanie osiągnięć taktycznych zmierzać powinno do uzyskania operacyjnego sukcesu.

Według wielu ekspertów wojskowych „rewolucja w działaniach” będzie czynnikiem, który w największym stopniu wpłynie na zmiany w prowadzeniu działań taktycznych. U jej podstaw leżą osiągnięcia nowoczesnej technologii, które w połączeniu ze znaczącymi zmianami oficjalnie przyjętych zasad, sposobów, koncepcji walki i organizacji sił zbrojnych całkowicie zmieniają charakter prowadzenia działań przez wojska lądowe.

Przedstawione powyżej uwarunkowania pozwalają wnioskować, że taki zakres zmian musi być dostrzegany i uwzględniany w kreowaniu nowych koncepcji i wizji taktyki działania wojsk lądowych. Zmieniające się środowisko walki stawia bowiem nowe, coraz wyższe wyzwania i wymagania, wobec działań na z informatyzowanym i elektronizującym się powietrzno-lądowym polu walki XXI wieku.

Przeprowadzone badania wyraźnie wskazują na postępujące przeobrażenia w taktyce działaniach wojsk lądowych, szczególnie co do form i metod ich prowadzenia. Odmiennosc uwarunkowań środowiskowych, zadania, a przede wszystkim cele stwarzają określone trudności w wypracowaniu uogólnionych zasad organizowania i prowadzenia działań w uznawanych za odmiennie od normalnych środowiskach walki wojsk lądowych. Potwierdzone zostało też, że istnieje ścisły związek pomiędzy taktyką działania wojsk lądowych, a ewoluującym środowiskiem działań.

Nowe trendy determinują dynamiczne zmiany w taktyce działania, umożliwiając ich prowadzenie w odmienny od dotychczasowego sposób

5. KIERUNKI ZMIAN W DZIAŁANIACH TAKTYCZNYCH

5.1. Struktura działań taktycznych

Przeobrażenia jakie zachodzą we wszystkich dziedzinach życia nie omijają także problematyki sztuki wojennej w tym taktyki jako jej części składowej. Przez szereg lat nagromadziło się wiele kontrowersji wobec struktury działań taktycznych (bojowych). Wspomniane kontrowersje są wyrazem dążeń do ujednoczenia tego istotnego dla nauki fragmentu wiedzy operacyjno-taktycznej, a wynikają one z wielu przesłanek spośród których wymienię choćby: próby pogodzenia poglądów funkcjonujących w państwach sojuszniczych z dorobkiem narodowym, różne kryteria przyjmowane jako podstawa dokonywania klasyfikacji, poszukiwanie możliwości kompatybilności pojęć i struktur funkcjonujących na różnych szczeblach dowodzenia. W efekcie tych sprzeczności w teorii działań taktycznych spotkać można wiele poglądów na powyższą problematykę co znacznie utrudnia przygotowanie materiałów o charakterze doktrynalnym, komplikuje to także możliwość określenia systemu wiedzy niezbędnego kadrze oficerskiej jednostek wojskowych.

W tej sytuacji wydaje się być koniecznym ujednoczenie poglądów w tej istotnej dla nauki i praktyki wojskowej kwestii w oparciu o niepodważalne zasady podziału logicznego. Oczywistym wydaje się być potrzeba uwzględnienia zmian spowodowanych rozwojem techniki, zmianami doktrynalnymi czy środowiska walki. Nie wyklucza to jednak konieczności kierowania się regułami logiki formalnej.

Na użytek niniejszej pracy przyjąć można, że podział logiczny zakresu danej nazwy (H) polega na tym, że w jej zakresie wyodrębniamy dwa lub więcej podzakresów w taki sposób, aby otrzymane podzakresy wykluczały się, a ich suma była równa zakresowi nazwy dzielonej¹³⁸. Można zatem przyjąć, że dany podział jest poprawny wówczas gdy uzyskane w jego wyniku człony podziału wykluczają się wzajemnie a ponadto wyczerpują zakres danego pojęcia. Innymi słowy, każdy przedmiot należący do zakresu tego pojęcia należy tylko do jednego członu podziału oraz nie ma takich przedmiotów w dzielonym zakresie, jakie by do któregoś z owych

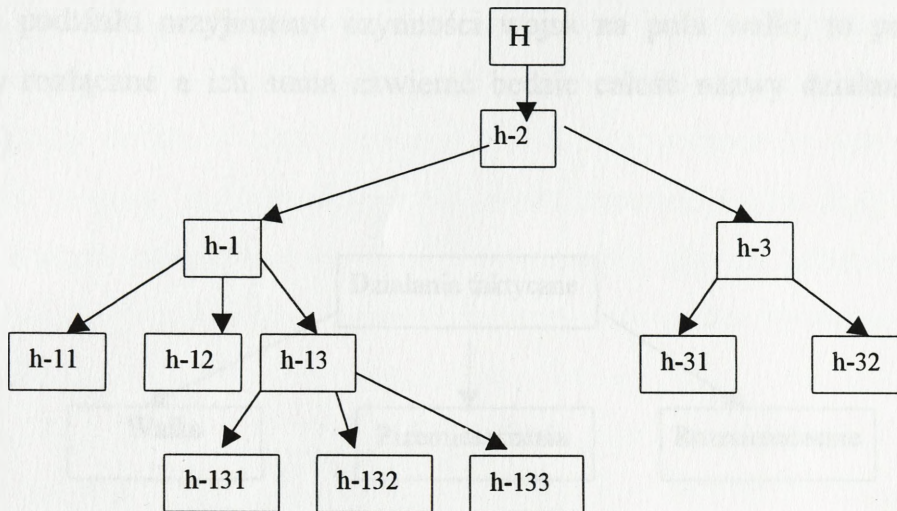
¹³⁸ S. Sokółowski, Logika w dowodzeniu i zarządzaniu, Warszawa 1972, s.110

członów nie należały. Metodę, za pomocą której możemy zagwarantować sobie przeprowadzenie poprawnego podziału logicznego określają czynniki, z których pierwszym a zarazem koniecznym jest ustalenie podstawy podziału oraz jej uzupełnienia do pełnego zakresu. Jeśli zatem dokonujemy podziału zakresu danej nazwy wg określonej cechy, to poprawnymi będą dwa zbiory podzakresów danej nazwy. Jeden, w którym znajdują się przedmioty posiadające daną cechę i drugi w którym przedmioty rzeczony cechy nie posiadają. Za przykład niechaj posłuży podział żołnierzy na generałów i nie generałów. Podział taki noszący nazwę kontradictorycznego wyodrębnia z jednej strony osoby posiadające dany stopień wojskowy z drugiej zaś tych, którzy takiego stopnia nie posiadają. Wypada zauważyć, że podział taki jest zarazem podziałem dwuczłonowym (dychotomicznym). Ustalenie jednolitego kryterium podziału jako warunku jego poprawności nie oznacza, że każdy podział poprawny musi być podziałem dychotomicznym. Istnieją bowiem podziały wieloczłonowe w których nie znajduje zastosowania zasada dychotomii i kontradictoryczności mimo to są poprawne co więcej w podziałach dychotomicznych może nie występować zasada podziału według cech sprzecznych. Tak jest wówczas gdy np. dzielimy ludzi na mężczyzn i kobiety. W tym wypadku podział jest rozłączny i zupełny chociaż cechy bycia mężczyzną czy kobietą nie są cechami sprzecznymi a tylko różnymi.

W praktyce, często spotyka się bardziej złożone podziały logiczne zwane politomicznymi inaczej wieloczłonowymi. Typowym przykładem takiego podziału jest podział żołnierzy wg kryterium posiadanego stopnia wojskowego. Każdy bowiem, kto należy do zbioru generałów, oficerów, chorążych, podoficerów lub szeregowych ma jedną i tylko jedną z tych cech, nie można być zarazem np. chorążym i oficerem. Jest to więc podział rozłączny i zupełny. Oprócz warunków poprawności formalnej wszyscy dokonujący podziału logicznego muszą uwzględniać warunek merytoryczny mówiący o tym że podział powinien być naturalny. A będzie tak wówczas, gdy elementy należące do poszczególnych członów podziału są pod względem własności do siebie podobne oraz własność ta odgrywa ważną rolę w poznaniu lub działaniu praktycznym.

Odmianą podziału logicznego jest **klasyfikacja logiczna**. Dotyczy ona podziałów wielostopniowych dycho lub politomicznych. Służy ona do przedstawienia

rozgałęzionego podziału logicznego przy czym otrzymane w kolejnych podziałach człony podlegają dalszemu podziałowi wg ustalonej zasady (rys. 5.1).

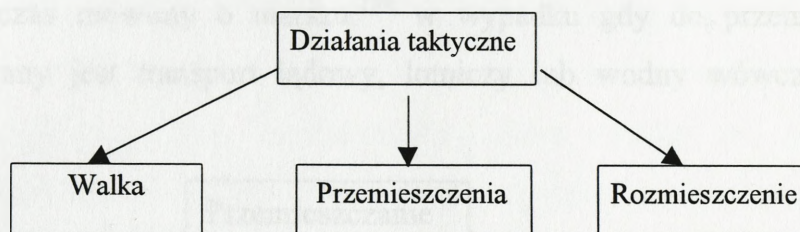
Rys. 5.1. Zasady klasyfikacji logicznej

Powstaje więc problem jaka klasyfikacja (struktura) działań taktycznych wyczerpuje z jednej strony znamiona podziału logicznego z drugiej zaś wychodzi naprzeciw zmianom jakie w działaniach taktycznych wymusza współczesne pole walki. Rozwiązanie tego problemu możliwe będzie poprzez znalezienie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- Co obejmują działania taktyczne?
- Jakie przyjąć kryterium podziału działań taktycznych aby podział ten wyczerpywał znamiona klasyfikacji logicznej?
- Czy powinna ulec zmianie struktura działań taktycznych w związku z uczestnictwem części sił zbrojnych w operacjach innych niż wojna?
- Jakie zmiany w strukturze działań taktycznych wywołuje postęp techniczny oraz zmiany w środowisku pola walki?
- Jakie zmiany w działaniach taktycznych na obszarze kraju spowoduje udział wojsk obrony terytorialnej?

Działania taktyczne utożsamiane czasem z działaniami bojowymi obejmują wszelkie czynności wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, które zapewniają efektywne rozegranie walki i utrzymanie wojsk w gotowości bojowej. Takie rozumienie działań taktycznych sprawia, że obok najistotniejszego przedsięwzięcia

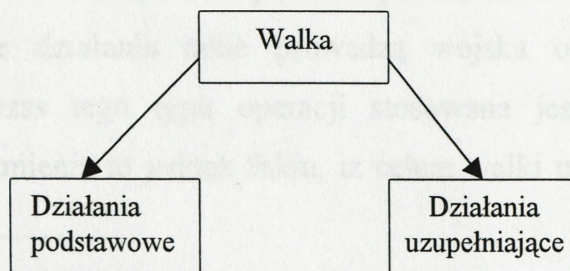
jakim dla wojsk jest walka zbrojna rozpatrywać w nich także wszystkie inne działania mające na celu doprowadzenie wojsk w pełnej gotowości bojowej w obszar starcia oraz odtworzenie ich gotowości bojowej do podjęcia kolejnej bitwy. Jeśli zatem jako kryterium podziału przyjmiemy czynności wojsk na polu walki, to powstaną trzy podzbiory rozłączne a ich suma zawierać będzie całość nazwy działania taktyczne (rys. 5.2).

Rys. 5.2. Podział działań taktycznych

Dalszą klasyfikację logiczną opieramy o warunek merytoryczny czyli taki by powstałe w wyniku podziału podzbiory były pod względem własności do siebie podobne.

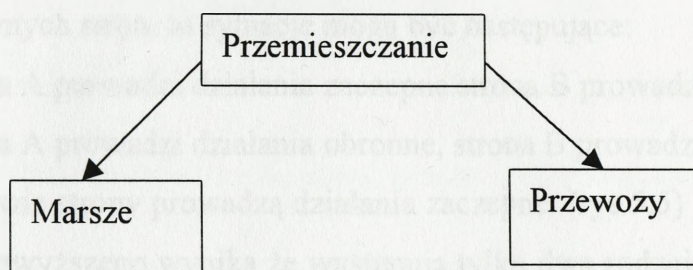
Walka rozumiana jako starcie zbrojne przeciwstawnych stron w skali taktycznej obejmuje działania podstawowe i uzupełniające. Podstawowe gdyż wszelkie walki to zmagania mające na celu utrzymanie istniejącego stanu rzeczy lub też zmianę istniejącego stanu. Działania wprost wypełniające powyższe cele to działania podstawowe. Aby efektywnie je osiągnąć niezbędne są inne działania nie będące podstawowymi lecz stanowiące zbiór działań mających istotny wpływ na sukces działań podstawowych. Działania te można nazwać uzupełniającymi gdyż pojęcie „uzupełniające” jest antonimem słowa „podstawowe” co zgodne jest z regułą podziału logicznego.

Rys. 5.3. Podział walki

Taki podział walki wydaje się spełniać warunek zupełności z tym jednak zastrzeżeniem, że zbiór o nazwie „działania uzupełniające” pozostaje otwarty gdyż pojawiają się nowe rodzaje działań ,o które zbiór powinien być uzupełniany.

Kolejny rodzaj działań taktycznych to „przemieszczanie” rozumiane jako wszelkie ruchy wojsk w skali taktycznej. Kryterium podziału w tym wypadku są środki przy pomocy których odbywa się przemieszczanie wojsk. Jeśli są to środki własne wówczas mówimy o marszu,¹³⁹ w wypadku gdy do przemieszczenia wojsk wykorzystywany jest transport lądowy, lotniczy lub wodny wówczas mówimy o przewozach.

Rys. 5.4. Struktura przemieszczania

Rozmieszczanie jako kolejny rodzaj działań taktycznych, z uwagi na warunki w których się odbywa , można podzielić na rozmieszczanie w miejscach stałej dyslokacji lub w rejonach ześrodkowania (alarmowych, wyjściowych, odpoczynku itp.)

Nie trudno dostrzec, że w dotychczasowych rozważaniach nie uwzględniono działań pokojowych. Uważamy, że zgodnie z przyjętą definicją działań taktycznych gdzie wyodrębniane i rozpatrywane są działania na polu walki pojęcie działań pokojowych nie mieści w zakresie nazwy „działania taktyczne” gdyż nie dotyczy ono walki jako takiej, lecz działań o celu przeciwnym niż walka – o pokoju. Zgadza się jednak z tym, że działania takie prowadzą wojska oraz, że większość form stosowanych podczas tego typu operacji stosowana jest także podczas działań taktycznych. Nie zmienia to jednak faktu, iż celem walki utożsamianej z działaniami

¹³⁹ „Marsz to ruch wojsk po drogach i na przełaj do wyznaczonych rejonów lub rubieży na własnych środkach transportu z zachowaniem zdolności bojowej” Regulamin działań taktycznych h wojsk lądowych Warszawa 2001 str.....

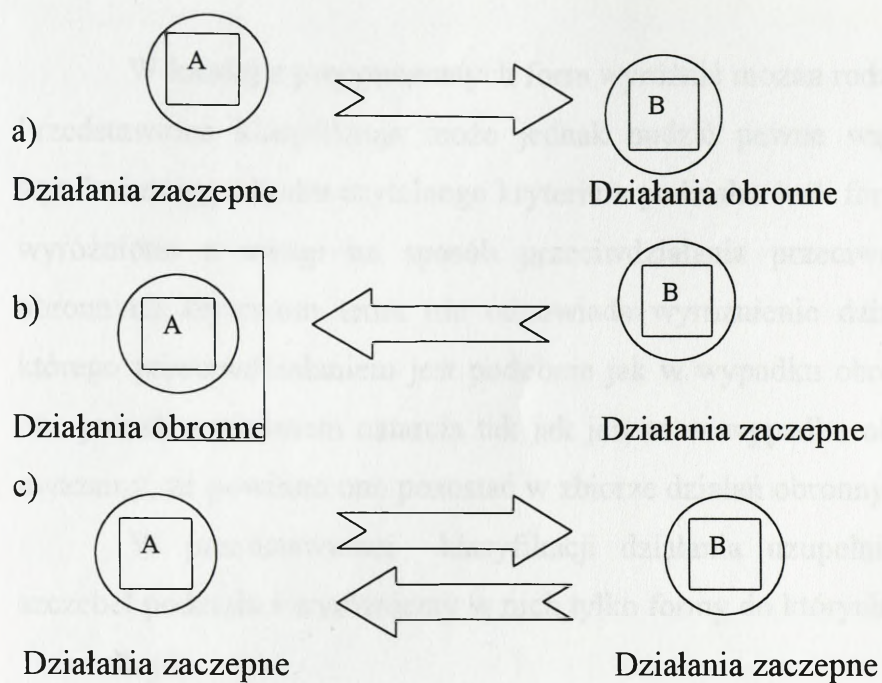
taktycznymi jest odniesienie zwycięstwa, celem zaś działań pokojowych jest zaprowadzenie lub utrzymanie pokoju. Uważamy zatem, że w klasyfikacji działań taktycznych na poziomie działań uzupełniających powinny się znaleźć pewne formy działań stosowane podczas operacji pokojowych. Same zaś operacje pokojowe sytuowane winny być w sztuce operacyjnej jako rodzaj operacji i wyróżnione z uwagi na cel ich prowadzenia. Pozostajemy zatem przy klasyfikacji nie uwzględniającej działań pokojowych, lecz uwzględniającej pewne formy tych działań. Wróćmy zatem do działań podstawowych. Ze względu na sposób osiągania celów, działania te podzielono na zaczepne i obronne o czym wspomniano wyżej. Uzasadnieniem powyższego podziału jest rozumowanie: skoro walka to starcie zbrojne przeciwstawnych stron, to sytuacje mogą być następujące:

- a) strona A prowadzi działania zaczepne strona B prowadzi działania obronne;
- b) strona A prowadzi działania obronne, strona B prowadzi działania zaczepne;
- c) obydwie strony prowadzą działania zaczepne. (rys.5.5)

Z powyższego wynika że występują tylko dwa rodzaje działań podstawowych działania zaczepne i działania obronne. Wariant gdzie obydwie strony prowadzą działania obronne nie brano pod uwagę, gdyż sytuacja taka nie nosi znamion walki. W każdym z wymienionych rodzajów walki występują formy wyróżniane ze względu na wzajemne położenie stron i tak w działaniach zaczepnych wyróżniamy natarcie wówczas gdy przeciwnik, na którego prowadzone jest natarcie broni się, bój spotkaniowy, gdy przeciwnik również naciera oraz pościg, gdy przeciwnik wycofuje się.

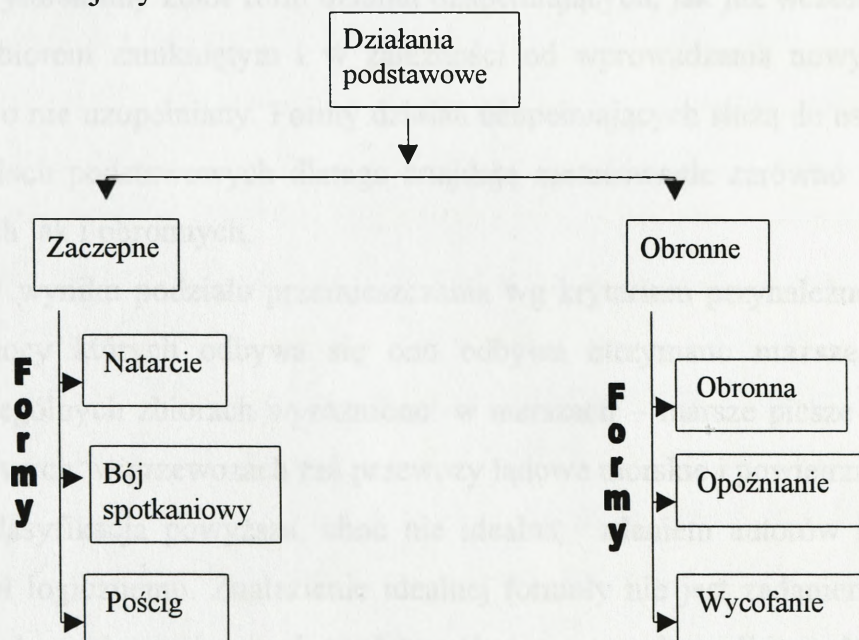

Rys. 5.5. Podział działań podstawowych

Rys 5.5. Możliwe warianty wzajemnego oddziaływania stron

W działaniach obronnych formami będą **obrona** - gdy celem jest utrzymanie obszaru, **opóźnianie** - gdy celem jest osłabienie potencjału uderzeniowego przeciwnika bez konieczności utrzymania terenu oraz **wycofanie** - gdy celem jest uchylenie się spod uderzenia przeciwnika w danych warunkach. Rozumowanie powyższe obrazuje rys. 5.6.

Rys 5.6. Podział działań podstawowych

W każdej z proponowanych form wyróżnić można rodzaje. Przedstawiona klasyfikacja może jednak budzić pewne wątpliwości. Wątpliwości wynikać mogą z braku czytelnego kryterium podziału. Jeśli formy działań zaczepnych wyróżniono z uwagi na sposób przeciwdziałania przeciwnika to w działaniach obronnych kryterium temu nie odpowiada wyróżnienie działań opóźniających dla którego przeciwdziałaniem jest podobnie jak w wypadku obrony – natarcie. Nie jest ono jednak antonimem natarcia tak jak jest to w wypadku obrony. Niemniej jednak uważamy, że powinno ono pozostać w zbiorze działań obronnych.

W przedstawionej klasyfikacji działania uzupełniające stanowią ostatni szczebel podziału i wyróżniamy w nich tylko formy do których zaliczamy:

- Rajd;
- Luzowanie;
- Działania pozorne;
- Działania desantowo-szturmowe;
- Działania nieregularne (partyzanckie);
- Działania demonstracyjne;
- Inne.

Wymieniony zbiór form działań uzupełniających, jak już wcześniej wskazano nie jest zbiorem zamkniętym i w zależności od wprowadzania nowych rozwiązań może być o nie uzupełniany. Formy działań uzupełniających służą do osiągnięcia celów w działaniach podstawowych dlatego znajdują zastosowanie zarówno w działaniach zaczepnych jak i obronnych.

W wyniku podziału przemieszczania wg kryterium przynależności środków przy pomocy których odbywa się ono otrzymano marsze i przewozy. W poszczególnych zbiorach wyróżniono: w marszach – marsze piesze i na środkach transportowych w przewozach zaś przewozy lądowe morskie i powietrzne.

Klasyfikacja powyższa, choć nie idealna, zdaniem autorów najbliższa jest podziałowi logicznemu. Znalezienie idealnej formuły nie jest zadaniem prostym a z uwagi na dynamiczność przeobrażeń współczesnego pola walki sądzymy, że mało realnym. Złożoność problematyki ilustruje ilość racjonalnie uzasadnianych propozycji

specjalistów w tej dziedzinie.¹⁴⁰ Proponowaną strukturę działań taktycznych przedstawiono w załączniku nr5.

5.2. Działania zaczepne

Miejsce działań zaczepnych w strukturze działań taktycznych wskazują na to, że traktowane będą nadal jako rozstrzygający rodzaj walki. Niemniej jednak na szczeblach taktycznych rozpatrywane będzie jako zwrot zaczepny broniącego się. Owe zwroty zaczepne to nic innego jak kontrataki i przeciwuderzenia, które dla ich bezpośrednich wykonawców zawsze będą natarciem, bojem spotkaniowym lub pościgiem.

Wyniki prowadzonych badań jak i wnioski lokalnych konfliktów zbrojnych wskazują na potrzebę zmiany koncepcji natarcia. Dotychczasowe przełamanie i pokonanie jako formy preferujące uderzenie od czoła zastąpione zostaną formami bardziej manewrowymi :oskrzydleniem, obejściem. Manewrom tym sprzyjać będzie „rozrzedzone” pole walki charakteryzujące się brakiem ciągłości linii frontu, ogniskowością działań na różnych głębokościach oraz otwartych skrzydeł i istnieniem związanych z tym luk w ugrupowaniu przeciwnika. Nie bez znaczenia pozostanie możliwość szybkiego przenoszenia punktu ciężkości działań na różne głębokości ugrupowania bojowego przeciwnika związana z wyposażeniem wojsk lądowych w śmigłowce wielozadaniowe. Środki te umożliwią tworzenie ognisk walki w głębi obrony przeciwnika przez co utrudnią mu manewr niezbędny do balansowania punktem ciężkości a to z kolei przyczyni się do zapewnienia niezbędnej swobody działań nacierającemu. Działanie takie spowoduje konieczność tworzenia elementów ugrupowania bojowego o składzie dostosowanym do przewidywanego zadania oraz zdolnych do samodzielnego prowadzenia walki, a więc odpowiednio usamodzielnionych. Wzrośnie więc rola zgrupowań taktycznych, które będą tworzone dorznie w zależności od sytuacji i potrzeb. Sądzić więc należy że istnieć będzie konieczność modułowego tworzenia struktur organizacyjnych najniższych szczebli dowodzenia. Modułowość ta zapewni swobodne tworzenie zgrupowań w zależności

¹⁴⁰Por M.Huzarski, Wpływ nowych wyzwań i zagrożeń na zmiany w taktyce wojsk lądowych, AON , Warszawa 2002, s.55; W Kaczmarek , Natarcie związku taktycznego, AON Warszawa 1997, s.27.

od potrzeb bez konieczności burzenia zdolności bojowej jednostek. Sprawi jednak wiele problemów logistyce, która zmuszoną będzie do zabezpieczenia materiałowo-technicznego i medycznego wielu samodzielnych zgrupowań.

Problemy z zaopatrywaniem wojsk w żywność i środki walki spotęgowane zostaną w efekcie urealnienia ciągłości działań. Wyposażenie wojsk w nowoczesne środki noktowizyjne sprawi, że walka może być prowadzona we wszystkich porach dnia oraz różnych, często nie sprzyjających warunkach pogodowych. Spowoduje to zwiększone dobowe zużycie środków materiałowych.

Wymogiem wynikającym z postanowień doktrynalnych jest konieczność prowadzenia natarcia w trzech obszarach: w głębi, w styczności i na tyłach. Z analizowanych dokumentów wynika, że celami w natarciu może być:

- uchwycenie terenu;
- pozbawienie przeciwnika sił i środków;
- wprowadzenie w błąd lub odwrócenie uwagi od punktu ciężkości;
- związanie go walką, aby zapobiec przegrupowaniu lub zmianie rozmieszczenia jego wojsk;
- przejęcie inicjatywy;
- odparcie zwrotów zaczepnych.

Stąd wniosek, że opanowanie obiektu w głębi obrony przeciwnika nie będzie utożsamiane z fizycznym pobiciem go na kolejnych rubieżach obrony. Wzrośnie więc rola oskrzydlenia i obejścia jako głównych form prowadzących do osiągnięcia celów natarcia. W tym wypadku problemem będzie wydzielenie sił do blokowania i rozbijania przeciwnika poza kierunkiem głównego uderzenia (manewru).

Działanie taki wymagać będzie dostarczania wiarygodnych i terminowych informacji o przeciwniku i terenie, utrzymania inicjatywy poprzez wybór czasu i kierunku uderzenia, właściwego wyboru punktu ciężkości, zachowania maksymalnej skrytości działań, manewru odwodami, który powinien być skoordynowany z uderzeniami ogniowymi¹⁴¹.

Sądzić należy, że działaniami o istotnym znaczeniu będą działania w głębi mające na celu wzbronienie manewru odwodów w obszar, w którym odbywa się

¹⁴¹ Por. *Regulamin działań wojsk lądowych*, op.cit., s. 102.

bezpośrednie starcie. Posiadane środki walki zwiększać będą możliwości oddziaływania na przeciwnika zarówno w odległości jak i w celności wykonywanych uderzeń możliwości oddziaływania na przeciwnika pod względem odległości i intensywności wykonywania uderzeń. Oczekiwać więc należy wykorzystywania oddziałów kawalerii powietrznej, oraz wykonywania uderzeń ogniem wojsk raketowych i lotnictwa.

Walka w styczności zamykać się więc będzie w obszarze ograniczonym linią styczności wojsk i linią, na której wyznaczone są obiekty do opanowania przez nacierające wojska.

Dla zapewnienia oddziałom pierwszego rzutu skutecznej realizacji celów cząstkowych organizowane będą dodatkowe elementy ugrupowania bojowego, które efektywnie wykorzystane będą istotnym środkiem realizacji postawionych zadań. Środki walki, którymi dysponują szczeble taktyczne nie zapewniają skutecznego prowadzenia walki na całą głębokość zadania.

Koniecznym będzie wzmocnić szczeble taktyczne specjalistycznymi oddziałami (pododdziałami), które pozwolą im zwiększyć zasięg i skuteczność oddziaływania na przeciwnika w określonym obszarze.

Działania w styczności to bezpośrednia walka oddziałów pierwszego rzutu z broniącym się przeciwnikiem. Będzie miała ona swoją głębię od linii styczności do odległości wsparcia bliskiego.

W obszarze tym dowódca rozstrzyga o miejscu dokonania wyłomu w ugrupowaniu przeciwnika, kierunku masowania sił wykonujących uderzenia na skrzydła i tyły przeciwnika.

Prowadzenie działań w obszarze tyłowym nie sprowadza się tylko do obrony elementów logistycznych. Chcąc zapewnić wojskom nacierającym szeroko rozumianą swobodę działania, należy zapewnić bezpieczeństwo odwodom gwarantując w ten sposób możliwość ich użycia w wybranym czasie i miejscu.

Podstawowym sposobem przechodzenia wojsk do natarcia będzie natarcie z marszu po podejściu z głębi z zajmowaniem lub bez zajmowania rejonu wyjściowego. Sposób ten pomimo coraz doskonalszych systemów rozpoznawczych zapewnia skrytość przygotowania, jak też ułatwia zaskoczenie.

Istotną rolę w utrzymaniu inicjatywy spełniać będą oddziały wydzielone, które metodą rajdów niszczyć będzie ważne obiekty w głębi obrony przeciwnika dezorganizując i burząc strukturę jego obrony.

Niezależnie od rodzaju natarcia nadal podstawą sukcesu będzie przewaga. Pozwoli ona rozbić siły przeciwnika, uzyskać pożądane tempo działania oraz zdeorganizować manewr odwodów.

Istotną rolę spełniać będą oddziały rajdowe. Ich sposób działania polegający na niszczeniu ważnych obiektów w głębi ugrupowania przeciwnika, sprzyjał będzie koncepcji działań głębokich i dezorganizacji struktury obrony przeciwnika.

Mniejsze znaczenie mieć będzie rozpoznanie walką. Pozostanie ono domeną bojowych patroli rozpoznawczych i elementów tworzonych z pododdziałów rozpoznawczych, wyposażonych w środki walki umożliwiające taki sposób zdobywania informacji.

Potęgowanie natarcia poprzez wprowadzenie odwodu będzie bez wątpienia jednym z zasadniczych sposobów utrzymania płynności natarcia.

Przeprowadzone badania wykazały, że siły odwodowe przeznaczone były do uchwycenia obiektów w głębi operacyjnej tworzyły warunki do osiągnięcia celów operacji¹⁴².

Wynika stąd, że nacierający powinien zwrócić baczną uwagę na działania w głębi aby zapewnić własnym odwodom możliwość wprowadzenia w miejscu i czasie rokującym odniesienie sukcesu.

Przełamanie przybierze postać pokonania obrony na wybranych kierunkach. W dążeniu do odniesienia zwycięstwa coraz większą rolę odgrywać będą szybkie zsynchronizowane uderzenia we wszystkich możliwych wymiarach. Atakom formacji powietrzno-szturmowych i powietrznodesantowych będą towarzyszyły precyzyjne uderzenia ogniowo-elektroniczne. Powinny one sprawić, że system obrony przestanie funkcjonować. Uderzenie od czoła będzie więc tylko dopełnieniem dzieła rozbicia obrony.

Ulegnie także zmianie model rozegrania boju spotkaniowego. Przechodzenie do obrony części sił i tworzenie tarczy dla zgrupowania uderzeniowego będzie

¹⁴² Por. *Podręcznik polowy 100-5*, op.cit., s. 178.

niebezpieczne. Dlatego często dochodzić będzie do bezpośredniej konfrontacji zgrupowań wojsk obydwu stron. O jej wyniku zdecyduje nie przewaga materialna ale umiejętne wykorzystanie terenu i powstałej sytuacji.

Przejście do pościgu będzie związane z intensywnym rażeniem przeciwnika ogniem artylerii oddziaływaniem środków walki elektronicznej oraz użyciem śmigłowców wielozadaniowych. Duża manewrowość i siła rażenia tych środków spowoduje że w pościgu spełniać one będą decydującą rolę.

5.3. Działania obronne

Działania obronne łączące w sobie zarówno obronę o charakterze pozycyjnym, jak i działania opóźniające oraz wycofanie nie będą utożsamiane z wyczekiwaniem na cios zadany przez przeciwnika, lecz ze względu na wyposażenie w nowoczesne środki walki będą nosiły charakter działań obronno-zaczepeknych gdzie podstawą trwałości obrony będzie jej aktywność. Dążenie do przejęcia inicjatywy cechować będzie wszelkie poczynania obrońcy. Możliwości techniczne głębokiego oddziaływania ogniowego w połączeniu z precyzją rażenia oraz możliwościami użycia desantów taktycznych i grup desantowo-szturmowych sprawi, że przeciwnik nie będzie w pełni mógł realizować założonego planu walki, a zmuszony będzie reagować na poczynania obrońcy. W ten sposób broniący się dążyć będzie do przejęcia inicjatywy. Obrona prowadzona na obszarze kraju nie będzie nosić charakteru wyraźnie zarysowanych pozycji lecz wykorzystując sprzyjające warunki terenowe oraz działania prowadzone przez wojska obrony terytorialnej w rejonach odpowiedzialności nosić będzie charakter przestrzenny. Istotną rolę w tej obronie spełniać będzie obrona wydzielonych miast oraz trudnych do pokonania rubieży terenowych.

Wnioski wynikające z konfliktów lokalnych i prac naukowo-badawczych jednoznacznie wskazują, że w obronie na obszarze kraju skuteczną okazać się może strategia obrony powszechnej. Łączy ona w sobie wysiłek działań wojsk operacyjnych, obrony terytorialnej, pozamilitarnych ogniw obronnych oraz całego społeczeństwa w jeden spójny system, czyniący z przeciwdziałania agresji zadanie całego narodu. Skuteczność działań w proponowanej strategii będzie wynikiem zespolenia profesjonalizmu wojsk operacyjnych wyposażonych w nowoczesne środki walki, z

działaniem formacji wojsk obrony terytorialnej broniącymi wcześniej wyznaczonych rejonów odpowiedzialności, oraz z powszechnością oporu społeczeństwa wyrażającą się w masowych działaniach nieregularnych. Niezmiernie ważnym atutem proponowanej strategii jest fakt maksymalnego wykorzystania warunków terenowych sprzyjających obrońcy oraz dodatkowo przygotowanie terenu do prowadzenia obrony (ukrycia, drogi manewru, system zapór i niszczeń). Przedsięwzięcia te potęgują możliwość przeciwdziałania, nadając obronie charakter powszechny.

Zespolenie działań wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej oraz działań regularnych i nieregularnych na obszarach zajmowanych lub zajętych przez przeciwnika¹⁴³, uwiarygodnia strategię odstraszenia sugerując że agresja spowoduje uwikłanie się agresora w długotrwałą, nie rokującą nadziei na szybkie zakończenie kampanii wojennej, której koszty(straty) przewyższać mogą przewidywane korzyści.

Ograniczenia w liczebności wojsk operacyjnych powodują, że mało realnym wydaje się wytworzenie skutecznej obrony zdolnej do zablokowania agresji z każdego kierunku. Dlatego walka z desantami w trakcie i po ich wylądowaniu nie może być domeną tylko wojsk operacyjnych, a tym bardziej wydzielanych z ich składu, jak to często ma miejsce, odwodów przeciwdesantowych. Mnogość tych elementów wymagać będzie powszechności w walce z nimi. Sądzić należy, że angażowanie do tego celu wojsk operacyjnych w pierwszym okresie agresji może być działaniem pożądanym przez agresora. Pozwoli bowiem związać znaczną część wojsk operacyjnych w głębi ugrupowania, wytworzyć tam ogniska walki i w ten sposób odizolować dopływ tych sił w rejon starcia. Będzie to z pewnością jeden z celów używania przez agresora desantów taktycznych i operacyjnych w głębi ugrupowania bojowego. Sądzić więc należy także, że do walki z desantami używane będą wojska obrony terytorialnej. Rozmieszczone w rejonach odpowiedzialności, doskonale znające teren, mogą z powodzeniem podjąć walkę z desantami przynajmniej w etapie ich lądowania i izolacji poszczególnych części desantu.

Analiza możliwego wykorzystania wojsk lądowych w poszczególnych obszarach oddziaływania sugeruje, że przynajmniej część z zadań wykonywanych w ramach działań na rubieży styczności, a także działań tyłowych będą wykonywane

¹⁴³ J. Marczak, J. Pawłowski, *O obronie militarnej Polski przełomu XX i XXI wieku*, Warszawa 1995, s. 219.

przez siły obrony terytorialnej. Pozwoli to odciążyć część wojsk operacyjnych, a ich wysiłki skierować na wykonywanie zadań rozstrzygających, wymagających dużych zdolności manewrowych, siły ognia i precyzji uderzeń. Zadania, które wykonywać będą siły inne niż wojska operacyjne to grupy zadań związane z:

- rozpoznaniem, działaniami przeciwdywersyjnymi o charakterze obronnym i zaczepnym, działaniami przeciwdesantowymi, ochroną i obroną obiektów o istotnym znaczeniu obronnym;
- obroną wybranych miejscowości;
- obroną lub dozorowaniem rubieży i rejonów poza kierunkami głównych uderzeń przeciwnika;
- działaniami opóźniającymi oraz nieregularnymi;
- zapewnieniem swobody działania wojskom operacyjnym.

Zadania w strefie osłony wykonywane będą przez wydzielone siły wojsk operacyjnych posiadających duże zdolności manewrowe, ale także, szczególnie na kierunkach poza głównym uderzeniem przeciwnika, wojska obrony terytorialnej. Wydzielone siły wojsk operacyjnych to bez wątpienia część sił pierwszej kolejności użycia, stacjonujących w pobliżu granicy z państwem – agresorem. Doświadczenia płynące z ćwiczeń szczebla centralnego, a także poszczególnych okręgów wojskowych, wskazują na potrzebę posiadania takich sił. Ich wykorzystanie w pierwszym okresie hipotetycznego konfliktu zwiększało szansę na zorganizowanie w głębi skutecznej obrony przez zmobilizowane siły główne. Skuteczność prowadzonych działań opóźniających zależeć będzie od wielu czynników, z których najważniejsze, jak wskazują wyniki badań, to: wybór rubieży umożliwiającej zorganizowanie trwałej obrony z możliwością pełnego wykorzystania walorów wszystkich posiadanych środków walki, inżynieryjna rozbudowa poszczególnych rubieży obronnych, zdolności ogniowe i manewrowe wojsk prowadzących działania, lotniczo-rakietowe wsparcie działań, osłona przeciwlotnicza oraz maskowanie. Wynika stąd konieczność ścisłej synchronizacji działań między różnymi rodzajami wojsk oraz współdziałania między uczestniczącymi w walce siłami wsparcia.

Rezultaty działań opóźniających zależeć będą od harmonijnego łączenia wysiłku wydzielonych sił wojsk operacyjnych (sił pierwszej kolejności użycia) i

obrony terytorialnej oraz walory terenu przygotowanego pod względem inżynieryjnym. Ten ostatni element we wszystkich działaniach, a szczególnie w działaniach opóźniających będzie odgrywał bardzo istotną rolę: będzie hamował ruch nacierających wojsk pancerno-zmechanizowanych, obniżał ich potencjał bojowy, ułatwiał broniącym poszczególne pozycje opóźniania ich sprawne opuszczenie i zajęcie kolejnych w głębi¹⁴⁴. Część zadań związanych z przygotowaniem poszczególnych pozycji opóźniania oraz rozbudową zapór i niszczeń na kierunkach spodziewanych głównych uderzeń przeciwnika wykonywać powinny, mające tam swoje obszary odpowiedzialności, wojska obrony terytorialnej.

Doświadczenia powojennych konfliktów zbrojnych oraz przeprowadzone badania wskazują, że trwałość obrony zapewnia w głównej mierze jej aktywność rozumiana jako dążenie do wytrącenia przeciwnikowi posiadanej inicjatywy. Efekt taki możliwy będzie do osiągnięcia dzięki wysiłkowi wszystkich uczestników walki, wchodzących w skład wojsk lądowych, a także wspierających je wojsk lotniczych i obrony powietrznej. Skuteczność działań wojsk walczących na rubieży styczności w obronie strefy taktycznej będzie wzrastać poprzez prowadzenie działań w głębi i w obszarze tyłowym. Bowiem dzisiejsze działanie w głębi to nie tylko walka z odwodami i zapleczem logistycznym przeciwnika.

Powietrzno-lądowy charakter natarcia spowoduje potrzebę prowadzenia obrony przestrzennej na całym zaatakowanym terytorium. Powstałe w ten sposób izolowane ogniska walk, rozrzucone na znacznej przestrzeni, trudno będzie połączyć w jeden sprawnie funkcjonujący system obrony. Do walki w takich warunkach niezbędne są siły o dużym stopniu samodzielności nie tylko w zakresie taktyczno-ogniowym, ale, a może przede wszystkim, z możliwością logistycznego wsparcia. Uzupełnienie środków materiałowych powinno być możliwe w rejonach prowadzonych działań, także z uwagi na wrażliwość transportu samochodowego na oddziaływanie środkami ogniowymi. Wskazuje to na potrzebę stworzenia terytorialnego systemu zaopatrzenia.

W koncepcji obrony powszechnej istotnym elementem pozostają działania nieregularne prowadzone na obszarze opanowanym przez agresora. Powinny je

¹⁴⁴ J. Marczak, J. Pawłowski, *O obronie militarnej Polski ...*, s. 140.

podejmować wojska obrony terytorialnej po utracie obszarów odpowiedzialności w sposób planowy, a także wojska operacyjne, które z różnych przyczyn znalazły się na tyłach przeciwnika oraz obronnie zorganizowana ludność okupowanych obszarów. Wymienione siły powinny organizować oddziały partyzanckie, prowadzić działalność dywersyjną i sabotażową w głębi ugrupowania agresora.

Doświadczenia wojen lokalnych¹⁴⁵ wskazują, że ta forma działań sprawia agresorowi bardzo wiele kłopotów, gdyż będzie prowadzona w terenie utrudniającym przeciwnikowi doskonałe rozpoznanie i użycie przeciwko obrońcom skutecznych środków walki. Jeśli uda się uczynić te działania masowymi, to wywrą one istotny wpływ na pozbawienie agresora inicjatywy i przejęcia jej przez organizujących aktywną obronę powszechną. Istotnego znaczenia nabierze zakłócanie systemu informacyjnego, niszczenie elementów i urządzeń logistycznych, a także środków walki przeciwnika. Spowoduje to powstanie drugiego frontu walki w głębi jego ugrupowania. Ten front walki wspierany będzie działaniem desantów powietrznych, co w konsekwencji powinno prowadzić do izolacji pola walki. Działania takie wydatnie przyczynią się do zwiększenia trwałości obrony prowadzonej w styczności. Ogniowe oddziaływanie na nacierającego przeciwnika powinno sprawić, że nie uzyska on oczekiwanej przewagi na wybranych kierunkach, stwarzać to będzie warunki do załamania jego natarcia poprzez manewr odwodami i ogniem środków rażenia, w tym inżynierskich, a nawet do wykonywania lokalnych kontrataków.

Wyrazem aktywności i determinacji obronnej będą zwroty zaczepne, które dla wykonujących je wojsk operacyjnych będą natarciem. W walce obronnej w strefie taktycznej kontrataki, nawet lokalne, będą się przyczyniać do wytrącenia przeciwnikowi inicjatywy, narzucania mu swej woli, umożliwiać także będą odblokowanie wojsk będących w okrążeniu. W tym okresie działania w strefie tyłowej będą umożliwiać manewr własnym odwodom oraz ułatwiać terminowe zaopatrzenie walczących wojsk.

Wycofanie jako forma działań obronnych prowadzone będzie w sytuacjach, gdy zaistnieje konieczność uchylenia się spod uderzenia przeważających sił przeciwnika lub gdy działanie takie będzie korzystne ze względu na warunki

¹⁴⁵ Głównie konflikty zbrojne w Wietnamie, Afganistanie, Czeczenii czy między państwami byłej Jugosławii.

terenowe. Sposób jego przeprowadzenia zależeć będzie od konkretnej sytuacji lecz w zwykłe część sił wydzielona będzie do prowadzenia działań opóźniających lub tylko ubezpieczenia wycofujących się wojsk.

5.4. Przemieszczanie i rozmieszczanie wojsk

Potrzeba zapewnienia samodzielności obronnej naszego kraju i wiążąca się z tym koncepcja Strategiczna Obrony RP spowodowały potrzebę ponownego zajęcia się problematyką przemieszczania i rozmieszczania wojsk. Weryfikacji musiały być poddane dotychczasowe ustalenia związane z odległościami przemieszczania wojsk i wiążącymi się z tym zagadnieniami organizacji marszów, przewozów oraz rozmieszczania wojsk w rejonach. Przeprowadzone badania dowiodły, że kilkudobowe marsze w warunkach naszego kraju i przy środkach jakimi dysponują nasze Siły Zbrojne nie będą miały praktycznego zastosowania. W związku z koniecznością rozdzielenia dróg na wojskowe drogi samochodowe i inne (dla ruchu cywilnego) istnieje potrzeba wyznaczania konkretnych dróg a nie pasów marszu. Pasy określane będą tylko dla oddziałów (związków taktycznych) mających wejść do walki. Wówczas należy wykorzystać wszystkie możliwe drogi, a na niektórych odcinkach także teren wokół nich.

Z przeprowadzonych badań wynika, że na współczesnym polu walki wszystkie sposoby przemieszczania mogą mieć zastosowanie lecz przeważać będą te, których zastosowanie zapewni szybkie osiągnięcie wyznaczonych celów marszu z zachowaniem gotowości do wykonania zadań. Wobec zagrożenia ze strony przeciwnika wypełnienie tego warunku będzie niezmiernie trudne. Przeciwnik zdając sobie sprawę z tego, że sprawne przeprowadzenie przegrupowania może bezpośrednio wpłynąć na przebieg starcia, dążyć będzie do dezorganizacji tego przedsięwzięcia szukając w ten sposób szansy zwycięstwa nad częścią tylko sił znajdujących się bezpośrednio w obszarze starcia. Środki jakimi dysponuje, umożliwiają mu niszczenie wojsk i obiektów na drogach marszu, w rejonach ześrodkowania, odpoczynku i wyjściowych. W tej strefie należy więc upatrywać intensywnego oddziaływania przeciwnika. Stanowić to będzie główne zagrożenie dla przegrupowujących się wojsk w strefę działań bojowych.

Poszukując efektywnych sposobów przeciwdziałania stwierdzić należy, że najmniej wrażliwym, a jednocześnie najszybszym jest przerzut wojsk środkami powietrznymi (transportem powietrznym). Umożliwia on także elastyczne reagowanie na gwałtownie zmieniającą się sytuację na polu walki.

Z uwagi jednak na nikłe wyposażenie wojsk lądowych w ten typ środków transportu ten sposób przemieszczania stosowany będzie nadal bardzo rzadko i dotyczył będzie przerzutu elementów ugrupowania bojowego przeznaczonych do walki w głębi ugrupowania przeciwnika (desantów taktycznych, grup desantowo-szturmowych, itp.) oraz do zaopatrywania wojsk walczących w terenie trudnodostępnym lub w okrążeniu, a także do ewakuacji ludzi z pola walki.

Przewozy wojsk transportem kolejowym są bardzo oszczędnym sposobem przemieszczania wojsk. Sposób ten pozwala przemieścić (przegrupować) wojska w stosunkowo krótkim czasie bez zużycia sprzętu technicznego i zmęczenia stanów osobowych. Z uwagi jednak na jego wielką wrażliwość na oddziaływanie przeciwnika wykorzystywany będzie głównie przed wybuchem konfliktu zbrojnego w czasie operacyjnego rozwijania wojsk. Łatwość niszczenia torowisk na znacznych przestrzeniach oraz w miejscach gdzie warunki terenowe uniemożliwiają użycie sprzętu remontowego (wąwozy, tunele) powoduje, że koszt ich odbudowy, a także czas na nią przeznaczony przy braku gwarancji ich długiej eksploatacji uczyni ją nieopłacalnym. Sądzić zatem należy, że w trakcie trwania konfliktu ten rodzaj transportu wykorzystywany będzie sporadycznie do przerzutu wojsk operacyjnych. Częściej wykorzystywany będzie do dowozu środków materiałowych oraz ewakuacji ludzi i sprzętu z pola walki.

Z doświadczeń powojennych konfliktów zbrojnych oraz z praktyki szkoleniowej wojsk wynika, że marsz pozostanie podstawowym sposobem przemieszczania i manewru wojsk lądowych. Nie jest to jednak sposób bezpieczny. Techniczne środki rozpoznania jak i rażenia umożliwiają wykrycie i niszczenie nawet niewielkich maszerujących kolumn a także pojedynczych pojazdów. Powoduje to potrzebę maskowania ale nie samego ruchu wojsk (co przy współczesnych środkach rozpoznania wydaje się niemożliwe) ale jego celu. Z tego też względu marsz powinna cechować duża skrytość wyrażająca się dążeniem do ukrycia miejsca końcowego i

celu marszu. Do realizacji tego zadania używane będą środki i urządzenia techniczne, a także wykorzystywanie właściwości maskujących terenu.

W poszukiwaniu sposobów zmniejszania skutków oddziaływania przeciwnika na przemieszczające się wojska istotne miejsce należałoby przyznać koncepcji organizowania i prowadzenia marszu (manewru) niewielkimi kolumnami, z których przy odpowiedniej synchronizacji można tworzyć stosowne do zadań zgrupowania taktyczne. Rozwiązanie takie zwiększy prędkość marszu, a niewielkie kolumny staną się mniej opłacalnymi obiektami uderzeń ze strony środków napadu powietrznego przeciwnika. Ponadto marsz po wielu drogach utrudni działanie desantów taktycznych, grup desantowo-szturmowych i oddziałów wydzielonych przeciwnika, których zadaniem może być związanie walką podchodzących w obszar bitwy odwodów lub wojsk wykonujących manewr.

Kolejnym czynnikiem mogącym zmniejszyć skutki oddziaływania przeciwnika na maszerujące wojska jest zwiększenie prędkości marszu kolumn. Nie jest to jednak możliwe bez modernizacji istniejącej i wprowadzania nowej techniki bojowej na wyposażenie wojsk. Z doświadczeń prowadzonych w wyspecjalizowanych instytutach¹⁴⁶ jak i jednostkach wojskowych dysponujących sprzętem nowej generacji¹⁴⁷ wynika, że prędkość kolumn gąsienicowych wzrosnąć może o jedną trzecią, a kolumn samochodowych nawet o połowę przyjmowanych dotychczas wielkości. Szybkość marszu kolumny determinowana jest maksymalną prędkością najwolniejszych pojazdów wchodzących w jej skład. Dlatego dążyć należy do zastępowania lub modernizacji sprzętu którego prędkość znacznie odbiega od pozostałego sprzętu znajdującego się na wyposażeniu oddziału (pododdziału).

Charakter przewidywanego pola walki (brak ciągłości frontów, ogniskowość starć zbrojnych, powietrzno-lądowy wymiar starcia) wymagał będzie dużych zdolności manewrowych wojsk. Obok walorów sprzętu technicznego istotnym w zapewnieniu manewrowości będą także długości maszerujących kolumn. Z analizy prowadzonych ćwiczeń jak i poglądów teoretyków wojskowych NATO wynika, że odpowiednią manewrowość uzyskać mogą kolumny nie przekraczające sił wzmocnionego batalionu (maszerującego po jednej drodze). Marsz oddziału po jednej

¹⁴⁶ Instytut techniki pancernej i samochodowej.

drodze możliwy jest przed wybuchem konfliktu zbrojnego lub w wypadku gdy teren nie stwarza innych możliwości. Wówczas w celu pokonania przez kolumny newralgicznych miejsc w terenie, wysyłać należy oddziały wydzielone, a w miarę możliwości także taktyczne desanty powietrzne.

Wyznaczenie wojskowych dróg samochodowych oraz przewidywana potrzeba przemieszczania wojsk między obszarami okręgów wojskowych powoduje potrzebę stworzenia systemu kierowania ruchem wojsk. Opierać się on powinien na terenowych organach administracji wojskowej oraz celowo powołanych organach kierowania ruchem wojsk obrony terytorialnej.

Powołane formacje OT powinny, w ramach współdziałania z wojskami operacyjnymi, przejąć część zadań związanych z przygotowaniem i utrzymaniem dróg, kierowania ich ruchem oraz ubezpieczenia wojsk operacyjnych przebywających w rejonach ześrodkowania.

Badania jednoznacznie wskazują na potrzebę zmiany przyzwyczajeń do planowania rozmieszczania wojsk w kompleksach leśnych. Ich właściwości maskownicze nie rekompensują zagrożenia pożarem i ograniczenia manewrowości wojsk. Z wielu powodów bardziej odpowiedzającymi są wsie i niewielkie osiedla.

¹⁴⁷ Oddziały 25 DKPanc (Żagań)

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiony materiał badawczy stanowi efekt wieloletnich dociekań naukowych inspirowanych przeobrażeniami w teorii walki zbrojnej wynikającymi z przynależności do Sojuszu i związaną z tym koniecznością uwzględnienia przyjmowanych tam rozwiązań. Zaprezentowane wyniki badań są ostatnim etapem w drodze do naukowego poznania zmian jakie należy wprowadzić do teorii i praktyki działań taktycznych w związku z nowymi zadaniami naszych sił zbrojnych wynikającymi z uwarunkowań polityczno-militarnych oraz konieczności zapewnienia bezpieczeństwa i suwerenności kraju w warunkach znacznej redukcji sił zbrojnych.

Uwarunkowania powyższe spowodowały potrzebę naukowego zainteresowania się problematyką skuteczniejszego wykorzystania niewielkiego potencjału naszych sił zbrojnych przy rosnących zadaniach związanych z udziałem wydzielonych jednostek wojskowych w misjach pokojowych.

W badaniach szczególny nacisk położono na określenie wpływu wyselekcjonowanych w badaniach wcześniejszych determinantów, które powodują (wymuszają) zmiany w taktyce wojsk lądowych

Dlatego też, wiele przedsięwzięć badawczych skierowane zostało na poszukiwanie rozwiązań teoretycznych związanych z koncepcją działań powietrzno-lądowych w operacjach na obszarze kraju, jak i w operacjach (misjach) pokojowych.

Zaprezentowane treści niniejszego opracowania potwierdzają zasadność podjęcia tematu. Zespół autorski ocenia, że rozwiązany został główny problem badawczy i wyprowadzone z niego problemy szczegółowe, na poziomie zapewniającym udokumentowaną wiarygodność.

Teoretyczne, jak i empiryczne metody badawcze zastosowane do rozwiązania problemów głównych, potwierdziły założenia hipotetyczne dotyczące kierunków zmian, jakie należy wprowadzić do teorii, jak i praktyki działań taktycznych. Pozwoliły także określić. Wniesiono także wiele nowych treści do terminologii i typologii, nadających obecny kształt problematyce mieszczącej się w ramach taktyki wojsk lądowych.

Niewątpliwą zaletą tego opracowania jest całościowe ujęcie wiedzy taktycznej, zgodnie z zaprojektowanym jej zakresem obejmującym taktykę wojsk lądowych. Oceniamy, że osiągnięty został także cel poznawczy pracy gdyż wskazano na aspekty podkreślające narodowy charakter teorii taktyki wojsk lądowych przy jednoczesnym respektowaniu wymagań sojuszniczych.

Wyniki badań wykazały potrzebę uzupełnienia struktury działań taktycznych o rodzaje działań stosowane przez wojska obrony terytorialnej, a mające istotny wpływ na działania podstawowe

Z uwagi na to, że obydwie człony wojsk lądowych wykonywać będą zadania we wspólnych obszarach odpowiedzialności, nie należy przewidywać dla nich oddzielnej taktyki.

Nie mniej problematyka wspólnych działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, szczególnie w kontekście operacji sojuszniczych na obszarze kraju, wymaga dalszych badań.

BIBLIOGRAFIA

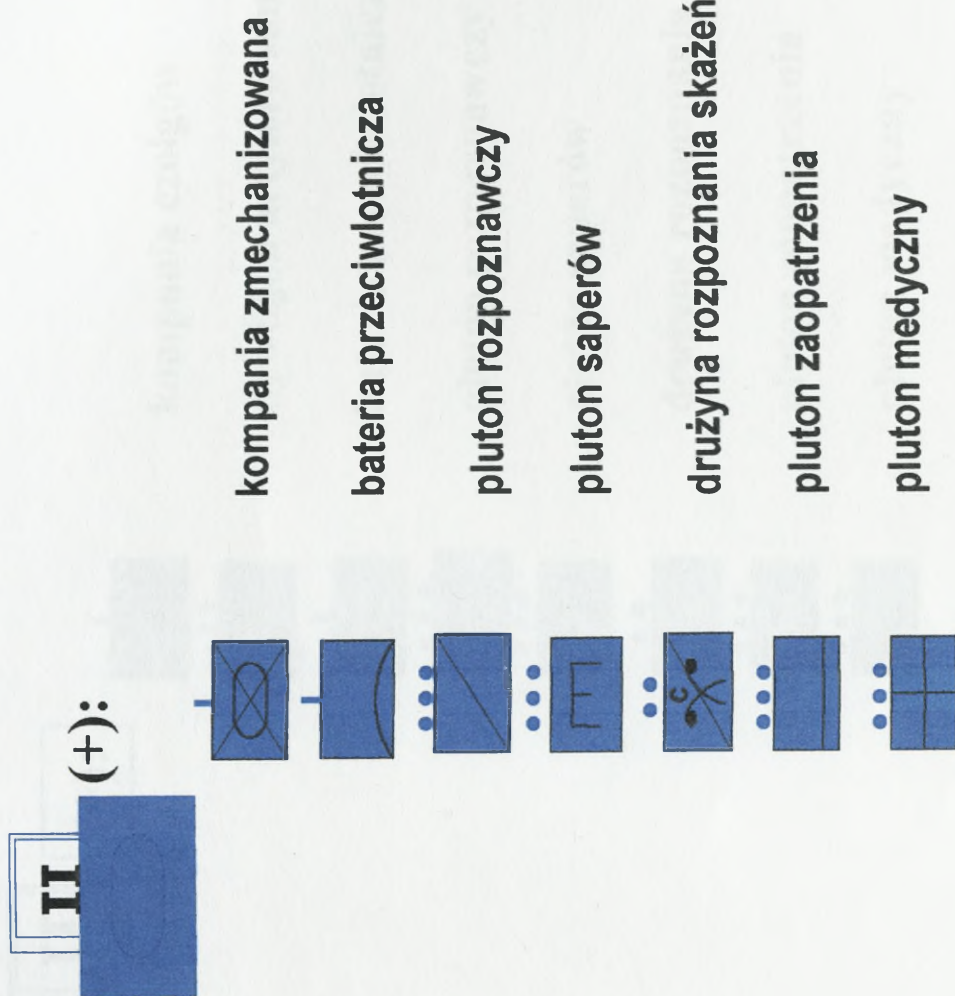
1. AAP-6(U), Słownik terminów i definicji NATO, Warszawa 1998.
2. AJP- 1(A), Allied Joint Operations Doctrine, 1997.
3. Aponowicz A. Dowodzenie, MON, Warszawa 1961.
4. Aponowicz A., Współdziałanie, Warszawa 1997.
5. Babula J., Systemy mobilizacyjne sił zbrojnych, Warszawa 1995.
6. Balcerowicz B., Obronność państwa średniego, Warszawa 1997.
7. Bączyk N., Brygada przyszłości, „Żołnierz Polski” nr 11/2003.
8. Bączyk N., Koło czy gąsienica, „Żołnierz Polski” nr 11/2003.
9. Bielecki R., Pustynna burza, Warszawa 1991.
10. Black W., Rozwój taktyki w ciągu wielkiej wojny, Warszawa 1921.
11. Bujak A., Mazurek Z., Działania bojowe w terenie zabudowanym, Warszawa 2003.
12. Bujak A., Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO, AON Warszawa 2002.
13. Bujak A., Środowisko a działania bojowe na terytorium Polski, Toruń 2000.
14. Chocha B., Obrona terytorium kraju, Warszawa 1974.
15. Chocha B., Rozważania o taktyce, Warszawa 1982.
16. Cieniuch M., Armia drugiej dekady, „Polska Zbrojna”, nr 32/203.
17. Clausewitz C., O wojnie, Lublin 1995.
18. Dęga Cz., Uzbrojenie i pole walki wojsk lądowych do 2020, Warszawa 1995.
19. Doktryna Narodowa – Operacje Połączone OP/01, MON, Szt. Gen WP, Warszawa 2002.
20. Doktryna szkoleniowa Sił Zbrojnych RP – 2010, Sztab Generalny WP, Warszawa 1995.
21. Działania bojowe w rejonie zurbanizowanym, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4/1976.
22. Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa 1995.
23. F. Skibiński, Rozważania o sztuce wojennej, Warszawa 1973.
24. Galewski Z., Czynniki powodzenia we współczesnej walce, Warszawa 1986.
25. Garstka J., Walki w miastach, Raport, Wojsko, technika, obronność, nr 4/2003.
26. Gąsiorek K., Niektóre ekonomiczne aspekty obrony regionalnej, Warszawa, AON 1992.
27. Geografia bezpieczeństwa Państw Regionu Środkowoeuropejskiego, Zarząd Geografii Wojskowej Warszawa 2001.
28. Gospodarka a środowisko przyrodnicze, Uniwersytet Szczeciński Szczecin 2000.
29. Hauzer W., Ścibiorek Z., działania bojowe dywizji (pułku) w warunkach szczególnych, Warszawa 1992.
30. Hawrylyshyn B., Drogi do przyszłości, Raport dla Klubu Rzymskiego, Warszawa 1990.
31. Heisourg F., Wojny, Wydawnictwo „Prószyński i Spółka, Warszawa 1998.
32. Hewish M., Pengelley R., Warfare in the global city, Janes International Defense Review 6/1998.
33. Huzarski M. Zagadnienia taktyki wojsk lądowych, wyd. Adam Marszałek, Toruń 1999.
34. Huzarski M., M. Kubiński, Operacyjno-taktyczne działania wojsk lądowych na obszarze kraju w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia kryzysowego, Warszawa 2003.
35. Huzarski M., Wpływ nowych wyzwań i zagrożeń na zmiany w taktyce wojsk lądowych, AON, Warszawa 2002.
36. Huzarski M., Zmiany w teorii walki, Warszawa 1999.

37. Jackowski J. (red. nauk.), *Geografia człowiek gospodarka*, UJ Kraków 1997.
38. Jakubczak R., *Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej*, Warszawa 1996.
39. Jakubczak R., *Przygotowanie i prowadzenie działań wojsk obrony terytorialnych w rejonach odpowiedzialności*, Warszawa 1999.
40. Jakubczak R., *Rola, funkcje, zadania i struktura systemu obrony terytorialnej*, Zeszyt Naukowy AON, 1998, Nr 1/30/A.
41. Jomini H., *Zarys sztuki wojennej*, Warszawa 1968.
42. Kaczmarek W., *Natarcie związku taktycznego*, AON Warszawa 1997.
43. Kaczmarek W., *Ścibiorek Z, Przyszła wojna jaka?* Wyd. BUWIK, Warszawa 1995.
44. Kaczmarek W., *Działania taktyczne związku taktycznego (oddziału) w specyficznych środowiskach pola walki*, AON, Warszawa 1995.
45. Kaczmarek W., *Natarcie związku taktycznego*, AON Warszawa 1997.
46. Knetki J., *Operacje połączone*, AON Warszawa 1996.
47. *Koncepcja rozwoju obrony terytorialnej*, Warszawa 1998.
48. Konieczny J., *Modele prakseologiczne systemów*, Warszawa 1982.
49. Kotarbiński T., *Abecadło praktyczności*, Warszawa 1972.
50. Kotarbiński T., *Z zagadnień ogólnej teorii walki*, Warszawa 1938.
51. Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, wyd. Bellona, Warszawa 1993.
52. Koziej S., *Nowa strategia USA, „Polska Zbrojna”* (artykuł nr 966 Pierwszego Portalu Wojskowego).
53. Koziej S., *Teoria walki zbrojnej, „Bellona”*, Warszawa 1993.
54. Lasswell A., *„Wall to Wall. Sea Dragon’s Next phase explores urban warfighting tactics for the 21st Century*, Armed Forces Journal, International, January 1998. (Morski Smok”- kolejna faza badań nad taktyką walki w terenie zurbanizowanym w 21-ym wieku).
55. Lidwa W. (oprac. zb.), *Główne wyznaczniki determinujące zmiany w taktyce wojsk lądowych*, AON, Warszawa 2003.
56. Lidwa W., *Współdziałanie w walce lądowej*, Toruń 2000.
57. Lidwa W., *Współdziałanie wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej w działaniach na obszarze kraju*, Warszawa AON 1999.
58. Lidwa W., *Główne wyznaczniki determinujące zmiany w taktyce wojsk lądowych*, Warszawa 2003.
59. Lidwa W., *Wpływ zadań obrony terytorialnej na przeobrażenia w taktyce ogólnej*, Warszawa 1998.
60. Marczak J., *Obrona miasta w obronie powszechnej Polski*, Warszawa 1995.
61. Marczak J., Pawłowski J., *O obronie militarnej Polski przełomu XX i XXI wieku*, Warszawa 1996.
62. *Materiały z konferencji, Działania taktyczne wojsk operacyjnych w warunkach współdziałania z obroną terytorialną*, Warszawa, AON 1998.
63. Mejsner M., *Lekka armia z informatyzowaną, „Polska Zbrojna”* nr 37.2003.
64. Mejsner M., *Misje z komputera, „Polska Zbrojna”* nr 38/2003.
65. Orzechowski J., *Dowodzenie i sztaby*, Warszawa, MON 1974.
66. Pałka A., *Land Warrior* (Internet: gilda.pl/teksty/andzejpalka/future/).
67. Pindel K., *Obrona terytorialna II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1995.
68. Płaczek J. (red. nauk.), *Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych Szanse i zagrożenia*, AON Warszawa 2001.
69. Płaczek J., *Wstęp do teorii geografii gospodarczej*, Warszawa 1998.
70. Posobiec J., *Koordinacja działań lądowych i powietrznych zgrupowań uderzeniowych w natarciu związku taktycznego*, Warszawa AON 2000.

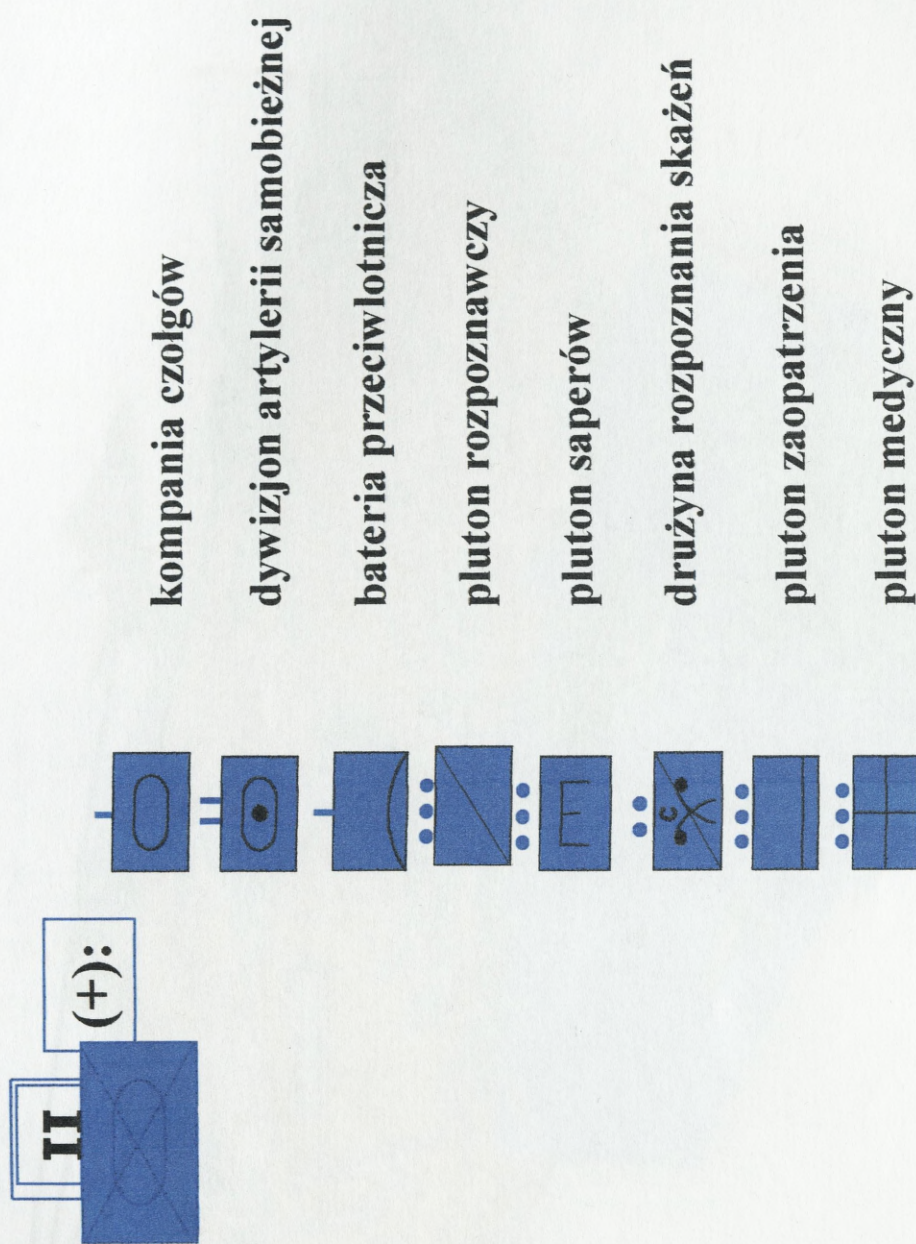
71. Przebieg oraz doświadczenia i wnioski z wojny w rejonie Zatoki Perskiej (opracowanie zbiorowe), wyd. AON, Warszawa 1992.
72. Pszczołowski T. Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji, wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1997.
73. Pszczołowski T., Zasady sprawnego działania, Warszawa 1982.
74. Raport The RTO Study Group „Urban Operations in the Year 2020”, For the NATO Research and Technoloy Organization, maj 2002.
75. S.P., Siły lądowe XXI wieku (według poglądów amerykańskich), Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2/ 1998.
76. Sadowski S. Organizacja współdziałania w okresie przygotowania operacji obronnej korpusu, studium, wyd. AON, Warszawa 1998.
77. Skibiński F., O zasadach i metodyce pracy nad organizacją wojsk, „Myśl Wojskowa” nr 7/1959.
78. Skrzypczak W., Siły eksperymentalne, „Polska Zbrojna” nr 34/2003.
79. Sobolewski G., Obrona związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej, rozprawa doktorska, Warszawa 2000.
80. Sokołowski S., Logika w dowodzeniu i zarządzaniu, Warszawa 1972.
81. Sprawozdanie z badań prowadzonych podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego pk „Lato-96”, Warszawa 1996.
82. Stoner J. A.F., Wankel Ch., Kierowanie, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1992.
83. Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, wrzesień 2003.
84. Sun Tzu, Sztuka wojny, Warszawa 1994.
85. System obrony terytorialnej III Rzeczypospolitej Polskiej, Zeszyty Naukowe AON 1(30)A/1989.
86. Szulc B., Walka zbrojna w kontekście ogólnej teorii walki i teorii konfliktów, Warszawa 1998.
87. Ścibiorek Z., Działania opóźniające, Warszawa 1994.
88. Ścibiorek Z., O warunkach szczególnych, Myśl Wojskowa nr 11, 1986.
89. Ścibiorek Z., Święicki S., Współdziałanie wojsk operacyjnych z wojskami obrony terytorialnej, Warszawa 1998.
90. Toffler A.i H., Wojna i antywojna, Warszawa 1997.
91. Tomaszewski A. i in., Wojska lądowe w systemie obronnym kraju cz. I,- IV, Warszawa 1999
92. Tomaszewski A., Wojska lądowe w strategicznej operacji obronnej, Warszawa 1996.
93. Tomaszewski A., Wojska lądowe w systemie obronnym kraju, Warszawa 1997.
94. Warunki terenowe i klimatyczne Polski, Warszawa 1981.
95. Wągrowka M., Wróbel T., Szczyt wielu oczekiwań, „Polska Zbrojna” (Pierwszy Portal Wojskowy, artykuł nr 1006).
96. Wiatr M. Między strategią a taktyką, wyd. Adam Marszałek, Toruń 1999.
97. Wiatr M., Prawdopodobny charakter współczesnych operacji, Myśl Wojskowa, nr4/2000.
98. Wróbel T., „Nowa” Bundeswehra, „Polska Zbrojna” (16.03.2001, artykuł nr 266 Pierwszego Portalu Wojskowego).
99. Wróblewski R., Przygotowanie i prowadzenie strategicznej operacji obronnej, Warszawa 1995.
100. Wróblewski R., Taktyka ogólna jako dyscyplina naukowa, Warszawa 1987
101. Wróblewski R., Wprowadzenie do strategii wojskowej, Warszawa 1998.
102. Współczesna gospodarka światowa, Uniwersytet Gdański Gdańsk 1999.
103. Zieliński J., Zarys teorii sztuki operacyjnej, Warszawa 1998.

ZAŁĄCZNIKI

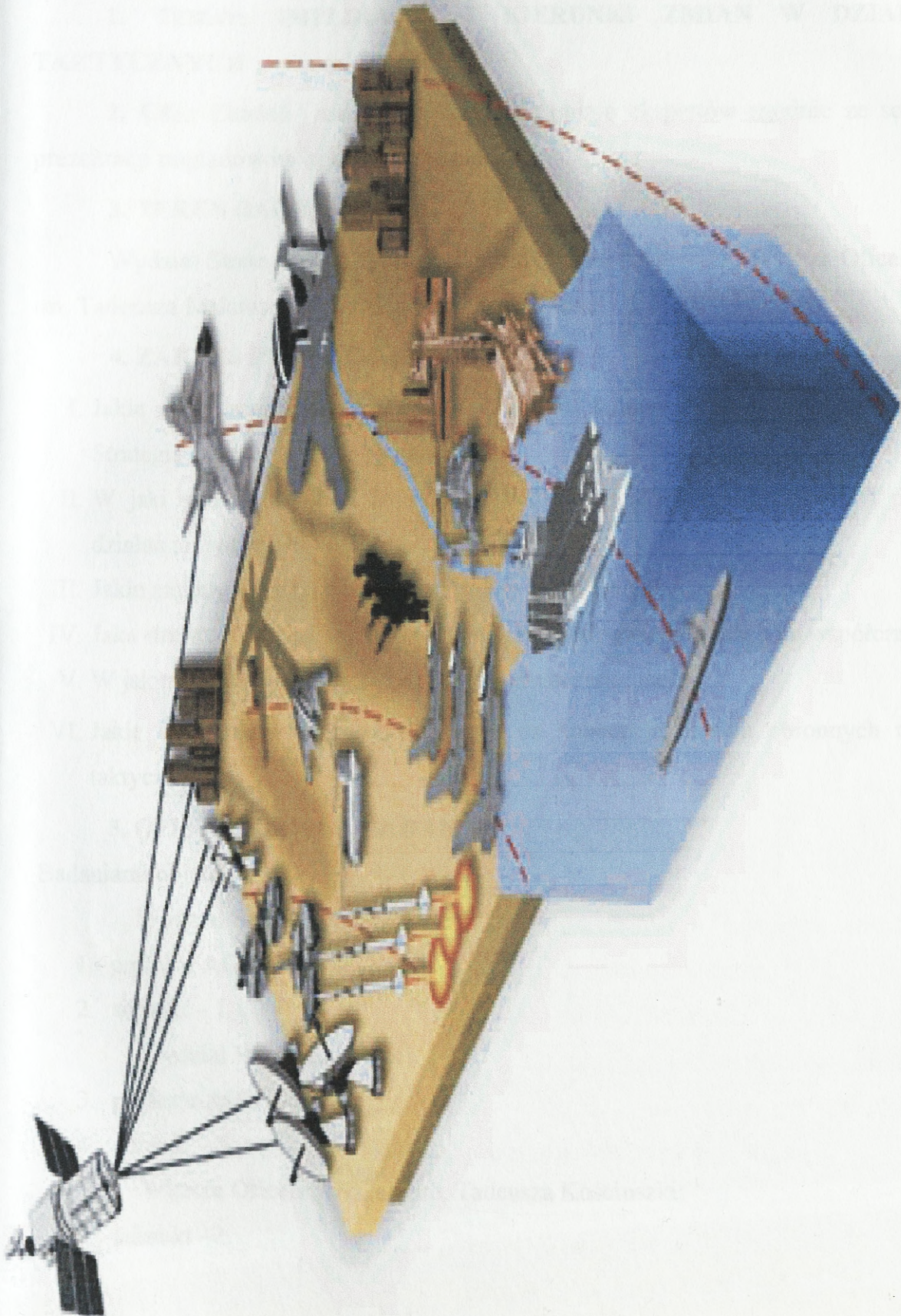
1. Batalionowa grupa taktyczna na bazie batalionu czołgów – wariant
2. Batalionowa grupa taktyczna na bazie batalionu zmechanizowanego – wariant
3. Sieć połączonych operacji wojskowych
4. Kwestionariusz - uogólnione rezultaty badań opinii ekspertów
5. Klasyfikacja działań taktycznych (projekt)

Batalionowa grupa taktyczna na bazie batalionu czolgów - wariant

Batalionowa grupa taktyczna na bazie batalionu zmechanizowanego - wariant

Sieć połączonych operacji wojskowych
Źródło: „Polska Zbrojna” - Internet - Pierwszy wojskowy portal w Polsce

KWESTIONARIUSZ

do przeprowadzenia wywiadów eksperckich indywidualnych jawnych
i niestandardyzowanych

1. TEMAT: IMPLIKACJE I KIERUNKI ZMIAN W DZIAŁANIACH TAKTYCZNYCH

2. CEL: Zbadać i naukowo opracować opinie ekspertów zgodnie ze scenariuszem prezentacji poglądów i rozmowy kierowanej.

3. TEREN BADAŃ:

Wydział Strategiczno-Obronny, Wydział Wojsk Lądowych; Wyższa Oficerska Szkoła im. Tadeusza Kościuszki, 1 dywizja zmechanizowana.

4. ZAKRES PROBLEMOVY

- I. Jakie nowe zadania stanęły przed wojskami lądowymi w związku z przyjętą nową Strategią Bezpieczeństwa Narodowego?
- II. W jaki sposób czynniki środowiska walki warunkują przygotowanie i prowadzenie działań taktycznych?
- III. Jakie zmiany w taktyce wywołuje postęp techniczny?
- IV. Jaka struktura działań taktycznych najlepiej odpowiada potrzebom współczesności?
- V. W jakim kierunku ewoluować będą działania zaczepne?
- VI. Jakie uwarunkowania wpływać będą na koncepcje działań obronnych na poziomie taktycznym?

5. OPIS PRZEBIEGU BADAŃ

Badaniami objęto:

Wydział Strategiczno-Obronny,

1. profesor AON – 2.

2. adiunkt – 1.

Wydział Wojsk Lądowych;

3. profesor AON – 4.

4. adiunkt – 5.

Wyższa Oficerska Szkoła im. Tadeusza Kościuszki;

5. adiunkt – 2.

I dywizja zmechanizowana;

6. Dowódca dywizji.

UOGÓLNIONE REZULTATY BADAŃ OPINII EKSPERTÓW

Ad. I. Respondenci uważają, że przyjęta we Wrześniu 2003r nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego nakłada na Siły Zbrojne szereg zadań wynikających z nowych wyzwań będących pochodną sytuacji geopolitycznej. Obok zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa Polski, Siły Zbrojne niosą pomoc sojuszniczą zgodnie z art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, ich celem jest budowa pozycji Polski w NATO i Unii Europejskiej. Ich udział w obronie narodowej polega na odpowiednim przygotowaniu i wykorzystaniu środków będących w ich dyspozycji w celu przeciwdziałania wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla bezpieczeństwa państwa oraz ochrony interesów Polski. Jednocześnie Siły Zbrojne RP uczestniczą w realizacji zobowiązań sojuszniczych oraz w zapewnianiu bezpieczeństwa zbiorowego w Europie zgodnie z umowami międzynarodowymi i w ramach organizacji, których Polska jest członkiem. Współdziałają w zapewnieniu bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia atakami terrorystycznymi na terytorium Polski oraz biorą udział w działaniach koalicji antyterrorystycznej na obszarze NATO i poza nim. Uczestniczą w utrwalaniu porządku międzynarodowego poprzez udział w militarnych działaniach stabilizacyjnych, głównie w ramach operacji prowadzonych przez ONZ, OBWE, NATO i UE

Ta znaczna ilość zadań o tak różnym zakresie sprawia, że wojska lądowe stoją przed koniecznością rewizji przyjmowanych dotychczas form i sposobów prowadzenia działań taktycznych.

Ad. II. Oceny respondentów dotyczące wpływu czynników środowiska na przygotowanie obrony taktycznej można ująć w następujące wnioski:

Działania obronne na obszarze Polski lub poza jej obszarem, mogą być prowadzone w rejonach urozmaiconych pod względem geograficznym, w różnych porach roku i przy każdym typie pogody. Efektywność i powodzenie tych działań jest przede wszystkim pochodną właściwego przygotowania organizacyjno-technicznego wojsk.

Zarówno koncepcja obrony, przygotowanie wojsk jak i dostosowanie uzbrojenia i sprzętu bojowego do warunków geograficznych, klimatycznych czy też meteorologicznych obszaru działań, często decyduje o zwycięstwie lub przegranej.

Teren zawsze wywierał istotny wpływ na możliwości i sposoby prowadzenia działań bojowych, a uwzględnianie jego czynników w trakcie przygotowania walki gwarantowało najczęściej sukces.

W praktycznej działalności dowództwa taktycznego w trakcie pierwszego etapu przygotowania obrony powinna sprowadzać się to do określenia właściwości taktycznych terenu, czyli określeniu przede wszystkim możliwości prowadzenia ognia i obserwacji, ukrycia, ochrony i maskowania wojsk oraz wykonania manewru.

Ad. III. Zdaniem respondentów wprowadzenie nowoczesnych środków walki w różnych sferach przyczyni się do zmian w działaniach taktycznych prowadzonych na współczesnym polu walki.

Sądzą Oni, że przyszłe pole walki powinno być rozumiane w sposób znacznie szerszy niż obecnie. Do takich pojęć jak: szerokość, głębokość, wysokość oraz czas należy dodać nowe obszary walki, tj. przestrzeń elektromagnetyczną i sferę psychiki ludzkiej

Przestrzeń elektromagnetyczna stanie się obszarem walki, ponieważ podstawowym wymogiem prowadzenia skutecznych, manewrowych i precyzyjnych działań, będzie wywalczenie przewagi (panowania) w obszarze informacji.. Wprowadzenie nowoczesnej techniki komputerowej spowoduje, że decydującą rolę uzyskają środki precyzyjnego rażenia, natomiast głównym sposobem walki będzie precyzyjne użycie ognia pośredniego. Zagrożenie z tym związane oddziaływać będzie na psychikę ludzką.

Bardzo istotne będzie tworzenie tzw. warunków do działania. Polegać to ma na przygotowaniu sposobów precyzyjnego pokonania przeciwnika poprzez wykorzystanie informacji, przygotowanie i wykonanie manewru wojskami, wykonanie precyzyjnych uderzeń dla których szczególnie przydatny będzie przyszłościowy system „Crusader”.. Obok tych działań ważną rolę podczas przygotowania sprzyjających warunków do użycia sił lądowych uzyskają działania z zakresu walki psychologicznej i WRE..

Należy sądzić, że kluczem do sukcesu będą zdecydowane działania prowadzone na całą głębokość obszaru przeciwnika (podobnie jak w wojnie w Iraku). Będą one

warunkowane uzyskaniem zaskoczenia, możliwością dowodzenia w ruchu, poprzez wykonywanie precyzyjnych uderzeń i manewrowość.

Ad. IV. Członkostwo w Sojuszu pociąga za sobą potrzebę dostosowania podstawowych dokumentów doktrynalnych do wymogów w nim obowiązujących. Różnorodność doświadczeń poszczególnych członków Sojuszu, różnorodność interesów narodowych sprawia, że ustalenie jednolitych dokumentów normatywnych dla wszystkich członków Sojuszu jest zadaniem trudnym. Istnieje zatem potrzeba posiadania doktrynalnych rozwiązań narodowych niesprzecznych z dokumentami Sojuszu ale odnoszących się do realiów RP. Nowe zadania wojsk lądowych wynikające ze Strategii Bezpieczeństwa Narodowego sugerują potrzebę dokonania stosownych korekt w dotychczas obowiązującej strukturze działań taktycznych. Respondenci w tej kwestii wyrażają zdania dość zróżnicowane. Przeważająca większość jest zdania, że korekta jest niezbędna szczególnie o zadania realizowane poza obszarem kraju część zaś sądzi, że działania taktyczne utożsamiać należy z działaniami bojowymi a zatem w ich skład nie powinny wchodzić działania o charakterze pokojowym. Struktura działań taktycznych powinna opierać się na podziale logicznym i według takiej struktury powinny być przygotowywane regulaminy i podręczniki.

Ad. V. Eksperti sugerują, że analiza lokalnych konfliktów zbrojnych pozwala proponować zmiany w koncepcji natarcia. Dotychczasowe przełamanie i pokonanie jako formy preferujące uderzenie od czoła zastąpione zostaną formami bardziej manewrowymi :oskrzydleniem, obejściem. Manewrom tym sprzyjać będzie „rozrzedzone” pole walki charakteryzujące się brakiem ciągłości linii frontu, ogniskowością działań na różnych głębokościach oraz otwartych skrzydeł i istnieniem związanych z tym luk w ugrupowaniu przeciwnika. Uważają, że duże znaczenia nabierać będzie możliwość szybkiego przenoszenia punktu ciężkości działań na różne głębokości ugrupowania bojowego przeciwnika związana z wyposażeniem wojsk lądowych w śmigłowce wielozadaniowe. Środki te umożliwią tworzenie ognisk walki w głębi obrony przeciwnika przez co utrudnią mu manewr niezbędny do balansowania punktem ciężkości a to z kolei przyczyni się do zapewnienia niezbędnej swobody działań nacierającemu. Działanie takie spowoduje konieczność tworzenia elementów ugrupowania bojowego o składzie dostosowanym do przewidywanego zadania oraz zdolnych do samodzielnego prowadzenia walki, a więc odpowiednio

usamodzielnionych. Wzrosnie więc rola zgrupowań taktycznych, które będą tworzone dorznie w zależności od sytuacji i potrzeb. Respondenci sądzą, że istnieje będzie konieczność modułowego tworzenia struktur organizacyjnych najniższych szczebli dowodzenia.. Modułowość ta zapewni swobodne tworzenie zgrupowań w zależności od potrzeb bez konieczności burzenia zdolności bojowej jednostek. Sprawi jednak wiele problemów logistyce, która zmuszoną będzie do zabezpieczenia materiałowo-technicznego i medycznego wielu samodzielnych zgrupowań .

Problemy z zaopatrzeniem wojsk w żywność i środki walki spotęgowane zostaną w efekcie urealnienia ciągłości działań. Wyposażenie wojsk w nowoczesne środki noktowizyjne sprawi, że walka może być prowadzona we wszystkich porach dnia oraz różnych, często nie sprzyjających warunkach pogodowych. Spowoduje to zwiększone dobowe zużycie środków materiałowych.

Ad. VI. Współczesną obronę charakteryzuje aktywność wyrażana między innymi jako reagowanie na zaistniałą sytuację w formie wykonywania zwrotów zaczepnych, odejście na kolejne rubieże, zamiana pododdziałów, bądź działania na połączenie. Każdorazowo, więc w trakcie prowadzenia obrony będziemy mieli, do czynienia z formami działań, jakimi są działania pośrednie typu:

Bój spotkaniowy – w momencie, kiedy obrońca będzie wykonywał uderzenia dezorganizujące natarcie przeciwnika, kontratak lub uderzenia wyprzedzające, które miałyby na celu: pobić siły przeciwnika i pozbawić go, tym samym, możliwości osiągnięcia celu natarcia (rozbitcie sił w rejonie włamania i odtworzenie struktury obrony); wzbronić zgrupowaniom uderzeniowym przeciwnika opanowanie terenu, który może decydować o trwałości obrony (kontratak o ograniczonym celu); odzyskać rejony (rejony kluczowe)) decydujące o powodzeniu walki obronnej; wymusić rozdzielenie głównego zgrupowania uderzeniowego przeciwnika lub zmianę kierunku głównego uderzenia; uniemożliwić wprowadzenie do działań odwodów przeciwnika, zwłaszcza na kierunku największego powodzenia; zyskać na czasie, który jest niezbędny do reorganizacji systemu obrony; paraliżować swobodę działania przeciwnika (wymusić celową reakcję przeciwnika w aspekcie osiągnięcia celu pośredniego, może nastąpić walka spotkaniowa, której cele będą składały się na sukces obrońcy.

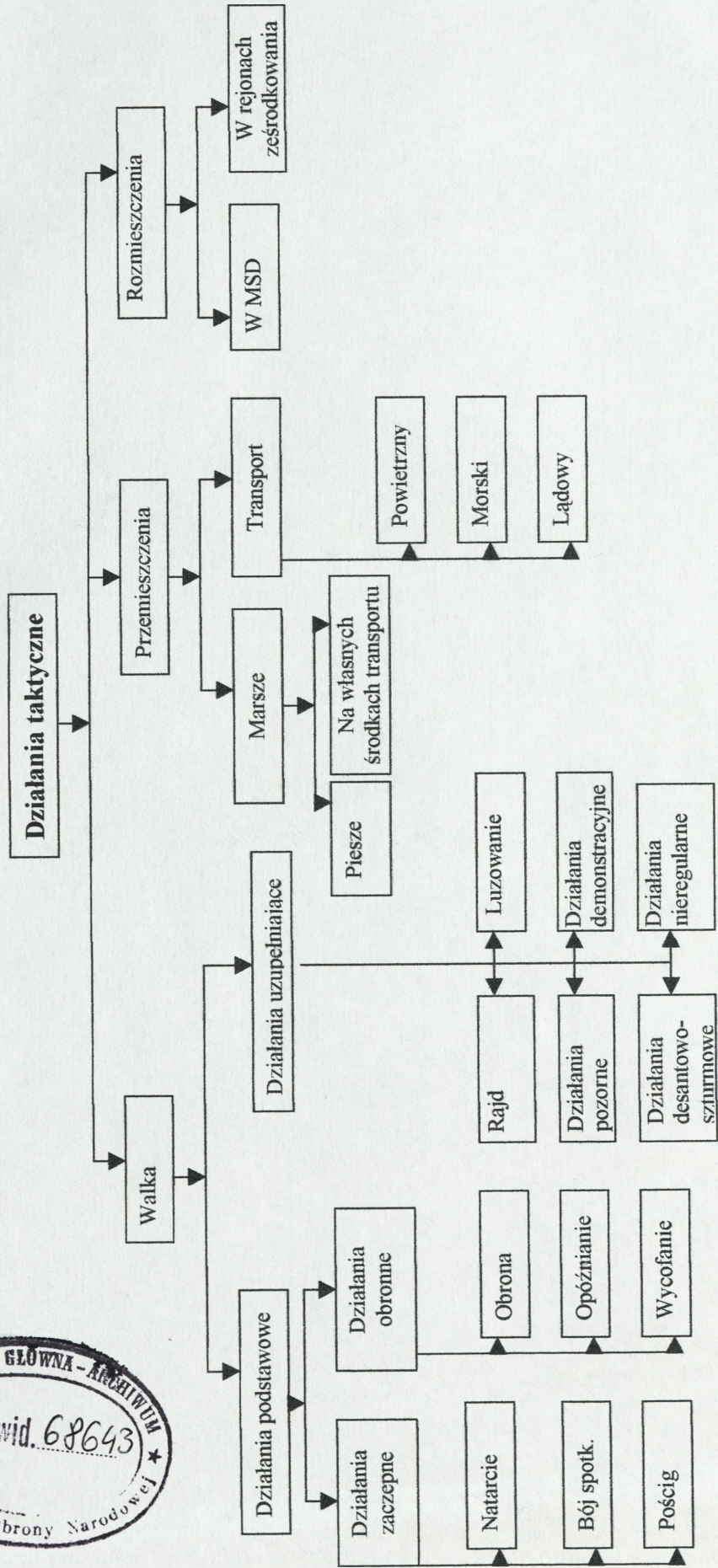
Wycofanie - prowadzona walka obronna wiązać się będzie z potrzebą ciągłej reorganizacji systemu obrony, zwłaszcza w aspekcie zmiany punktu ciężkości. Jest ona

spowodowana tym, że mimo rozpatrzenia wielu możliwych wariantów działania przeciwnika, istnieje możliwość wykonania głównego uderzenia w kierunku nieprzewidywalnym w trakcie natarcia. Zaistnieje, więc potrzeba wycofania części sił bądź na inny kierunek, wycofania części sił z kierunków pasywnych dla odtworzenia odwodów w głębi obrony, wyprowadzenia wojsk własnych spod uderzeń przeważających sił przeciwnika lub zamknięcia wyłomów w ugrupowaniu szczebla nadrzędnego.

Luzowanie - Osiągnięcie celu obrony w dużej mierze zależne jest od silnych rubieży w styczności, na których utrzymywany jest stały kontakt z przeciwnikiem. Pododdziały pierwszego rzutu przejmują często najsilniejsze uderzenia przeciwnika, co może doprowadzić do sytuacji osłabienia tych sił bądź też niemożności dalszej realizacji przez nie zadania walki obronnej. W sytuacji, kiedy osłabione pododdziały nie są w stanie prowadzić skutecznej walki obronnej na danym kierunku, a utrzymanie rejonu warunkuje wykonanie zadania nastąpi potrzeba wzmocnienia tych sił lub też ich zluzowanie. W obronie forma działań pośrednich, jakim jest luzowanie postrzegane jest jako zamiana pododdziałów w sytuacji, kiedy: nie są w stanie kontynuować powierzonych zadań; będą wykorzystane do walki w innym rejonie; wykonały swoje zadania; w celu uniknięcia ich wyczerpania; nie są przystosowane do realizacji nowego zadania.

Działania na połączenie - Działania obronne charakteryzują się też tym, iż inicjatywa działania jest po stronie nacierającego przeciwnika. Dlatego też rozwój walki obronnej może być różnorodny, nie zawsze korzystny dla obrońcy. Może zaistnieć sytuacja, kiedy w wyniku niepomysłnego przebiegu walki na skrzydłach, bądź w pasach działania sąsiadów, gdy przeciwnikowi uda się włamać w głąb obrony i izolować część broniących się punktów oporu (rejonów obrony) od sił głównych część wojsk zostanie odcięta i okrążona. Prowadzącemu walkę obronną dowódcy w sytuacji odcięcia części sił nie można pozostawić wojsk przez dłuższy okres dopuszczając do ich wyczerpania i w końcowym efekcie do rozbicia. W takiej sytuacji do jego zadań też będzie należało podjąć działania mające na celu uwolnienie okrążonych wojsk. Najczęściej będzie to realizowane poprzez formę działań pośrednich, jakimi są działania na połączenie.

Działania na połączenie mogą zaistnieć w trakcie prowadzenia obrony, kiedy przeciwnik na jednym z kierunków dokonał włamania, a jego natarcie zostało zatrzymane. Dodatkowo prowadzący natarcie nie posiada sił do dalszego rozwinięcia natarcia, wówczas obrońca przez manewr oskrzydłający może zamknąć siły, które dokonały włamania w pierścieniu okrążenia.

Klasyfikacja działań taktycznych (projekt)

Źródło: Opracowanie własne